

Náhradní rodinná péče a její vliv na život dětí

Markéta Jelínková

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta JELÍNKOVÁ**
Osobní číslo: **H128319**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Náhradní rodinná péče a její vliv na život dětí**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- objasnění pojmu náhradní rodinná péče a přiblížení života dětí, které takto vyrůstají,
- základní představení různých forem náhradní rodinné péče, které nastupují v případě selhání tradiční podoby rodiny,

- problémy, které mohou mít děti vyrůstající v nepříznivých podmínkách.

Součástí práce bude případová studie zaměřená na přiblížení konkrétních osudů rodin, mající dítě v některé z forem náhradní rodinné péče.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Cairns, K., *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Praha: Portál, 2013

Matějček, Z., *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012

Matějček, Z., *Praxe dětského psychologického poradenství*. Praha: Portál, 2011

Poncet - Bonissol, Y., *Psychický nátlak v rodině*. Portál, 2012

Škoviera, A., *Dilemata náhradní výchovy*. Portál, 2007

Zezulová, D., *Pěstounská péče a adopce*. Portál, 2012

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Renata Oralová

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

MARKETA JELÍNKOVÁ
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 14.2.2014

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasaňuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce „Náhradní rodinná péče a její vliv na život dětí“ je zaměřena na vysvětlení pojmu náhradní rodinná péče a zprehlednění jejích jednotlivých forem. Konkrétněji je jejím obsahem objasnit zásadní a hlavní rozdíly mezi pěstounskou péčí příbuzenskou a pěstounskou péčí na přechodnou dobu. Pozornost je zaměřena na vysvětlení, jak celý tento proces funguje, probíhá a jaké instituce se na rozhodování podílejí.

Na teorii navazuje výzkum, který zjišťuje, jaký typ pěstounské péče je pro dítě vhodnější. V praktické části jsou prezentovány názory sociálních pracovníků a soudců opatrovnického oddělení na danou problematiku. Prostřednictvím kazuistik jsou popsány případy dětí, jejichž rodiče ve své rodičovské roli selhali.

Klíčová slova:

Rodina, sociálně-právní ochrana dětí, sociální pracovník, soud, náhradní rodinná péče, pěstouni, pěstounská péče příbuzenská, pěstounská péče na přechodnou dobu.

ABSTRACT

The bachelor thesis called „Foster Care and Its Impact on Children’s Lives“ is focused on explaining the concept of foster care and on making its individual forms more comprehensible. More specifically, its aim is to clarify main and basic differences between kinship foster care and temporary foster care. Attention is focused on explaining how this whole process works, how it proceeds and what institutions are involved in decision-making.

The theory is followed by the research that tries to find out what type of foster care is more suitable for a child. The views of social workers and judges of guardianship department on this issue are presented in the practical part. Case studies describe the cases of children whose parents failed in their parental roles.

Keywords:

family, socio-legal protection of children, social worker, court, foster care, foster parents, kinship foster care, temporary foster care.

PODĚKOVÁNÍ:

Ráda bych poděkovala Mgr. Renatě Oralové za její cenné rady, metodickou pomoc a odborné vedení.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mne psychicky podporovala v průběhu celého studia a při psaní bakalářské práce.

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 DÍTĚ A RODINA	13
1.1 Z HISTORIE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	14
1.2 DOKUMENTY CHRÁNÍCÍ PRÁVA RODINY A DÍTĚTE	19
1.3 RODINNÉ VAZBY A FUNKCE RODINY	21
2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	27
2.1 DRUHY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE A JEJICH VÝZNAM	28
2.2 FORMY ÚSTAVNÍ PÉČE	35
2.3 INSTITUCE HRAJÍCÍ VÝZNAMNOU ROLI V SYSTÉMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	38
2.4 ROLE PRACOVNÍKA SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	40
3 ŽIVOT DĚTÍ V NÁHRADNÍ „NOVÉ“ RODINĚ	42
3.1 ODKUD POCHÁZEJÍ DĚTI	42
3.2 PŘEDPĚSTOUNSKÁ PÉČE	43
3.3 KLASICKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	44
3.4 RODIČE Z POVOLÁNÍ – PROFESIONÁLNÍ PĚSTOUNI	47
4 PODPORA PĚSTOUNSKÝCH RODIN	49
4.1 PRÁVA A POVINNOSTI PĚSTOUNŮ	49
4.2 PŘÍPRAVA ŽADATELŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI.....	52
4.3 PROCES ZPROSTŘEDKOVÁNÍ	55
4.4 DOHLED NAD ÚSPĚŠNOSTÍ NÁHRADNÍHO RODIČOVSTVÍ	58
II EMPIRICKÁ ČÁST	59
5 PŘÍPADOVÁ STUDIE – NAPŘÍČ ŽIVOTEM DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI	60
5.1 ZÁKLADNÍ CÍLE A CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU, FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	60
5.2 KAZUISTIKY	61
5.2.1 Případ A: Pěstounská péče babičky	62
5.2.2 Případ B: Pěstounská péče pěstounky v SOS vesničce.....	65
5.2.3 Případ C: Pěstounská péče nepříbuzenská	69
5.2.4 Případ D: Pěstounská péče babičky	74
5.2.5 Případ E: Pěstounská péče prarodičů	75
5.2.6 Případ F: Pěstounská péče na přechodnou dobu	80
5.3 SHRNUÍ KAZUISTIK	82
5.4 ROZHOVORY	85
5.4.1 Sociální pracovnice vykonávající agendu náhradní rodinné péče	86
5.4.2 Soudci opatrovnického oddělení rozhodující ve věcech náhradní rodinné péče	92
5.5 VYHODNOCENÍ ROZHOVORŮ A JEJICH KOMPARACE S KAZUISTIKAMI, INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	98
ZÁVĚR	105

RESUMÉ	108
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	109
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	113
SEZNAM PŘÍLOH.....	114

ÚVOD

Recept na to, jak být dobrým rodičem není. Ne každý umí být laskavý, milující a dávat svou oddanost a lásku dítěti najevo tím správným způsobem. Být svému dítěti vzorem je těžkým úkolem a ne každý se ho dokáže zhostit nejlepším způsobem. Dát někomu život je dar, ale prožít spolu spokojený a smysluplný život je poněkud těžší. Ten, kdo dítě přivedl na svět, se musí zasloužit o to, aby se mohl pyšnit označením „jsem rodič.“

Nešťastných okolností, které mohou rodinu v dnešní době přivést do svízelné situace, je hodně. Jsou tu rodiny, které by se o své děti chtěly starat, ale špatná rozhodnutí a chyby minulosti je zavedly na cestu, kdy toho nejsou schopny. Na druhé straně jsou rodiny, které o výchovu vlastních dětí nestojí a dobrovolně se svých rodičovských práv vzdávají. Nástrah dnešní doby je mnoho. Když se je nepodaří včas vyřešit, nastane chvíle, kdy se rodiče musí svého dítěte vzdát nebo je jim odebráno. V tom lepším případě jen do doby, než se jejich rodinná situace upraví. V tom horším se jedná o trvalejší řešení. **Jedná se o závažný společenský problém, neboť počty dětí, které nevyrostají v péči svých rodičů, jsou poměrně vysoké.** Pracuji na opatrovnickém oddělení, kde se s případy náhradní rodinné péče setkávám téměř denně. Tyto hluboké lidské osudy mne inspirovaly k tomu, abych se problematikou náhradní rodinné péče zabývala více a hlouběji. Je to téma aktuální a potřebné ve smyslu respektování nejlepších zájmů a potřeb dítěte.

Cílem bakalářské práce je zjistit přínos příbuzenské pěstounské péče ve srovnání s pěstounskou péčí na přechodnou dobu z hlediska správného vývoje osobnosti dětí. Pěstounská péče na přechodnou dobu je institut, který u nás zatím nemá příliš dlouhou tradici, zaměřím se tedy také na jeho případné nedostatky.

Pěstounská péče je jednou z možností, jak dítě, které není zcela právně volné, po všech stranách zabezpečit ve formě, která co nejvíce připomíná rodinu. Zákon dává přednost tomu, aby dítě zůstalo v péči někoho z příbuzných. Ne vždy však někdo takový vhodný je k dispozici, a tak nastupují na řadu matky pěstounky z SOS vesniček, manželské páry a jiní. Tedy lidé, kteří zasvětili svůj život pěstounství a výchově „cizích“ dětí, jež přijali za vlastní. V jejich rodinách děti nalézají místo, kterému mohou říkat domov, kam se mohou vracet a s důvěrou se obracet na ty, kdo o ně pečují. V mé práci jsem se zaměřila na ty děti, které právě v modelu péče náhradní rodiny vyrůstají a vypořádávají

se s osudem, že „přišly“ o biologické rodiče. Dále je práce zaměřena na ty, kteří o „cizí“ děti pečují a do jisté míry se pro ně „obětují.“

Sociální pedagogika působí na skupiny a populace v oblasti prevence a odstraňování problémů patologického charakteru. To je jedním z jejích cílů. Může tudíž pomoci pěstounům, dětem takto vychovávaným i jejich původním rodinám vyrovnat se s úskalími a překážkami představujícími obtížné životní situace. Sociálním pracovníkům může být určitým návodem, jak k lidem, se kterými se při své práci setkávají, přistupovat a jednat s nimi. Poznatky z oblasti sociální pedagogiky mohou pomoci překonat problémy a poskytnout rady, jak se s danou situací vyrovnat způsobem pro všechny strany přínosným.

Tato práce upozorňuje na úskalí „tradiční“ pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu. Odhalit životní hodnoty pěstounů, jejich postoje a motivace pomůže několik kazuistik, ve kterých se projevuje, jak se pěstounům změnil život po přijetí „cizích“ dětí do rodiny a co všechno pro tuto změnu museli podstoupit a překonat. Z pohledu pracovníků pracujících v oblasti náhradní rodinné péče a soudců opatrovnického oddělení, kteří se na rozhodování o životě těchto lidí významnou měrou podílejí, je posouzeno, zda se vyskytuje více příbuzenská nebo nepříbuzenská pěstounská péče, která z nich je pro dítě vhodnější a jaké jsou motivy a postoje pěstounů z hlediska pracovníků rozhodných institucí.

Teoretická část práce je zaměřena na objasnění pojmu náhradní rodinné péče zpřehledněním jednotlivých forem péče o bezprizorní děti. Je vysvětleno, jak funguje propojení mezi jednotlivými institucemi podílejícími se na procesu svěřování dětí do náhradní rodinné péče. Použita je metoda obsahové analýzy dostupných materiálů.

V empirické části je prostřednictvím několika kazuistik (kvalitativní metoda) přiblížen život dětí, které v pěstounských rodinách vyrůstají. Dále jsou provedeny rozhovory, s kterými jsou zjištěná z kazuistik porovnávána. V kazuistikách jsou popsány situace, které mají nepříznivý vliv na zdravý vývoj dětí a musí být řešeny náhradní rodinnou péčí. Empirická část obsahuje informace o několika pěstounských rodinách založené na sběru informací po určitý časový úsek. Následně jsou vyhodnoceny motivace pěstounů vzít si dítě do pěstounské péče. Dále je zjišťováno, jací lidé se nejčastěji stávají pěstouny, klady a zápory příbuzenské a nepříbuzenské pěstounské péče.

Práce by měla širší veřejnosti pomoci pochopit důležitost a potřebnost pěstounské péče. Přiblíží život pěstounů a dětí, pomůže udělat si obrázek o náročnosti náhradního rodičovství.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DÍTĚ A RODINA

„Výchova dítěte je tvořivé dílo! Kus pradávnych instinktů do nás vložených matkou přírodou před úsvitem dějin, trochu naší lidské laické naivity, trochu praxe našich prababiček, kus vážné vědy a velký kus umění. A to všechno podloženo láskyplným vzájemným vztahem mezi dítětem a těmi, kdo si zaslouží označení „jeho lidé.““¹

Rodina tvoří základ společnosti. Je životně důležitá pro kohokoliv z nás. *„Každý, kdo je přiveden do rodiny, kdo ji spoluutváří nebo je jí utvářen, má právo na své místo uvnitř systému, právo na sounáležitost a důstojnost.“²* Je důležité zajistit, aby ta nejzákladnější funkce rodiny – připravit dítě na skutečný život a vychovat z něj jedince schopného obstát v životě správně fungovala. Další generace jsou naší budoucností, je tedy v zájmu celé společnosti rodinu chránit a zajistit předávání hodnot mladším generacím. *„Rodina je vyvíjející se organismus a prochází různými úkoly, situacemi a krizemi. V životě každé rodiny se vyskytnou těžká období...“³* Zdravá rodina se dokáže s těmito krizemi vypořádat bez větších problémů. Pro narušenou rodinu je potřeba zajistit pomoc zvenčí.

Děti se teprve v procesu socializace formují a adaptují na sociální prostředí, učí se zvládat jednotlivé role utvářející a rozvíjející jejich osobnost. Vyrovnat se s těžkými požadavky dnešní doby není vždy úplně snadné. I dospělí by se v nich bez pevné základny své rodiny obtížně orientovali, natož pak děti. Jsou tu normy, předpisy, zakázané projevy chování, umění komunikace, to všechno nás život v kruhu rodinném učí. Aby dítě bylo schopné tohle všechno pojmout, potřebuje jistotu v podobě lidí mu blízkých a vztahů, které ho s nimi pojí. Tento staronový poznatek byl znám již našim prababičkám. *„Věda se k tomuto poznatku dopracovala po mnohém bloudění a oklikách. Tyto okliky se však nakonec přece jen spojily v jednu jasnou cestu.“⁴*

Sám zákon rodinu a její fungování do jisté míry chrání. Vztah rodičů a dětí je v občanském zákoníku rovněž upraven ve prospěch zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Život v kruhu rodinném předepisuje každému určitá práva a povinnosti. Nejenom rodiče mají povinnosti ve vztahu k dítěti, ale i dítě je podle zákona povinno

¹ MATĚJČEK, Z., *Co děti nejméně potřebují*, 5. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 7

² PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, Ch., *Neklidné dítě*, 2. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 49

³ LACINOVÁ, L., ŠKRDLÍKOVÁ, P., *Dost dobří rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*, 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 30

⁴ MATĚJČEK, Z., *Co děti nejméně potřebují*, 5. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 9

chovat jistou úctu a respekt ke svým rodičům.⁵ „Dobré rodičovství má být milující, pečující, bezpečné, stálé, ochraňující a podpůrné. Je úhelným kamenem zdravého vývoje dítěte.“⁶

První kapitola se věnuje historii, která provází institut náhradního rodičovství. Než se náhradní rodinná péče dopracovala do dnešní podoby, prošla mnoha proměnami. Stále se však tento institut mění. Teprve za pár let bude možno posoudit, zda změny poslední doby přinesly zlepšení z hlediska pozitivního ovlivnění života dětí. Ať už jsou důvody náhradního rodičovství a změny v jeho fungování jakékoliv, stále se týkají dětí potýkajících se se ztrátou biologické rodiny a různých forem a možností nápravy.

Dále nás tato kapitola seznamuje obecně s fungováním rodiny a její nepostradatelností zejména z hlediska správného rozvoje osobnosti dítěte a schopnosti dokázat se začlenit do společnosti. Zdůrazňuje potřebu vyrůstat v přirozeném prostředí poskytujícím stabilitu a bezpečí. Tuto jistotu a bezpečí potřebují zažít všechny děti, proto je tak důležité náhradní rodičovství, aby zaplnilo mezery v chybách nefungující biologické rodiny. „Přivést dítě na svět – bezbrannou, malou lidskou bytost, která od nás očekává vše, co potřebuje, je jedním z největších privilegií v našem životě.“⁷

„Tak jako byla rodina kotvou jistoty pro obyčejného člověka, byla i pro badatele při zkoumání společenského vývoje stálým prvkem. O rodině si mohl být sociální teoretik dlouho jist, že se ve svých funkcích i základní struktuře ve svém dnešním stavu neliší významně od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace.“⁸ Rodina působí nenápadně, ale je významnou, stabilizující a soudržnost zajišťující součástí společnosti.⁹ V průběhu let se vztahy v rodinách mění, ale funkce rodiny stále zůstávají stejné.

1.1 Z historie náhradní rodinné péče

Historie v sobě skrývá dobré i stinné stránky. Záleží jen na nás, co si z minulosti vezmeme. Zda se poučíme z chyb a vezmeme si to dobré, nebo je znovu zopakujeme.

⁵ Podle § 855 odst. 1 občanského zákoníku rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát, učiní-li tak, nepříhlíží se k tomu.

⁶ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, 1.vyd. Praha: Portál 2010, s. 46

⁷ DOBSON, J., *Rodičovství chce odvalu*, 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, s. 8-9

⁸ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, s. 14

⁹ MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, s. 15

Stejně jako má každá rodina, každý člověk nějakou svou minulost, tak i svěřování dětí do náhradní rodinné péče si prošlo různými etapami a stále se vyvíjí. Mění se i důvody a principy, na základě kterých děti musely opouštět svoje původní rodiny. Dříve k tomu často vedly důvody skutečného osíření, kdy např. z důvodu války dítě doopravdy ztratilo oba rodiče. V dnešní době je tomu jinak. Hovoříme spíše o sociálním osíření, kdy dítě sice rodiče má, ale ti se nechtějí, nemohou, nebo nedokážou o něj postarat. *„K přijímání opuštěných dětí do nových (náhradních) rodin docházelo již odedávna. Byla to běžná praxe v mnoha kulturách. Slovo adopce znamenalo původně „vyvoliti“, tedy děti byly svými novými rodiči vyvoleny.“*¹⁰

V otázce přijetí cizího dítěte za vlastní jsou z historie zřejmé tendence člověka ochraňovat dítě své, ale také přijmout a ochraňovat dítě cizí a pečovat o ně. Tato schopnost je dána matkám a ženám obecně pravděpodobně vzhledem k hormonální činnosti, ale je dána i mužům. Lze těžko odhadnout, jaké okolnosti k takovému chování lidí přispěly. Nicméně v lidské kultuře jsou doklady v mýtech nebo třeba pohádkách, že biopsychický ochranný postoj měl své důsledky, projevy, formy a trvání. Současné z dějin vyplývají tendence opačné, a to o usmrcování a zbavování se dětí vlastních i cizích, to zejména v těžkých dobách, kdy se například v dobách hladomoru rodina zbavovala dětí tzv. přespočetných. Z pověstí a mýtů vyvstávají rovněž příklady motivace zaměřené proti dítěti, a to motivace psychosociální a sociokulturní, kdy tato může být silnější než tendence ochranná. Rodina se dítěte zbavuje z důvodů msty, strachu o mocenské postavení, ze žárlivosti či obavy o znemožnění ve společnosti. Mnohdy se zejména dívky stávají obětí drastické regulace porodnosti.

Na pohřebištích archeologové nacházeli nepoměrně méně koster dívek než chlapců a také méně koster dospělých žen než mužů, ačkoli ženské pohlaví má při narození převahu. Podle L.De Meuse byl v antice poměr děvčat k chlapcům dosahujících dospělosti 100:400, ve středověku se snížil na 100 : 140 a teprve v 17. století se v evropských zemích vyrovnal. Někteří spisovatelé z řeckého Milétu dávají za vinu oslabení řecké populace z doby 200 let před Kristem právě regulaci porodnosti, kdy v rodině dva či tři synové byli běžným jevem, kdežto více jak jedna dcera vzácností. Příkladem novodobé drastické regulace porodnosti na úkor dívek je novodobá Čína.

¹⁰ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. + et al., *Osvojení a pěstounská péče*, 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 12

Z historie je možno zaznamenat také tendence, kdy na konci 19. století byly zakládány ústavy pro tzv. zanedbané děti, kde se jedná převážně o populaci mužskou a sirotčince s dobročinným zaměřením, kde převažovaly počty dívek.

Co se týká formy zákona, pak pravděpodobně tato vznikla nejprve ve starém Římě. V tomto zákoně se říká, že vztah mezi osvojencem a osvojitelem je podobný vztahu mezi rodiči a vlastními dětmi. **Starý Řím může být nazýván první fází ve vývoji adopce.** Prvořadý je zde zájem osvojitele, kdy je sledován především zájem o zajištění rodového jména a majetku. Druhou fází ve vývoji adopce je středověk a novověk až do konce 18. století, kdy se začíná projevovat vliv křesťanství, které se dovolává milosrdenství vůči dětem. „*Tam, kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné či vhodné zvolit osvojení či pěstounskou péči, je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí.*“¹¹ Církev zřizuje nalezince a útulky. Děti adoptuje šlechta většinou z důvodu zachování jména rodu a majetku, případně hledají náhradu za zemřelé dítě. Rovněž se děti stávají lacinou pracovní silou.

První nalezinec byl zřízen v Miláně, ale již dříve byly v některých kostelích vyhrazeny prostory, kam mohla matka odložit své dítě v naději, že se ho ujmou lidé a zajistí mu dobrý život. V roce 1198 zřídil v Římě papež Inocenc III. nalezinec, který byl vybaven tzv. tornem, tj. otočnou schránkou ve zdi, kam matka mohla položit dítě tajně. (Dá se říct, že to byl předchůdce dnešních, mnohdy diskutovaných babyboxů.) Císař Napoleon nařídil zbudování nalezinců s tornem ve všech částech své říše. Evropou se začínají šířit pokrokové myšlenky francouzských myslitelů, hovoří se o právech dítěte a o jeho právu na řádnou výchovu. Napoleon po bitvě u Slavkova vyhlásil adopci dětí padlých důstojníků a vojáků.

V Praze byl nalezinec vybudován pod patronací Josefa II. v období spadajícím do doby osvícenství, která je nazývána třetí fází. S tímto nalezincem byla spojena zemská nemocnice, kde se rodily převážně nemanželské děti a provozovatelé nalezince si byli vědomi toho, že je třeba dítěti co nejrychleji zajistit osvojení, či je umístit do pěstounské rodiny. Dá se říci, že v dobách minulých i v době, kdy zcela jistě nelze péči o děti v ústavech srovnávat co do kvality, bylo a je usilováno o rychlé umístění dětí do náhradní rodinné péče.

¹¹ MATĚJČEK, Z. + et al., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 39

Otázka adopce byla vždy aktuální zejména po skončení válek. Bylo tomu tak nejen po napoleonských válkách, ale i po 1. světové válce, kdy v historii osvojení lze tuto dobu nazvat čtvrtou fází. Osvojení se v evropských zemích řídí zvláštními zákony, které zohledňují pedagogiku, psychologii, ale také dětské lékařství. Rozvíjí se věda o dítěti, jejímž představitelem u nás byl profesor pedagogiky Cyril Stejskal.

Pátou fází vývoje osvojení je doba po 2. světové válce. V tomto období byla upřednostňována výchova kolektivní před rodinnou. Teprve v roce 1963 byla rodinná výchova znovu uvedena na první místo mezi výchovnými institucemi zákonem o rodině, neboť se projevíly nepříznivé zkušenosti s ústavní výchovou. Začala tak nová etapa v adopci a pěstounské péči, jakož i dalších forem náhradní rodinné péče.

Paradoxně s kulturním a sociálním vývojem společnosti postupně dochází k úbytku dětí pro adopci právně volných. Dochází k rozvoji mezinárodní adopce a tuto situaci je nutno upravit zákony. V roce 1989 byla sestavena Úmluva o právech dítěte.

Právní podmínky osvojení se postupně měnily. V naší zemi platilo až do roku 1928 právo rakouské. V tomto zákoně se postupně měnil například věk osvojitele, původně směl dítě osvojit pouze muž, teprve později toto právo získala také žena, měnily se další podmínky osvojení. K úpravě zákona došlo v roce 1949 a poté až v roce 1963, kdy tato právní úprava osvojení platila prakticky až do 1. 8. 1998.

Historie adopce má souvislost s odkládáním nežádoucích dětí, **za předchůdce pěstounské péče lze považovat funkci kojných**. Když se ve společnosti vytvořila tzv. vyšší třída, vyvstal problém, kdy těhotenství ženy a mateřství se neslučovalo s ideálem ženské krásy. V tomto momentě se objevila potřeba kojné, neboť na rozdíl od porodu, kojení si mohly ženy z vyšší společnosti zaplatit. Tyto „pracovnice“ se objevovaly již ve starověkém Řecku či Římě. Praxe spojená s funkcí kojné či chůvy byla taková, že tyto ženy pobývaly na venkově a děti z nalezinců a později i z rodin pobývaly několik let právě na venkově, odtrženy od svých rodičů, což pro ně bylo traumatizující. V druhé polovině 19. století se poprvé objevuje v souvislosti s kojnou či chůvou název pěstoun. Plat pěstounky byl sestupný. Po dosažení příslušného věku děti od pěstounky odcházely zpět do nalezince a poté se o ně měla postarat domovská obec a přidělit je do rodiny, která se o ně přihlásí. Přestože děti měly být posílány do školy, často se tak nestalo a dítě chodilo po žebrotě. V Čechách byl v roce 1902 Zemským výborem v Čechách pro děti a mládež

vytvořen sirotčí fond a od roku 1904 vznikaly v jednotlivých okresech komise, které se staraly o opuštěné a osiřelé děti.

V Československé republice po roce 1918 vznikaly v jednotlivých okresech instituce nazvané Okresní péče o mládež. V roce 1931 stát spravoval 60 dětských domovů. Jejich působení připomínalo spíše diagnostické ústavy. Pro tyto děti se případně hledaly vhodné pěstounské rodiny nebo přecházely do ústavů pro děti a mládež vyžadující zvláštní péči.

Pěstounská péče se dělila na čtyři typy, a to nalezenecká, péče řízená a kontrolovaná Okresními péčemi o mládež, pěstounská péče v tzv. koloniích a pěstounská péče na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny bez soudního jednání. Pěstounská péče nalezenecká navazovala na pobyt dítěte v nalezinci a dítě bylo svěřováno nejčastěji do péče pěstounů – manželů do určitého věku dítěte. Při pěstounské péči kontrolované Okresními péčemi o mládež tyto organizace pro děti hledaly pěstouny v dobrém zdravotním stavu, se stálým bydlištěm, zaměstnáním, pěstouny schopné dobře se o svěřené děti postarat. Pěstounská péče v koloniích vznikla na Moravě, poté se rozšířila i do Čech. Sociální pracovníci vyhledali několik obcí a v nich vhodné rodiny, kterým byly děti svěřeny. Protože se tyto rodiny vyskytovaly v blízkosti, mohly si s výchovou dětí pomáhat a rovněž byla snadnější kontrola, jak je o děti postaráno. Poslední typ pěstounské péče na základě dohody mezi rodiči dítěte a pěstouny spočíval ve svěřením dětí do péče prarodičům či jiným příbuzným.

Všechny typy pěstounské péče, kromě příbuzenské, byly zrušeny v roce 1950. Obnoveny byly opět v sedmdesátých letech.¹²

Do roku 2000 byla pěstounská péče institutem, který předpokládal dlouhodobou péči. Od 1.4.2000 se již počítá s krátkodobou pěstounskou péčí, v této době byla pěstounská péče přesunuta do zákona o rodině (§ 45a a násl.). Tato právní úprava odpovídá principu, dle kterého před ústavní výchovou má přednost péče náhradní rodinná.¹³

¹² MATĚJČEK, Z. + et al., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 15-28

¹³ www.nahradnirodina.cz [online]. [cit.2013-11-12]

1.2 Dokumenty chránící práva rodiny a dítěte

„Nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při veškerých postupech týkajících se dětí, ať už konaných veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“¹⁴

Práva dětí vyžadují zvláštní ochranu. Mělo by být dbáno na zlepšování situace dětí z celého světa. To deklaruje zejména Úmluva o právech dítěte. V zákonech každé země a mezinárodních úmluvách jsou zakotveny postupy řešení rozličných situací, práva, potřeby a metody, jak pomáhat ohroženým dětem, aby byl zajištěn jejich zdravý vývoj a vyrůstaly v podmínkách míru a bezpečí.¹⁵

Dnešní doba značnou měrou zasahuje do života lidí. V případě dětí jsou zásahy ve smyslu zajištění co největší ochrany těm, co se sami ještě nejsou schopni bránit, ještě větší. V mnoha právních předpisech a mezinárodních dokumentech je zakotveno právo na ochranu dětí a rodiny. Listina základních práv a svobod garantuje ochranu dětí, mladistvých, ale i rodiny jako celku. Rodina je chápána jako základní jednotka společnosti. Je prostředím, které přirozeným a nenásilným způsobem zajišťuje bezpečné místo všem svým členům a jistou formu ochrany. Zákon může do jisté míry a za určitých podmínek do soukromí dětí a jejich rodiny zasahovat. Vždy však musí respektovat rodiče jako přirozené nositele rodičovské odpovědnosti. Rodiče jsou osoby odpovědné za výchovu svých dětí a lze u nich předpokládat, že by neudělali nic proti jejich zájmům. Míru zásahů do organizace rodiny určuje vždy zákon. Jsou to především rodiče, kteří mají právo na výchovu svých dětí a jejich ochranu. Teprve, když toho nejsou schopni, nebo svých práv zneužívají, nastupují jiné instance k provedení nápravy.

„Úmluva o právech dítěte, kterou lze označit za stěžejní mezinárodní dokument v oblasti ochrany práv dítěte, je jako celek součástí našeho právního řádu a její ustanovení mají přednost před zákonem, což vyplývá z čl. 10 Ústavy České republiky.“¹⁶

V r. 1989 byla Spojenými národy přijata Úmluva o právech dítěte. Ta zavázala jednotlivé země k určité ochraně dětí. Naše země se k plnění ustanovení této úmluvy taktéž zavázala. Česká a Slovenská Federativní Republika uložila ratifikační listinu, jíž

¹⁴ www.nahradnirodina.cz[online].[cit.2014-03-31]

¹⁵ www.nahradnirodina.cz. [online].[cit. 2014-03-31]

¹⁶ MOTEJL, O.+ et al., *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*, Praha 2007, s. 17

se zavázala dodržovat Úmluvu o právech dítěte, dne 7.1.1991, u generálního tajemníka OSN. V platnost tato úmluva pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila dnem 6. února 1991.¹⁷

Dnem 1. ledna 1993 je Česká republika Úmluvou o právech dítěte vázána. Podle této úmluvy mají děti právo na přiměřenou životní úroveň, zajištění základních potřeb, právo se vzdělávat, svobodně myslet, hrát si, odpočívat, nesmí být vykořisťovány, vystaveny krutosti či násilí, musí mít možnost vyjadřovat své názory a právo mluvit do záležitostí, které se jich týkají. Vážít si rodiny jako základní jednotky společnosti by měly všechny státy. Právem rodiny je ochrana a přirozené prostředí, ve kterém se všichni členové mohou rozvíjet v osobnosti plnící ve společnosti plnohodnotnou úlohu. Dítě je tělesně a duševně nezralé v době narození, má proto nárok na odpovídající péči a záštitu láskyplného prostředí.¹⁸

Je v zájmu dítěte přihlížet v souvislosti s jeho správným vývojem i k dalším stanovám Úmluvy o právech dítěte a snažit se je respektovat a vykládat tak, aby sledovala to nejlepší pro dítě. „*Dítě, které je umístěno do náhradní výchovy, bývá zpravidla emocionálně i sociálně narušené. Už v prenatálním období se někdy potýká s fyziologickým ohrožením.*“¹⁹ Život s oběma rodiči je pro dítě tím nejlepším, každý z rodičů saturuje jeho zájmy z jiného směru a poskytuje obrázek správného fungování rodiny. Pokud by životem v rodině byl život nebo zdraví dítěte ohroženo, je nutno jednat a pomoci rodině tak, aby se mohla o dítě postarat. Když ani tato pomoc nevede k nápravě, soudním rozhodnutím je možno i proti vůli rodičů dítě odebrat. Musí však být prokázáno, že byly vyčerpány všechny jiné možnosti a přesto rodina ve svých funkcích selhává. V takovém případě je povinností státu zabezpečit dítěti náhradní péči. Vždy však musí být respektován etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ dítěte. Toto vše je v Úmluvě o právech dítěte taktéž obsaženo. Pro dítě je přirozené, aby se stýkalo se společenským prostředím, vnášejícím do jeho života důležité podněty uspokojující jeho psychické potřeby. K tomu dochází každodenním stykem se společností. Dítě by nemělo být izolováno od prostředí, které mu do života tyto podněty vnáší, aby netrpělo podnětovým nedostatkem.²⁰

¹⁷ NOVOTNÁ, V., Průšová, L., *K vybraným otázkám osvojení dětí*, 1. vyd. Praha: LINDE nakladatelství, 2004, s. 15

¹⁸ www.nahradnirodina.cz [online]. [cit. 2014-03-31]

¹⁹ ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, 1. vyd., Praha: Portál, 2007, s. 49

²⁰ MATĚJČEK, Z., Langmeier, J., *Psychická deprivace v dětství*, 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 39

Chartou práv dítěte a předchůdkyní Úmluvy o právech dítěte je Deklarace práv dítěte, jež je důležitou mezinárodní listinou v oblasti ochrany práv dětí. Do právního řádu České republiky byly přejaty i další mezinárodní dokumenty. „*Jsou to zejména Úmluva Mezinárodní organizace práce o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, Evropská úmluva o osvojení dětí*“²¹

Těmito dokumenty by se měli řídit i pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Musí při své práci vycházet nejen z vnitrostátních právních předpisů, ale určitá nařízení pro ně vyplývají i z nařízení evropských společenství. Měli by však respektovat také skutečnost, že rozhodují o životech jiných a je třeba na případy nahlížet z lidského hlediska, ne jen podle právních norem a předpisů. **V tomto jim může pomoci právě obor sociální pedagogika, který může pracovníkům sociálních odborů pomoci zvolit citlivý přístup pro práci s lidmi v obtížných životních situacích.**

1.3 Rodinné vazby a funkce rodiny

*„Výchova není jen soustava odměn a trestů nebo jiných jednoduchých prostředků – děje se především soužitím. A toto soužití je podmiňováno řadou okolností, které mají (obecně vzato) určité hierarchické uspořádání.“*²²

Každý se rodí do prostředí určité rodiny. V době po narození v ní jedinec tráví většinu času a rodina tedy funguje jako nejvýznamnější složka jeho socio-kulturního prostředí, neboť uspokojuje všechny potřeby dítěte.²³

V publikaci *Rodičům na nejhezčí cestu* je uvedeno **pět základních psychických potřeb** důležitých pro to, aby se dítě uspokojivě vyvíjelo, bylo zdravé a spokojené a nikoliv psychicky deprivované. Vždy jde snáze problémům předejít, než je později, mnohdy neúspěšně, napravovat. **Tato myšlenka je důležitá i pro náhradní rodinnou péči. Je lepší situaci řešit zavčasu, pracovat s rodinou tak, aby byla schopna se o děti sama postarat.** Náhradní rodinná péče by měla být až posledním řešením poté, co byly vyčerpány všechny ostatní možnosti. **Základní potřebou je stimulace z vnějšího světa,**

²¹ MOTEJL, O + et al., *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*, Praha 2007, s. 18.

²² MATĚJČEK, Z., *Praxe dětského psychologického poradenství*, 2. vyd. Praha: Portál, 2011, s. 70

²³ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 169

kteřá by měla být přiměřená, kvalitní a přicházet v náležitém množství. Pro nás je tato potřeba stejně důležitá, neboť i dítě svým rodičům vnáší do života dramatickou směs zábavy a starostí. Neméně důležitá je **potřeba určitého řádu ve vztazích**, nazývaná smysluplný svět. „Říká se, že děti rostou k dospělosti a rodiče s nimi zrají k životní moudrosti.“²⁴ **Potřeba životní jistoty** dává dítěti určitou oporu při poznávání světa. Tato potřeba přichází od „jeho lidí.“ Ale i dítě svým rodičům zajišťuje určitou oporu v žití. Je důležité ve zdravém měřítku rovněž podporovat i čtvrtou potřebu, a to **potřebu pozitivní identity**, a budovat tak v dítěti přirozené sebevědomí. I nás, jako rodiče, tato potřeba svým způsobem „zhodnocuje.“ Poslední potřebou je **potřeba otevřené budoucnosti**. „Otevřená budoucnost, životní perspektiva, naděje, to je něco, co „táhne“ život dopředu. Zavřená budoucnost znamená zoufalství, útlum, nicotu.“²⁵

Dříve nebylo zvláštností mezigenerační soužití. V dnešní době je už naopak jen velmi málo rodin, které v modelu více generací pohromadě vyrůstají. Do podoby dnešní rodiny významnou měrou zasáhla i emancipace, díky které došlo ke zvyšování kvalifikace žen v pracovní oblasti. Založení rodiny kdysi znamenalo vstup do manželství. V dnešní době už to tak samozřejmé není. Na tomto všem je tedy patrné, že rodiny se v průběhu let mění, funkce však zůstávají stejné. Důležité je to, že jak dnes, tak i v minulosti, ve prospěch spokojené rodiny mluvilo spojení osob citovými vazbami, které pro své členy utváří prostředí opory a bezpečí.

*„Jednoho dne v jednom okamžiku spatří ten malý tvoreček světlo světa. Ted' to všechno začíná, řekneme si! Ale chyba lávky, ono to začalo už kdysi před devíti měsíci a pokračovalo dál velmi dramaticky a bouřlivě – musíme se tedy podívat i do doby před narozením.“*²⁶

V době příchodu na svět jsme závislí na pomoci druhých lidí, jsme vybaveni vrozenými reflexy a pudy. Novorozený jedinec je obklopen prostředím přírodním a společenským. Společenské prostředí hraje významnou roli v přetváření biologické jednotky v lidskou bytost – osobnost.²⁷ **Proto je tak důležité, v jakém prostředí**

²⁴ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., KARGER, P. +et al., *Rodičům na nejhezčí cestu*, 1. vyd. Jinočany: H, 2004, s. 35

²⁵ MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., KARGER, P. +et al., *Rodičům na nejhezčí cestu*, 1. vyd. Jinočany: H, 2004, s. 33-35

²⁶ MATĚJČEK, Z., *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, s. 9

²⁷ VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 169

a v jakých podmínkách děti vyrůstají. Novorozenec je závislý na „jeho“ lidech a ti by podle toho měli jednat.

Znát svůj původ a příbuzenské vazby potřebuje každý. Protože to, odkud pocházíme, vypovídá hodně i o nás samotných. Je důležité mít své místo v rodině a vědět, kde hledat své kořeny. Rodina je místo, kde se máme cítit v bezpečí, milováni a poskytuje jistou formu ochrany. Dává jistotu, že se máme kam vrátit, že máme někoho, na koho se můžeme obrátit v nouzi se žádostí o radu a zároveň vědomí toho, že někam patříme. *„Rodina žije jako systém, ve kterém akce, reakce a zpětné vazby vytvářejí spleť sítí, v níž je vše navzájem propojeno. Chováním každého jejího člena jsou ovlivněni všichni ostatní a naopak.“*²⁸ I nefunkční rodina má pro jedince význam. Jedinec vychovávaný mimo svoji rodinu potřebuje znát, odkud pochází.

Do jaké míry se podaří vypořádat s funkcemi, které má rodina plnit, má podstatný význam pro proces socializace. **Rodina funkční** je ta, která plní veškeré funkce. Rodina, ve které sice dochází čas od času k narušení jedné či několika funkcí, avšak bez toho, aby byl negativně ovlivněn vývoj dítěte, je označována jako **rodina problémová**. Pokud dochází k poruchám vážnějšího charakteru do takové míry, že dochází k vnitřnímu rozkladu rodiny a je narušen proces socializace dítěte, hovoříme o **rodině dysfunkční**. Posledním typem je **afunkční rodina**, která neuspokojuje základní potřeby dítěte a je třeba situaci řešit náhradní rodinnou péčí.²⁹

Být rodičem není lehké. *„Osobnost dítěte se nenaruší sama od sebe. Roli mohou hrát dva prvky: ztotožnění s jedním z rodičů a poslušnost v dědičném řetězci.“*³⁰ Když se narodí dítě, můžeme jen doufat, že se nám nepodaří nic pokazit, že ve chvíli, kdy nám je dítě vloženo do náruče, budeme vědět co dělat. A stejné je to i s náhradním rodičovstvím. Rodič vždy může jen doufat, že neudělá, byť třeba nevědomky něco, čím by ohrozil zdravý vývoj dítěte. A když se tak stane, je nutné zajistit, aby se to již neopakovalo. **Bohužel někteří rodiče dítě ohrožují svým nezřízeným způsobem života ještě v době, kdy ani není na světě.** Významné je to, co se dělo před příchodem dítěte do rodiny, tedy v době, kdy byl malý tvoreček bezpečně schovaný v mámině bříšku. Co v rodině prožívali, zda se těšili na příchod dítěte, to všechno nenarozené dítě svým způsobem vnímá. K tomu

²⁸ MÁDROVÁ, E., *Zkuste být dítětem*, 1. vyd. Praha: Portál, 1998, s. 10

²⁹ KRAUS, B., SÝKORA P., *Sociální pedagogika I*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, s. 33.

³⁰ PONCET-BONISSOL, Y., *Psychický nátlak v rodině*, 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 67

všemu musíme přičíst i životosprávu matky. Životní styl matky v době těhotenství nese značný podíl na tom, jak se dítě v pozdějších letech po těchto prvních zkušenostech dívá na svět a má rovněž zásadní úlohu v otázkách náhradního rodičovství. **Mezi rodinami, kterým jsou děti odebírány, je mnoho těch, které se potýkají se závislostním chováním.** Smutné jsou případy dětí, které závislostní chování rodičů připravilo nejen o střechu nad hlavou, ale také o zdraví, neboť ani v době těhotenství se nebyly schopny matky zříct svého závadového způsobu života. „...*vyvíjející se plod je v kontaktu a v součinnosti nejen s matčinými tělesnými pochody, ale i s její psychikou. Z toho plyne, že dítě je v jistém smyslu vychovááno už během těhotenství.*“³¹ Když se pak těmto nezodpovědným lidem narodí dítě, které není zcela zdravé a starost o ně vyžaduje obětavější a náročnější péči, je snadnější se jej vzdát, než o něj pečovat. Pak následuje kolotoč situací, jak péči o takové děti řešit. Ti šťastnější skončí v rodinách, ti méně šťastní v ústavech. A s takovými dětmi se život nemazlí. Osobně si sice nemyslím, že by dětské domovy v našich podmínkách byly špatné, prostřednictvím různých fondů a nadací toho může dítě hodně zažít. Ani tyto zážitky však nenahradí život ve fungující rodině. Jedno je však dle mého názoru jisté: lepší je začít život v domově, než ho prožít v patologické a závadové rodině.

Výchova dítěte je jako běh na dlouhou trať, ob stojí jen ti houževnatí a vytrvalí, kteří o úspěch skutečně stojí. „*Rozumět sobě a rozumět dítěti, to už je první rozhodný krok na dobré cestě. Bývá to někdy výprava docela dobrodružná, jako bychom pronikali do neznámých krajín.*“³² Je velmi důležité, jak zdárně dítě na začátku svého života odstartuje, protože tento počáteční úspěch nebo neúspěch se s ním potáhne celý život. Začátek se podepíše i na vzdálené budoucnosti a na tom, jakým rodičem dítě v budoucnu bude, jakým bude partnerem a celkově jak ob stojí v životě. **A pokud biologická rodina nemůže nejzákladnější funkce zabezpečit, nastupuje rodina náhradní.**

Pod pojmem rodina si mnozí představují hlavně pokrevní příbuzenství. Ale **tak jako si hledáme partnera pokud možno na celý život, toužíme vytvořit něco společného, co bude pokračováním našeho žití, tak jsou na světě i děti, které si musejí své rodiče najít.** Proto i náhradním rodičovstvím vznikají rodinná spojení. „*Příbuzenská „pokrevnost“ vůbec není nepřekonatelnou překážkou v navázání hlubokých, pevných*

³¹ MATĚJČEK, Z., *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, 4. vyd. Praha: Portál, 2007, s. 10

³² MATĚJČEK, Z., *Po dobrém, nebo po zlém?: o výchovných odměnách a trestech*, 5. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 13

a trvalých sourozeneckých vztahů, které mohou mít i velmi významnou resilientní funkci v dalším životě. Podmínkou je, aby rodina, byť třeba nově složená nebo nově doplněná, měla skutečně funkci rodiny.“³³ Děti, které nemohou vyrůst s rodiči, je mnoho, ale je i mnoho způsobů, jak jim pomoci. Je důležité, co nejdříve zajistit dětem ten správný model fungování rodiny. Není to vždy lehké. Děti, které si prošly nepěknými situacemi, se vždy nemusí sžít s novou rodinou a s pravidly, které jsou v rodině, do které přicházejí, nastoleny. Zvláště je to v případech, kdy v původní rodině žádná pravidla ani nemusela být a děti si v ní mohly žít „vlčím“ způsobem a dělat si, co chtějí. Přivyknout potom něčemu jinému, co představuje jistá omezení, je těžší. Čím jsou děti starší, tím je adaptace složitější. Děti už mnohdy mají vytvořeny ne zrovna správné návyky a jejich pohled na svět může být poněkud pokřivený. Náhradní rodina může být pro takové dítě obohacující. Nejde jen o to uspokojit potřeby materiální, ale i citové. **Vlastní dítě je to, o které se staráme, a které máme rádi a vlastní rodiče jsou ti, kteří dítěti dávají lásku a pocit bezpečí, vytvoří jim domov, zázemí a stabilní rodinné prostředí.** Cizí lidé přestanou být cizí a stanou se rodinou tak, jak to má správně být.

Porozumět však dítěti, které si prošlo nepěknou zkušeností a do nové rodiny přichází poznamenáno nepříznivými životními zážitky, je v tomto ohledu ještě těžší. Najít si k němu cestu pak vyžaduje obrnit se notnou dávkou trpělivosti. Většina náhradních rodičů se však shoduje v tom, že to za tu snahu stojí. Ať už tedy dítě vyrůstá ve své původní rodině, nebo v rodině náhradní jedno je jisté, každá rodina se výrazně podepíše na dětské osobnosti a zanechá na dítěti svůj otisk.

„...náhradní rodičovství není žádná náhražka nějakého nedostatku, ale skrývá v sobě způsob života odlišný od ostatních rodin, ale také v mnohém zajímavější, v životě s těmito dětmi prožíváme četné radostné i bolestné okamžiky, které náš život obohacují.“³⁴

V knize *Výchova - Rodina – Hodnoty* jsou vymezeny tyto **nejdůležitější funkce rodiny**:

- **Reprodukční funkce** je důležitá pro přežití rodiny a společnosti, spočívá v zabezpečení potomstva.
- **Ochranná funkce** má význam v tom, že rodina poskytuje svým členům pocit bezpečí, tedy jakousi ochranu před vlivy z okolního světa.

³³ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Krizové situace v rodině očima dítěte*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, s. 71

³⁴ STRIOVÁ, M., *Děti, které se rodí v srdci: příběh adoptivní a pěstounské maminky*, 1. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 14

- **Socializační funkce** je klasifikována jako nejdůležitější. Jde o proces přenášení kultury, tedy norem, hodnot, jazyka, které předávají rodiče svým dětem.
- **Ekonomicko – zabezpečovací funkce** představuje zabezpečení svých členů po materiální stránce.
- **Regulační funkce** sexuálního chování.
- **Emocionální funkce** má význam v uspokojování potřeb intimního vztahu, rodina poskytuje citové zázemí.
- **Funkce zabezpečení sociálního statusu.**³⁵

Tyto funkce dokáže náhradní rodina uspokojit. Mnohdy jsou náhradní rodiče mnohem vnímavější k potřebám jim svěřených dětí a věnují se jim s maximálním nasazením. Je to zřejmě dáno tím, že pro ty, kdo se stávají náhradními rodiči, je rodičovství alfou a omegou veškerého snažení. *„Image rodiče je často prostředkem k potlačení masivních pocitů vlastní nedostatečnosti.“* Rodičovství nenáleží jen těm, kterým se dítě narodilo, ale hlavně těm, kteří s ním život sdílejí.³⁶ Dítě do jisté míry mění své rodiče, není rozdíl v tom, zda biologické či náhradní. Díky svému dítěti a lásce, kterou k němu cítí, se rodič může stát i lepším člověkem. Dítě dává „jeho lidem“ životu smysl. Prostředí dítě ovlivňuje a formuje, ale i dítě prostředí přetváří a utváří tím, že do něj aktivně zasahuje. *„Je vychovááno a samo „vychovává.“*³⁷

³⁵ LACA, S., *Výchova – Rodina – Hodnoty*, Brno: Institut mezioborových studií, 2013, s. 24-26

³⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 33

³⁷ MATĚJČEK, Z., *Po dobrém, nebo po zlém?: o výchovných odměnách a trestech*, 5. vyd. Praha: Portál, 2000, s. 19

2 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

„Náhradní rodinná péče je formou péče, při které je dítě vychováváno „náhradními rodiči“ v prostředí nejvíce se podobajícím životu v přirozené rodině.“³⁸

Přínosem pro společnost jsou lidé, kteří nejsou přítěží. Každá doba je poznamenána počtem dětí, jejichž rodiče se nemohou, nechtějí, nebo není vhodné, aby se starali. Jedná se o závažný problém nutný řešit náhradní formou péče a úkolem společnosti je zajistit, aby tato péče byla hodnotná a produkovala kvalitní jedince.³⁹

Náhradní rodinná péče se vztahuje na případy, kdy rodinu postihne tíživá situace v takové míře, že není schopna postarat se o svoje děti. Je to jistá forma ochrany, která dává dítěti možnost prožít spokojené a šťastné dětství. Existují organizace nebo například domovy pro matky s dětmi, které poskytují pomoc lidem v nouzi. Ne vždy však tyto lidé o takovou pomoc stojí a ne vždy jsou v těchto zařízeních volná místa. Tyto organizace si rovněž mohou klást určité podmínky. Problémoví lidé se mnohdy režimu v těchto zařízeních nedokážou přizpůsobit, nebo se nedokážou zříci zlovyků v podobě různých závislostí. Krizové situace týkající se dětí je ovšem nutno řešit co nejrychleji, a to mnozí nezodpovědní rodiče vnímají ne jako pomoc dítěti, ale jako útok proti nim. Místo toho, aby chybu hledali v sobě a snažili se ji napravit, hledají způsoby, jak napadát ty, jež se situaci ohrožených dětí snaží vyřešit.

Pokud není možnost, aby péči o dítě převzaly osoby blízké nebo jiní rodinní příslušníci, zná právní úprava několik forem náhradní výchovy, které mohou být u dětí nařízeny.

Náhradní forma výchovy je uskutečňována formou:

- a) **Náhradní rodinná péče**, do které patří péče jiné osoby, osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručnictví.
- b) **Ústavní péče**, která zahrnuje zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, děti s nařízenou ochrannou nebo ústavní výchovou, děti umístěné do ústavu rodiči.

Tato kapitola se zabývá těmito jednotlivými formami péče o děti a tomu, na jakém principu fungují. *„Každá jednotlivá forma náhradní péče, ať rodinné či nerodinné, má svá*

³⁸ BUBLEOVÁ, V. + et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 64

³⁹ MATĚJČEK, Z., Langmeier, J., *Psychická deprivace v dětství*, 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 344

*silná a slabá místa, má své přednosti a své specifická úskalí, má určité rozpětí svých indikací i kontraindikací. Všem formám náhradní péče je však jedna základní charakteristika společná – dítě je vychováváno lidmi, jimž se nenarodilo.*⁴⁰ Mezi tyto „lidi“ patří nejen osoby, které mají děti v přímé péči, ale i pracovníci různých zařízení. I s těmi mohou děti navázat téměř rodinné vztahy.

2.1 Druhy náhradní rodinné péče a jejich význam

Jak sám název napovídá, náhradní rodinná péče probíhá v rodinném prostředí, které co nejvíce připomíná prostředí rodiny, i když ti, co vychovávají, jsou rodiči náhradními. V České republice je toto možné řešit několika způsoby. Prvním z nich je svěření do péče jiné osoby než rodiče, další možností je pěstounská péče a poručenská péče. Při těchto formách jsou vazby s biologickou rodinou v jistém měřítku stále zachovány. Vazby s původní rodinou zanikají osvojením. Má tři stupně: zrušitelné, nezrušitelné, mezinárodní.⁴¹

Dále do kategorie náhradní rodinné péče můžeme zařadit tzv. hostitelskou péči, která sice nemá oporu v zákoně, ale je přínosná pro děti, které nemohou být umístěny do rodiny trvale tím, že jim přináší situace, které by v ústavu nezažily. Pravdou však je, že tento institut není mezi veřejností příliš znám a zřejmě právě proto není tak hojně využíván.

Následně jsou tyto jednotlivé formy podrobněji popsány.

Svěření do péče jiné osoby než rodiče

V případě, že se rodina dostane do svízelné situace, je v zájmu dítěte, aby se o něj někdo postaral. Pokud lze předpokládat, že dítě by mohlo být vráceno do rodiny a výchovné opatření by tedy nebylo dlouhodobějšího rázu, přiklání se sociální pracovníce i soudci ke svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče. V případě, že rodič má zájem dítě vychovávat, jen potřebuje čas na vyřešení svých záležitostí, rozhodne soud výchovným opatřením podle § 953 odst. 1 občanského zákoníku.⁴² Zároveň rodičům stanoví výživné

⁴⁰ MATĚJČEK, Z. + et al., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, s. 45

⁴¹ BUBLEOVÁ, V. + et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 65

⁴² Podle § 953 odst. 1 občanského zákoníku nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka. Rozhodnutí o svěření dítěte do péče musí být v souladu se zájmy dítěte.

Podle § 953 odst. 2 občanského zákoníku svěření dítěte do osobní péče pečující osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení. Má přednost před péčí o dítě v ústavní výchově.

přiměřené jejich možnostem a schopnostem. Osoba, které je dítě svěřováno, musí vyjádřit souhlas s umístěním dítěte a poskytnout určité záruky, že o dítě bude v její péči dostatečně postaráno. Vždy se nejprve zkoumá možnost zajištění péče rodinnými příslušníky, kterým je vždy (samozřejmě s ohledem na zájem dítěte) dávana přednost.⁴³

Stává se, že po nějakém čase (zejména, když se rodiče o dítě dostatečně nezajímají a neplní si svoji vyživovací povinnost) je rozhodnutí přeměněno na pěstounskou péči, ve které je dítě zajištěno pěstounskou dávkou sloužící ke krytí jeho potřeb.

Osvojení

Mezi širší veřejností je osvojení známější pod termínem adopce. V právní terminologii se však užívá termín osvojení. Obecně jde o to, že ze zákona se na cizí dítě po osvojení pohlíží jako na vlastní. Nový občanský zákoník přinesl řadu změn, které se týkají i osvojení. V současné době lze osvojit nejen nezletilé dítě, ale i zletilého.⁴⁴ Dále se podle nového občanského zákoníku provádí dohled nad úspěšností osvojení. Vzhledem k tomu, že mezi osvojencem a osvojitelem vzniká příbuzenský vztah, jako by dítě bylo narozeno z manželství osvojitelů, je provádění dohledu nad osvojením nadbytečné. Osvojitelé procházejí složitým výběrem, než jsou vůbec zařazeni do evidence, jsou několikrát prověřeni. Je tedy prokázáno, že jsou osobami schopnými řádné péče o dítě. Na osvojitele se pohlíží jako na biologické rodiče a nad ostatními „biologickými“ rodiči rovněž není stanoven dohled.

Do 12ti let věku dítěte dává souhlas s osvojením opatrovník dítěte, kterým bývá zpravidla ustanovován orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD). Je-li to však možné, mělo by mít i dítě mladší 12ti let možnost k této věci se vyjádřit. Vychází to ze skutečnosti, že je to právě jeho život, o čem se rozhoduje. Samozřejmě musí být brán zřetel na rozumový vývoj a zralost dítěte. Pokud dítě dosáhlo 12ti let věku, je nutno, aby vyjádřilo s osvojením svůj souhlas. *„Adopce dítěte je stále pocíťována jako něco sice chvályhodného a bohumilého, ale přece jenom nezvyklého, zvláštního, mimořádného –*

⁴³ Podle § 954 odst. 1 o.z. pečující osoba musí skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a souhlasit se svěřením dítěte do osobní péče.

Podle § 954 odst. 2 o.z. ujala-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo dítěti blízká, dá jí soud přednost před jinou osobou, ledaže to není v souladu se zájmy dítěte.

⁴⁴ Podle § 796 odst. 2 o.z. o osvojení zletilého rozhodne soud na návrh osoby, která chce zletilého osvojit, k němuž se připojil zletilý, který má být osvojen.

následkem toho je i společensky „ostře sledována“. Je vystavena mimořádnému obecnému zájmu, mnohdy až vtíravému. Někdy až příliš kritickému, ba i škodolibému.“⁴⁵

Lidé osvojující dítě jsou v jistém smyslu v jednodušší pozici než ti, kteří dítě přijímají do pěstounské péče. V obou případech předchází svěřením dítěte složitý proces prověřování a zkoušení znalostí a schopností, kterými žadatelé disponují. Tento proces je velmi podobný, ačkoliv specifika osvojení a pěstounské péče jsou odlišná. Pěstouni by v jistém slova smyslu měli mít lepší výchovné schopnosti, protože se budou muset vyrovnávat s náročnějšími situacemi, než ti, kteří dítě osvojí. Osvojitelé se na rozdíl od klasických pěstounů nemusí potýkat se skutečností, že dítě má své rodiče, kteří mají právo se s ním stýkat. Děti přicházející do pěstounských rodin bývají různě postižené, prošly si traumaty. Pěstouni mají rovněž velmi málo práv k dítěti, zákonnými zástupci jsou stále rodiče dítěte. Naopak osvojitelé se stávají plnohodnotnými rodiči se všemi právy a povinnostmi z rodičovství vyplývajícími. Vazby s původní rodinou jsou zcela přetrhány, čímž odpadá případný problémový styk s biologickou rodinou dítěte.

I pěstounství má však své výhody, oproti osvojení. Jednou z nich je to, že dítě zná své rodiče a ví, odkud pochází, snáze se pak s tím, že nevyrostá se svými rodiči, dokáže vyrovnat. U osvojovaných dětí může nastat problém v situaci, kdy by rády poznaly své biologické rodiče a mohly se s nimi identifikovat. Podle nového občanského zákoníku budou osvojované děti mít na tyto informace právo.

Naše právní úprava zná osvojení **zrušitelné** (prvního stupně), osvojení **nezrušitelné** (Soud může rozhodnout, že osvojení nelze zrušit. Podmínkou pro tento typ osvojení je dosažení minimálně jednoho roku dítěte, po uplynutí tří let již nelze osvojení zrušit.), **mezinárodní osvojení**.⁴⁶ Rodiče osvojovaného dítěte musí s tímto krokem souhlasit.⁴⁷ Matce je dána možnost si tento krok řádně promyslet a v případě, že změní názor, může si vzít dítě zpět do své péče. Touto dobou je šestinedělí. Teprve po uplynutí šesti týdnů může dát matka souhlas s osvojením. Po tuto dobu nemůže být dítě dáno do náhradní rodiny (pokud není dáno dítě do péče konkrétních osvojitelů), dříve tento čas trávilo

⁴⁵ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Jak a proč nás trápí děti*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 1997, s. 110

⁴⁶ Podle § 795 předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy. Podle § 796 odst. 1 o.z. o osvojení nezletilého rozhodne soud na návrh osoby, která chce dítě osvojit. K návrhu na osvojení dítěte do ciziny nebo do ciziny připojí navrhovatel rozhodnutí příslušného orgánu veřejné moci o souhlasu s osvojením.

⁴⁷ Podle § 809 o.z. k osvojení je třeba souhlasu rodičů osvojovaného dítěte. Podle § 810 o.z. souhlas dává rodič osobním prohlášením vůči soudu. Prohlášení musí splňovat obecné náležitosti právního jednání, je-li však souhlas vázán na splnění podmínky nebo je-li časově omezený, nepřihlíží se k němu.

v dětském centru. Nyní je možnost umístění novorozence do péče pěstouna na přechodnou dobu, což je v případě novorozenců, u kterých je předpoklad, že budou osvojeni, ve prospěch dítěte. Otec souhlas může dát i dříve, ale až po narození dítěte. Tento souhlas je možno také odvolat, a to po dobu tří měsíců. Po uplynutí této doby jen v případě, že dítě k osvojení nebylo dáno. Dítě je umístěno do předadopční péče, kdy osvojitelé prokazují, zda je jejich péče v pořádku. Dále se zjišťuje, zda se mezi osvojovaným dítětem a osvojitelem naváží citové vazby. I před rozhodnutím o osvojení mají noví rodiče dítě ve své péči na vlastní náklady.

V současné době jsou do matriky jako rodiče dítěte zapisováni jeho osvojitelé i v případě zrušitelného osvojení. Osvojením zaniká příbuzenský poměr s původní rodinou a tyto povinnosti přecházejí na osvojitele, kteří mají plnou rodičovskou odpovědnost. Toto dítě má příjmení svých nových zákonných rodičů. I z pohledu dítěte do takové rodiny mnohem snáze zapadne a stane se jejím plnohodnotným členem. Získává všechny výhody i nevýhody biologického člena rodiny. Dítě má stejné postavení jako případné další biologické děti, které by se v rodině narodily. Má jistotu své nové rodiny a prostředí, ze kterého nemůže být vytrženo.

Pěstounská péče

Pokud nastane situace, kdy nemůže o dítě pečovat, a to osobně, rodič ani poručník, je zde možnost svěřením takového dítěte do péče pěstouna. Tento krok je umožněn v novém občanském zákoníku § 958 odst. 1. Podle odstavce 2 stejného paragrafu platí, že před ústavní péčí má tato rodinná forma výchovy přednost. Další možností je pěstounská péče na přechodnou dobu.⁴⁸

Počínaje dnem 1. 1. 2013 je v platnosti novelizovaná právní úprava pěstounské péče na přechodnou dobu. Tato forma PP má své výhody, ale i nevýhody, jak pro osoby pečující, tak pro děti, které si touto zkušeností musí projít.

„Profesionální“ pěstouni se sami prezentují jako osoby, které jsou zde od toho, aby pomáhaly dětem, které to potřebují. Pěstouni by neměli být příliš citově angažováni ke svěřenému dítěti, aby se dokázali snáze od dítěte odpoutat poté, co jejich péče končí. Toto pravidlo je však velmi tvrdé jak pro děti, tak pro jejich dočasné opatrovníky.

⁴⁸ Podle § 958 odst. 3 občanského zákoníku soud může svěřit dítě do pěstounské péče i na přechodnou dobu. Podrobnosti stanoví jiný zákon.

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám zařazeným v evidenci vedené krajským úřadem na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat (z důvodu zdravotních, výkonu trestu odnětí svobody atd.), po jejímž uplynutí lze dát souhlas rodiče s osvojením (souhlas s osvojením lze dát nejdříve šest týdnů po porodu), do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení.⁴⁹

Výhodou pěstounské péče je finanční zajištění dítěte dávkou státu. Finanční částkou je dítě zajišťováno, jak v klasické PP, tak i v PPPD. Pro dítě to znamená dostatečnou možnost zajištění veškerých jeho potřeb. „Tradiční“ pěstouni k tomuto pobírají ještě odměnu pěstouna. Pěstoun na přechodnou dobu pobírá plat, a to i v případě, že žádné dítě nemá umístěno v péči. Musí však být připraven dítě převzít, a to okamžitě.

V oblasti této poměrně štedré finanční podpory se nabízí otázka, zda nehrozí riziko zneužití. Z praxe jsou známé případy, kdy tomu skutečně tak je, kdy se rodiny domlouvají a ačkoliv spolu žijí pohromadě rodiče, prarodiče i dítě, usilují prarodiče o svěřeni dítěte do PP, aby měli nárok na dávky PP. Svěřeni do PP je však podrobena nejen na začátku, ale v průběhu celého období, po které je dítě svěřeno do PP, pečlivému zkoumání a dohledu, jak sociálního odboru, tak i soudu. Tento dohled přispívá ke kontrole, zda dávek není zneužíváno.

Je však pravdou, že mnoho žadatelů o PP zpočátku ani nemá přehled o tom, v jakých částkách se pohybuje podpora od státu. Ti pěstouni, kterým jde skutečně o dítě, by většinou přijali dítě do péče i v případě, že by jim finanční podpora od státu nebyla přiznána.

Mimo finanční podpory mají pěstouni možnost dosáhnout i na podporu v podobě hlídání dětí v případě, že si potřebují vyřídit nějaké soukromé záležitosti, dojíti si k lékaři. Tato pomoc je jim poskytována bezplatně. OSPOD dětem vychovávaným v pěstounských rodinách může hradit různé pobyty, na které je poskytován státní příspěvek. To dozajista zkvalitňuje život těchto dětí. V jistém slova smyslu jsou v tomto ohledu zvýhodněni oproti běžným rodičům vychovávajícím své vlastní děti, kteří si například z důvodu finanční tísně

⁴⁹ Podle § 959 odst. 1 o.z. o pěstounské péči může soud rozhodnout na dobu, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Podle § 959 odst. 2 o.z. rodič může požadovat dítě zpět do své osobní péče. Soud návrhu vyhoví, pokud je to v souladu se zájmy dítěte. Podle § 960 odst. 1 o.z. rodiče mají vůči dítěti povinnosti a práva vyplývající z rodičovské odpovědnosti, s výjimkou práv a povinností, které zákon stanoví pěstounovi, ledaže soud z důvodů hodných zvláštního zřetele rozhodne jinak.

nemohou dovolit děti poslat na tábory, či jiné pobyty a rozhodně nemají možnost hlídání dětí, pokud si potřebují vyřídit důležité záležitosti.

Je pravdou, že péče o děti, které byly z nějakého důvodu z rodiny odebrány, může být v jistém slova smyslu náročnější. Jedná se o děti, které zažily nějaké trauma, nebo jsou jinak postižené. Péče o ně tedy mnohdy zabere mnohem více času a znemožní pěstounovi docházet do zaměstnání. V takovém případě je finanční podpora od státu v podobě dávky PP záležitostí přežití rodiny. Ovšem na druhé straně je nutno podotknout, že jsou zde běžné rodiny, které vychovávají děti s různými závažnými zdravotními problémy a potýkají se s existenčními problémy. Nejen, že se o nich nemluví, ale nikdo jim v tíživé situaci nepomůže a musejí se postarat o zajištění potřeb svých dětí sami. V tomto ohledu tedy děti v PP mají více možností, jak rozvíjet svoje schopnosti a být zabezpečeny a rodina není vystavena natolik stresujícím situacím.

Na druhou stranu je pěstounství **formou pomoci dětem**. Pěstouni se ujímají dítěte s cílem nahradit mu nedostatečnou péči rodičů. Přebírají na sebe zodpovědnost někoho jiného, aniž by to bylo jejich povinností. Mělo by se však pravidelně kontrolovat, zda pobírané dávky jdou skutečně na potřeby dětí umístěných v PP a jsou odpovědně využívány.

Poručenství

Poručníkem dítěte může být nejen fyzická osoba, ale např. i orgán sociálně-právní ochrany dětí. Poručník tedy může o dítě osobně pečovat (v tom případě mu náleží dávky pěstounské péče).⁵⁰ V případech, kdy není vhodná fyzická osoba, která by poručenskou činnost mohla zastávat, je poručníkem ustanoven např. orgán sociálně-právní ochrany dětí, který spravuje záležitosti dítěti, ale osobně o něj nepečuje. **Poručník má větší práva než pěstoun**. Nejen vychovává, ale spravuje záležitosti dítěte, jeho jmění, je oprávněn rozhodovat v důležitých záležitostech. **V tomto ohledu je poručnictví z hlediska zájmů dítěte a života v rodině poručníka výhodnější**. Nedochozí k složitým a pro dítě stresujícím situacím, kdy mu např. bez souhlasu rodičů nemůže být vydán pas, aby mohlo vycestovat na dovolenou, odkládají se zákroky, ke kterým musí dát zákonní zástupci dítěte souhlas.

⁵⁰ Podle § 928 odst. 1 o.z. není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.

Podle § 928 odst. 2 o.z. poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost.

Poručník má větší možnosti za dítě rozhodovat jako jeho zákonný zástupce a nemusí se dožadovat souhlasu rodičů při různých úkonech, neboť je zákonným zástupcem dítěte. Odpadá tedy starost se situací, když rodiče nejsou k sehnání. Povinností poručníka je dítě vychovávat, zastupovat a spravovat jeho majetek místo jeho rodičů.

„Styk s lidskou společností je tedy – jak ukazují i jiná pozorování – potřebný nejen pro rozvoj osobnosti, ale i pro udržování její stability a harmonické výstavby.“⁵¹

Soud ustanoví dítěti poručníka v případech úmrtí rodičů, pokud byli rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti, nebo jim byl výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven, či nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (to se týká zejména případů, kdy jsou rodiči nezletilé osoby). Mezi poručníkem a dítětem ze zákona nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Poručníkovi nevzniká k dítěti vyživovací povinnost.

Hostitelská péče

Děti, které nemohou být osvojeny, nesouhlasí s umístěním do PP, nejsou pro ně k dispozici vhodní pěstouni, či jiné závažné problémy brání realizaci PP, zůstávají zpravidla řadu let v ústavních zařízeních, což může být často až do zletilosti.⁵²

Hostitelská péče dokáže zamezit, přinejmenším částečně, plíživému a ničivému dopadu psychické deprivace vyvolané dlouhodobým pobytem v ústavním zařízení. Dítě má možnost jejím prostřednictvím absolvovat návštěvy v rodinách, které mají zájem alespoň tímto způsobem pomáhat. Některé víkendy a prázdniny se tak pro opuštěné děti stanou zpestřením a únikem z ústavního prostředí do prostředí rodiny.⁵³

Slovo hostitelská péče je odvozeno od slova „host“, protože tak je pobyt v těchto domovech nutné brát. Tento termín není zakotven v zákoně. Soudním rozhodnutím se o hostitelské péči nerozhoduje, takové rozhodnutí je zcela v kompetenci ředitele zařízení, v němž dítě pobývá. Samozřejmě ten je povinen toto konzultovat s OSPOD. Osoby poskytující hostitelskou péči by rovněž měly být „prověřeny“ a měla by být zjištěna vhodnost krátkodobého pobytu, který však ve většině případů by byl opakovaný. Hostitelská péče však není věcí správního rozhodnutí, nepodává se ani typická žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče. Psycholog krajského úřadu se pouze vyjádří

⁵¹ MATĚJČEK, Z., Langmeier, J., *Psychická deprivace v dětství*, 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 42

⁵² GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 65

⁵³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 65

k osobnostním předpokladům žadatelů o hostitelskou péči. Následně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí pobyt povolí nebo nepovolí. Výběr „hostitelského“ dítěte není tak náročný jako u jiných forem náhradní rodinné péče, hostitelé podávají žádost o konkrétní dítě, kterému chtějí hostitelský pobyt umožnit. **Tento pobyt je pro děti, které by jinak nepoznaly nic jiného, než stěny ústavního zařízení, jistě přínosný, zejména z hlediska minimalizace vzniku či rozvoje ústavní deprivace.** Nabízí zážitky, dítě může poznat alespoň částečně, jak vypadá život v rodině. Je však jasné, že ani touto záslužnou činností nejsou zcela saturovány potřeby dítěte, ani sebelepší hostitel nemůže dítěti dát to, co by mu dala léta, která by mohl prožít v rodině.⁵⁴

2.2 Formy ústavní péče

Do ústavních zařízení jsou svěřovány děti, o které se rodiče nemohou starat, jejich výchovu nezvládají, nebo se starat nechtějí. **Rozlišujeme pojem ústavní a ochranná výchova.** Ústavní výchova bývá nařizována z různých důvodů. Důvodem může být problematické dítě, které je nezvladatelné, nerespektuje autoritu rodičů, dopouští se záškoláctví aj.. **Ústavní výchova zabraňuje, aby dítě žilo zahálčivým způsobem života a bylo vystaveno negativním vlivům.** Na straně druhé to může být problém rodičů, kteří dítěti nejsou schopni zajistit vhodné životní podmínky pro jeho rozvoj, umožňují mu zahálčivý způsob života nebo dítěti svými výchovnými přístupy ubližují. **Ochranná výchova** zpravidla bývá nařizována v případech, kdy se dítě dopustilo nějakého protiprávního jednání. Je to přísnější forma ústavní výchovy, která **má za cíl jedince převychovat a napravit.** V ústavu by na dítě mělo být komplexně **působeno a mělo by být motivováno k činnostem, které umožní jeho resocializaci** a znemožní návrat k závadovému jednání.

V případě, že dítě nemůže vyrůstat ve své rodině a není ani možnost umístění do rodiny náhradní, přicházejí na řadu různé instituce, které péči o dítě zajistí. Záleží také na důvodu umístění nezletilého dítěte do zařízení a jeho věku. Dětská centra slouží pro malé děti. Dětské domovy slouží dětem, které nemají problém výchovného charakteru, ale rodiče se o ně z různých závažných důvodů nemohou starat. Diagnostické a výchovné ústavy slouží dětem s nejrůznějšími výchovnými problémy. V diagnostickém ústavu zpravidla provedou „diagnózu“ dítěte a poté rozhodnou, do jakého typu zařízení bude

⁵⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 65

vhodné dítě umístit. „V zařízeních trvalé kolektivní péče je dítě izolováno od podnětů, které přináší život v rodině, a je vystaveno jisté monotonii podnětů smyslových i sociálních.“⁵⁵

Ústavní výchova a svěření do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Pokud dochází k ohrožení nebo narušení vývoje dítěte, nebo pro jiné závažné důvody, kdy rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit, nařídí soud ústavní výchovu.⁵⁶

Ústavní výchova je forma výchovného opatření. Bytové a majetkové poměry by neměly být důvodem odnětí dítěte z rodiny. Ovšem v případě, že jsou bytové podmínky natolik špatné a nevyhovující, mnohdy až zdraví škodlivé, nebylo by v zájmu dítěte ústavní výchovu nenařídít. Samozřejmě za předpokladu, že byly vyčerpány všechny možnosti, které by vedly k nápravě.

V rozhodnutích soud nyní musí označovat přesně zařízení, do kterého má být dítě umístěno. K tomuto by se mělo vyjádřit jak dítě, tak zejména orgán sociálně-právní ochrany dětí. V zájmu dítěte je vhodné umístění do zařízení nacházejícího se v blízkosti rodiny, nebo osob dítěti blízkých. Musí být však také brána v potaz kapacita jednotlivých zařízení a i od toho se odvíjí místo, kam mohou být děti umístěny. Po třech letech se musí ve věci nařízené ústavní výchovy znovu jednat, nelze ji nařídít na dobu delší tří let. Soud musí rovněž zkoumat existenci vhodné osoby, které by dítě mohlo být svěřeno do náhradní rodinné péče. Nově soud stanoví rodičům při svěření dítěte do ústavní výchovy výživné. Rodiče by si měli být vědomi své vyživovací povinnosti ke svým dětem i v případech, že dítě ve své péči nemají.

Česká republika je dlouhodobě kritizována za velké množství dětí, které mají nařízenou ústavní výchovu. Je však zásadní otázka, zda naše společnost je připravena dostat děti do rodin a zda kroky, které jsou nyní činěny pro to, aby děti, pokud nemohou vyrůstat ve své rodině, nezůstávaly v dětských domovech, budou skutečně ve prospěch dětí.

Dle této kritiky je dále třeba zvažovat nařizování rozhodnutí, kterými se děti svěřují do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. V obou případech (ústavní výchova

⁵⁵ MATĚJČEK, Z., Langmeier, J., *Psychická deprivace v dětství*, 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 39

⁵⁶ Podle ust. § 971 odst. 1 občanského zákoníku jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový, či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby.

i svěřením do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc) se jedná o zařízení, která se o děti starají. V některých děti bydlí v „bytech“ po skupinkách. Jde o napodobení jakéhosi vzoru fungování rodiny. Podle nové právní úpravy může ústavní výchova trvat tři roky od nařízení. Poté musí být situace dítěte znovu přezkoumána a zjištěno, zda trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy, nebo dítě může být vráceno zpět do rodiny. Ředitelem ústavního zařízení přitom za dobré chování může být dítěti udělena dovolenka na určitou dobu k návštěvě rodiny, a pokud je situace dítěte dlouhodobě dobrá, může mu být udělena dlouhodobá dovolenka na pobyt doma. V případě porušení pravidel nebo nějakého nevhodného chování, je okamžitě navraceno bez zbytečných průtahů do výchovného zařízení.

Nová právní úprava přinesla změny i do institutu svěřením do **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Dítě do takového zařízení může být předáno na dobu půl roku.⁵⁷ Tato nová úprava je vedena myšlenkou, že tato zařízení jsou určena k zajištění okamžité, krátkodobé pomoci dítěti, které se ocitlo v nouzi. Ovšem praxe je taková, že pokud je dítě do takového zařízení svěřeno, jeho situace většinou vyžaduje pomoc v rozsahu delším než půl roku. Jedná se o velmi krátkou dobu, v níž se jen velmi zřídka něco změní k lepšímu. Je pravděpodobné, že mnohá z těchto zařízení po celé České republice tato nová právní úprava „zlikviduje.“

Ústavní výchova se odehrává buď ve školských zařízeních, nebo ve zdravotnických zařízeních. Pro děti do tří let jsou určena **dětská centra**, která se řadí mezi **zdravotnická zařízení**. Je víze, že tato zařízení budou postupně nahrazována PPPD, aby malé děti, u kterých je předpoklad osvojení, netrávily dobu, než mohou být svěřeny do své „nové“ rodiny, v ústavním zařízení. **Školská zařízení** jsou určena pro děti od 3 do 18 let, v případě prodloužení ústavní výchovy výjimečně do 19 let. Nahrazují výchovu rodičů a je zajištěna také docházka do školského zařízení. Řadí se sem diagnostický ústav, dětský domov se školou a výchovný ústav. Do diagnostického ústavu jsou většinou děti zařazovány nejprve k provedení jejich „diagnostiky“ - je provedeno komplexní vyšetření. Následně se rozhoduje o jejich dalším osudu a přemístění do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Děje se tak podle problémů dětí, na základě kterých u nich ústavní výchova byla nařízena a také podle zdravotního stavu a volné kapacity jednotlivých domovů. V Brně fungují diagnostické ústavy dva. Výběr je proveden podle

⁵⁷ Podle § 971 odst. 2 o.z. v případě, že rodiče nemohou z vážných důvodů zabezpečit výchovu dětí na přechodnou dobu, svěří soud dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, a to na dobu nejdéle šest měsíců.

toho, zda děti mají splněnou povinnou školní docházku, či nikoliv. Pro ty, co **nedokončily povinnou školní docházku, je určen Dětský diagnostický ústav v Brně, Hlinky 140. Pro ty se splněnou školní docházkou je určen Diagnostický ústav pro mládež v Brně, Veslařská 246.**

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc funguje v rámci Dětského centra v Brně. Ovšem veřejnosti jsou více známy Klokánky, zřizované po celé České republice Fondem ohrožených dětí, jejichž jméno se často objevuje ve spojení s mediálně známými případy. Fondy ohrožených dětí mají místo ústavní výchovy nabízet přechodnou rodinnou péči do doby, než se děti mohou vrátit do své původní rodiny, nebo se najde jiné řešení trvalé náhradní rodinné péče.

U dětí mladších 15 let je možno nařídit tzv. ochrannou výchovu, která je přísnější formou ústavní výchovy. V České republice však není mnoho ústavů, které by charakter ochranné výchovy ve všech ohledech splňovaly. Proto jsou takové děti umísťovány často do ústavů, kde jsou děti s nařízenou ústavní výchovou, ale režim těchto dětí by měl být poněkud přísnější a více je omezovat v pohybu mimo tato zařízení.

Nařízení ústavní výchovy, předání dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je možné tzv. předběžným opatřením, o kterém je rozhodnuto buď do 24 hodin v případě, že je podáno OSPOD, nebo do sedmi dnů. Takové předběžné opatření lze podat i v případě svěřeni dítěte do výchovy třetí osoby, včetně PPPD. Je to proto, že se jedná o situace vyžadující okamžité řešení. Soud po shromáždění potřebných důkazů nařídí jednání a rozhodne. Buď nařídí ústavní výchovu, rozhodne o svěřeni do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo o mírnějším řešení, a to stanovení dohledu nad rodinou.

2.3 Instituce hrající významnou roli v systému náhradní rodinné péče

Sociálně-právní ochrana dětí je zajišťována několika úřady. Mezi tyto orgány se řadí krajské úřady, obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Ministerstvo, Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí, který má sídlo v Brně.

„Dále sociálně-právní ochranu zajišťují obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, další právnické

a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany dětí pověřeny (dále jen „pověřená osoba“).“⁵⁸

V případě, že se pár po zralé úvaze rozhodne, že osvojí dítě, či dítě převezme do PP, jeho první kroky vedou na příslušný úřad. V případě města Brna se jedná o Magistrát města Brna. Tam jim jsou poskytnuty veškeré základní informace potřebné k zahájení procesu přijetí dítěte do rodiny. Na tomto se podílí celá řada institucí. Cílem je chránit nejlepší zájem dítěte a zajištění jeho řádné výchovy. Mnohým se tento proces zdá příliš dlouhý a složitý, ale vzhledem k tomu, že se rozhoduje o životě dítěte, je to nutné. Pokud by se dítě svěřilo do nevhodné rodiny, byli by odpovědní pracovníci napadáni, proč situace v rodině nebyla dostatečně prověřená a jak k takovému selhání mohlo dojít.

První instancí, na kterou se lidé většinou obracejí v případě svého zájmu o náhradní rodičovství, mohou být mimo jiné různé organizace. OSPOD pak může pomoci s podáním žádosti, poradenstvím, zapůjčením literatury. Prochází se všemi účastníky tohoto procesu různými fázemi, a to od počátku podání žádosti až do samého konce celého zprostředkování.

Krajský úřad (v Praze magistrát) pokud nezprostředkuje náhradní rodinnou péči do 3 let, předá věc Ministerstvu práce a sociálních věcí. Pokud ani Ministerstvo práce a sociálních věcí do 6 měsíců tuto nezprostředkuje, předává dokumentaci Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí v Brně, který zprostředkovává adopce do ciziny. Samozřejmě s tímto postupem musí žadatelé souhlasit, jinak se tomuto úřadu žádost nepředává. Adopce do ciziny je však složitou záležitostí a jsou zde menší šance na úspěch.⁵⁹ Mezinárodní osvojení je možné na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, která byla přijata v r. 1993 na Haagské konferenci práva mezinárodního soukromého.⁶⁰

Rozhodující instancí jsou soudy. Pokud OSPOD doporučí svěření dítěte do PP, k doporučení soud přihlíží. Konečné rozhodnutí je na zvážení soudu, který návrhu vyhoví nebo nevyhoví. Osoba žádající o svěření dítěte do PP musí prokázat, že nemá záznam v rejstříku trestů a je zdravotně způsobilá a schopná péče o dítě.

⁵⁸ NOVOTNÁ, V., Průšová, L., *K vybraným otázkám osvojování dětí*, 1. vyd. Praha: LINDE, 2004, str. 70.

⁵⁹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008

⁶⁰ www.mpsv.cz, [online] [cit.14-04-01]

2.4 Role pracovníka sociálně-právní ochrany dětí

Tato role je stěžejní. Úlohou sociálního pracovníka je zejména chránit nejlepší zájem dítěte, musí dohlížet na to, aby dítěti byla poskytnuta ta nejlepší péče, ochrana dítěte je na prvním místě. Sociální pracovník má klíčovou roli v různých fázích zprostředkování NRP ve vztahu k individuálnímu případu každého dítěte. Zajišťuje především možnost obnovení narušených funkcí rodiny, kdy dítě zůstává v rodině, teprve poté minimalizuje trauma dítěte při umístování do náhradní rodiny a sžívání se se situací.⁶¹ Navazuje s rodinou dítěte i budoucích opatrovníků kontakt. Provádí rovněž dohled nad úspěšností nařízených výchovných opatření a všechny strany mají možnost se na něj obrátit v případě jakýchkoliv nejasností a problémů. **Má možnost mluvit s dětmi a zjišťovat citlivým způsobem jejich názory na řešení dané situace.**

Sociální práci v rámci ochrany práv rodiny a dítěte vymezujeme jako působení a konání sociálního pracovníka vyhodnocujícího aktuální krizovou situaci v rodině, a to buď z iniciativy samotného dítěte, rodičů, třetích osob či z iniciativy vlastní. Konání je zaměřeno na celou rodinu, ale zejména na dítě samotné. Pracovník s rodinou spolupracuje při řešení složitých životních situací v prostředí původní rodiny, i když se situace řeší dočasným odloučením a pobytem dítěte mimo biologickou rodinu. Sociální práce funguje zejména v rámci zamezení negativního působení a svůj hlavní cíl vidí v obnovení narušených funkcí rodiny.⁶²

Na problematiku výchovných procesů v různých etapách života člověka se soustřeďuje sociální pedagogika. Analyzuje podmínky umožňující uspokojování potřeb člověka a různorodé životní situace, se kterými se během života potýká. Koncentruje se v oblasti života jednotlivce nebo skupin, v institucích realizujících ve společnosti výchovné úkoly.⁶³ Proto pro sociálního pracovníka znalost sociální pedagogiky může být přínosná pro práci s lidmi v problematických životních situacích.

Ve městě Brně se péčí o pěstounské rodiny zabývá Magistrát města Brna, odbor sociální péče. Tento odbor je první instancí, na které se lidé obracejí, pokud chtějí přijmout dítě do PP. Sociální pracovnice odboru náhradní rodinné péče procházejí s účastníky, pěstouny i dětmi, celou řadou etap. Provádějí šetření v rodinách a doporučují soudu, zda

⁶¹ MOTEJL, O. + et al., *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*, Praha 2007, s. 83.

⁶² MOTEJL, O. + et al., *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*, Praha 2007, s. 18.

⁶³ LACA, S., *Sociální pedagogika*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 34.

návrhu na PP vyhovět, či nikoliv. Je kontrolním orgánem pro posouzení úspěšnosti PP. Rodiny mají možnost kdykoliv se na „svého“ sociálního pracovníka obrátit. Mohou si u OSPOD také půjčovat literaturu. Sociální pracovník rovněž provádí kontrolu úspěšnosti uložených výchovných opatření.

Sociální pracovník musí být vysoce morální člověk, pro kterého je práce posláním. Musí mít sociální citění, ale zároveň schopnost zachovat si odstup, aby mohl rodinnou situaci objektivně zhodnotit a nabídnout vhodná řešení. Musí se řídit také etickým kodexem vycházejícím z etického kodexu, přijatého Mezinárodní federací sociálních pracovníků.⁶⁴ Musí být člověkem, který umí navázat vhodnou komunikaci s dětmi a citlivě volit přístup vzhledem k věku dětí a jejich rozumovému vývoji. Sociální pracovník musí být do jisté míry psychologem, neboť komunikace s dětmi vyžaduje být vnímavý k projevům, které mohou napovědět, jak se dítě cítí. Měl by umět reagovat na úzkostné projevy a dítě vhodně uklidnit. **Nevhodně zvolený přístup ze strany sociálního pracovníka by mohl mít negativní dopad na křehký psychický stav dítěte, které prochází těžkou životní situací.**

⁶⁴ MOTEJL, O. + et al., *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*, Praha 2007, s. 19.

3 ŽIVOT DĚTÍ V NÁHRADNÍ „NOVÉ“ RODINĚ

Výchova dětí je nejen právem rodičů, ale je také jejich povinností. Zároveň je však i právem dítěte vyrůstat v rodině, kde ho mají nejen rádi, ale jsou také schopni se postarat o jeho potřeby a zajistit mu slušný a důstojný život. Teorie attachmentu, neboli citové vazby, popisuje první vztah dítěte k osobám dospělých. Tyto rané zkušenosti celoživotně nastavují způsob navazování a udržování klíčových vztahů v životě. Lidé s bezpečnými citovými vztahy jsou odolnější, je méně pravděpodobné, že budou zraněni nepříznivými událostmi.⁶⁵

Odkud přicházejí děti do rodiny a do jaké formy PP mohou být svěřeny, bude předmětem této kapitoly.

3.1 Odkud pocházejí děti

Případy skutečně osiřelých dětí, které by potřebovaly náhradní rodinnou péči díky smrti svých rodičů, jsou v současné době spíše vzácné. V dřívějších dobách tomu bylo jinak. V současné době se většinou jedná o děti tzv. sociálně osiřelé. Mají sice rodiče, ale ti se o ně nechtějí, nemohou, či neumějí starat. Pak nastupují na řadu osoby „náhradních rodičů“ z řad rodinných a blízkých, kterým je dáвана přednost. Až na druhém místě jsou vybírány osoby zaevidované v evidenci krajského úřadu. Ať už se jedná o pěstouny z řad rodinných nebo mimo rodinu, musí to být lidé připraveni převzít péči o dítě, která může být často náročnější s ohledem na minulost dítěte. *„Podstatnou součástí spojení života náhradní rodiny s životem dítěte by měla být jednak odborná příprava zájemce (včetně identifikace jejich skutečných motivů a uvedení jejich očekávání na pravou míru), jednak příprava dítěte (a zrealnění jeho očekávání). Tím se sníží riziko selhání na obou stranách.“*⁶⁶

Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, nebo péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. Od 1. 1. 2013 platí nová právní úprava a na profesionální pěstouny by měly přecházet určité povinnosti dříve náležející do kompetence dětských center a dětských domovů. Svěření do péče pěstouna na přechodnou dobu by mělo mít přednost před výchovou ústavní. Vzhledem k tomu, že

⁶⁵ www.katecairns.com/?carousel=main [online] [cit. 2014-04-19]

⁶⁶ ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, 1. vyd., Praha: Portál, 2007, s. 60

pěstounů stále není dostatek, stává se, že dítě i přesto skončí v ústavním zařízení. Dítě bude mít určitou jistotu ve vztahu k jednomu konkrétnímu pěstounovi, **který se bude výhradně věnovat jednomu dítěti**. Malá miminka budou opečovaná a vhodně socializovaná.

Děti do nové rodiny mohou přicházet přímo z porodnice. Tyto případy se nejvíce týkají dětí, které jejich rodiče nehodlají převzít do vlastní péče a jsou rozhodnutí nabídnout je k adopci. Další možností je převzetí dítěte z původní rodiny nezaručující jeho zdravý vývoj. *„Praxe však ukazuje, že z původních rodin přímo do nových rodin jsou děti přemísťovány jenom ve zcela výjimečných případech. Zkušenost říká, že je mnohem účelnější a bezpečnější zajistit dítěti nejdříve na nějakou dobu pobyt v citově neutrálním prostředí.“*⁶⁷ Dalšími místy, ze kterých může dítě směřovat do nové „náhradní“ rodiny, jsou dětské domovy nebo jiná školská zařízení, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dětská centra, azylové domy, zařízení pro osoby se zdravotním postižením.

U malých dětí, které ještě nejsou negativně ovlivněny, je vhodné, aby přecházely rovnou do rodiny. U těch starších, které se mohou potýkat s různými výchovnými problémy, se jeví pobyt v citově neutrálním prostředí pod dohledem odborných pracovníků jako vhodnější. Děti a mladí lidé žijící pod vlivem toxického stresu a neuspokojené potřeby citové vazby obtížněji dokážou sdělit svou vlastní úzkost. Necháávají se ovládat svým impulzivním chováním, což může na ostatní působit nepříjemně. Je důležité rozpoznat původ těchto obtíží a traumatizovaným dětem pomoci regulovat své projevy a chování.⁶⁸

3.2 Předpěstounská péče

Pěstounská péče je forma výchovného opatření. Může být nařízena teprve po nashromáždění potřebných důkazů a prokázání, že je vhodným řešením, které nebude zneužito např. ve prospěch obohacení se rodiny pěstounskými dávkami. Před konečným rozhodnutím, kterým se dítě do PP svěřuje, může být rozhodnuto v rámci urychlení zajištění péče o dítě o tzv. předpěstounské péči. Tato péče umožňuje ověřit schopnosti a možnosti nové rodiny pečovat o dítě. O svěřením dítěte do PP rozhoduje soud po uplynutí zkušební doby, která prokáže vhodnost nařízení PP.

Předadopční péče, či předpěstounská péče je jakousi „zkušební dobou“, měla by ze zákona trvat minimálně 6 měsíců, aby se prověřilo, zda je řešení situace tímto způsobem

⁶⁷ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. + et al., *Osvojení a pěstounská péče*, 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 20.

⁶⁸ www.katecairns.com/?sector=other_sectors [online] [cit. 2014-04-19]

pro dítě vhodné a plní svůj účel. **Odloučení od rodiny je významným zásahem do osobnostních práv dítěte**, proto by k tomuto kroku mělo být přistupováno nanejvýš opatrně. Je potřeba zvážit všechny možné důsledky ve vztahu k vlivu na dítě. Pokud ho s rodiči pojí silný citový vztah, je nutné volit šetrná řešení a pokud dítě v biologické rodině nemůže zůstat, je třeba zajistit alespoň častý kontakt s rodičem. Život v náhradní rodině by nebyl pro dítě přínosem, pokud by byl v rozporu s jeho přáním.

Podle starší právní úpravy (platné do 31. 12. 2013) byla předpěstounská péče (i předadopční) prováděna orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí (v případě města Brna se jedná o Magistrát města Brna, odbor sociální péče) mohl, před rozhodnutím soudu, rozhodnout o svěřeni dítěte do péče budoucího pěstouna. Souhlasu rodičů nebylo třeba v případě, kdy na základě soudního rozhodnutí bylo dítě umístěno v ústavní výchově. V ostatních případech (pokud rodiče nebyli zbaveni rodičovských práv, a tudíž byli jedinými zákonnými zástupci dítěte) byl k předpěstounské péči potřeba souhlas rodičů. Do tří měsíců muselo být soudem zahájeno řízení ve věci pěstounské péče, aby rozhodnutí nepozbylo účinnosti.

Podle nového občanského zákoníku (platného od 1. 1. 2014) již právo rozhodovat o předpěstounské péči (i o předadopční) nenáleží orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Rovněž o této záležitosti je oprávněn rozhodovat soud.⁶⁹ Nový občanský zákoník rozvířil vody stávající právní úpravy. Ještě není zcela jasné, jak v určitých záležitostech budou soudy rozhodovat. Týká se to i svěřování dětí do předpěstounské péče. Pravděpodobně soud na návrh podpořený zprávou OSPOD (v případě města Brna je ve věcech náhradní rodinné péče příslušný Magistrát města Brna), který v rodině provádí šetření, rozhodne „od stolu“ vydáním usnesení, kterým svěří dítě do předpěstounské péče. Následně je zahájeno řízení ve věci samé. **V řízení o PP se prokazuje, zda je PP pro dítě prospěšná a zda je vhodné ji skutečně nařídit.** Pěstouni také musí prokázat schopnost se o dítě po všech stranách postarat a zabezpečit jej. Pěstouni by měli osvědčit, že jsou schopni dětem nahradit nepodnětné nebo ohrožující prostředí biologické rodiny.

3.3 Klasická pěstounská péče

Jako klasickou PP lze hodnotit péči příbuzenskou, nepříbuzenskou, péči pěstounek v SOS vesničkách. Stručně řečeno se jedná o **péči dlouhodobou**, která nejlépe podporuje

⁶⁹ Podle § 963 soud může dítě svěřit zájemcům o pěstounskou péči do předpěstounské péče; její délku stanoví se zřetelem k okolnostem případu. Nad průběhem a úspěšností předpěstounské péče vykonává dohled.

zdárný vývoj dítěte. **Stálost této péče má jistě pozitivní vliv na dítě.** Neustálé změny prostředí a výchovného vedení by nebyly ku prospěchu dítěte, právě naopak. Nejednotnost ve výchově by dítěti mohla způsobit výchovné problémy.

Pěstounská péče je institut, do kterého jsou svěřovány děti, které **nejsou právně volné. Jejich situace však vyžaduje okamžité řešení.** „*Pěstounská péče je institut natolik rozmanitý, jak rozmanité jsou samotné životní příběhy dětí. Někde jsou kontakty s rodiči časté, v jiných případech třeba žádné. K PP je však třeba přistupovat tak, že děti v PP mají svoji původní rodinu a tuto rodinu je třeba respektovat.*“⁷⁰ Každá rodina, i ta špatná, dítě ovlivňuje a dítě by ji mělo přinejmenším znát. Pokud pěstoun splní potřebné podmínky, je osobou soudně netrestanou a zdravotně způsobilou pro výkon PP, soud rozhodne o svěření dítěte do PP. Vznikne tak komplikovaná vztahová síť a záleží zejména na osobě pěstouna, jak situaci dítě zvládne. Všechny strany by měly mít na mysli jednotný cíl – návrat dítěte do biologické rodiny. V případě, že návrat do rodiny není možný, **stabilní dlouhodobá PP je nejlepším řešením.** Kontakt s původní rodinou by měl být umožněn i za této situace.⁷¹

Pěstoun je povinen a oprávněn dítě vychovávat a v běžných záležitostech zastupovat. „*Cestu k porozumění nevlastnímu dítěti mají jeho noví rodiče samozřejmě obtížnější než rodiče vlastní, nikoli však nezvládnutelnou. Dá to jen trochu víc práce! Překážkou je netrpělivost a nedočkavost. Nevlastní rodiče musí více vychovatelsky myslet, více toho procítit, z větších hloubek své osobnosti čerpat, aby v oné životní zkoušce se ctí obstáli.*“⁷² Pokud se však jedná o záležitosti složitějšího a vážnějšího charakteru, jsou stále jeho zákonnými zástupci jeho rodiče⁷³ a k určitým úkonům je proto zapotřebí jejich souhlas. Zajistit jejich souhlas mnohdy není snadnou záležitostí. Je mnoho rodičů, jejichž pobyt není znám, a tudíž není možné je v záležitostech dětí kontaktovat. V případě, že souhlas

⁷⁰ BUBLEOVÁ, V.+ et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 6.

⁷¹ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, 1. vyd. Praha: Portál, s. 58

⁷² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, 1. vyd., Praha: Grada, 1999, s. 69

⁷³ Podle § 870 o.z. nevykonává-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost řádně a vyžaduje-li to zájem dítěte, soud jeho rodičovskou odpovědnost omezí, nebo omezí její výkon, a zároveň stanoví rozsah tohoto omezení. Podle § 871 odst. 1 o.z. zneužívá-li rodič svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon, anebo svoji rodičovskou odpovědnost nebo její výkon závažným způsobem zanedbává, soud jej jeho rodičovské odpovědnosti zbaví. Podle § 871 odst. 2 o.z. spáchá-li rodič proti svému dítěti úmyslný trestný čin, nebo použil-li rodič své dítě, které není trestně odpovědné, ke spáchání trestního činu, nebo spáchal-li rodič trestný čin jako spolupachatel, návodce, pomocník či organizátor trestního činu spáchaného jeho dítětem, soud zvlášť posoudí, nejsou-li tu důvody pro zbavení rodiče jeho rodičovské odpovědnosti.

rodiče nedají, mohou se pěstouni obrátit na soud, který vždy respektuje nejlepší zájem dítěte.

Je žádoucí, aby pokud má dítě více sourozenců, zůstali pohromadě a sourozenecké vazby se netrhaly. „*Pěstounské rodiny jsou v porovnání s ostatními rodinami podstatně větší.*“⁷⁴ To je dáno tím, že rodiče dětí, které jdou do PP, jsou v jistém smyslu mnohdy osoby nezodpovědné. Nejsou schopni posoudit své možnosti ohledně péče o tyto děti.

Rodiče mají stále vyživovací povinnost ke svým dětem i v případě, že jsou jejich děti svěřeny do PP. Jak už bylo shora řečeno, většinou se jedná o osoby nezodpovědné, tudíž neskýtají záruku řádného placení výživného na své děti. Stát vyplácí pěstounům odměnu pěstouna a příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výživné je posléze rodičům stanoveno soudním rozhodnutím a oprávněným příjemcem je stát – tedy ten, kdo vyplácí pěstounské dávky. Výplata pěstounských dávek náleží do kompetence úřadu práce. Stát pak po rodičích výživné ve stanovené míře vymáhá sám. Pěstouni tak mají zajištěný příjem a nemusí mít obavy z neplacení výživného ze strany rodičů a mohou se plně věnovat výchově dětí. **To má samozřejmě pozitivní vliv na život dětí, neboť jejich potřeby jsou tak v přiměřené míře saturovány.** Nebylo by v zájmu dětí, kdyby rodiče na jejich výživu nepřispívali, dokonce by to bylo v rozporu se zájmy dětí. Je však nutné zdůraznit, že příspěvek na úhradu potřeb dítěte náleží dítěti a měl by být v jeho prospěch využíván.

Pěstoun se může stát poručníkem dítěte v případě úmrtí obou rodičů, zbavení rodičovské odpovědnosti rodičů, či pokud nemají způsobilost k právním úkonům, neboť není přípustné, aby dítě nemělo zákonného zástupce. **Poručnictví svým charakterem zákonného zastupování ulehčuje život pěstouna a zlepšuje kvalitu života dětí, zvláště v situacích, kdy rodiče nespolupracují.** O tomto rozhoduje na návrh opatrovnícký soud. „*Na rozdíl od adopce má rozhodnutí k pěstounské péči obvykle altruističtější pozadí, z čehož vyplývají nejen pozitiva, ale i možná rizika. Souvisí s tím možnost přecenění vlastních sil a snaha zachránit co nejvíce dětí bez ohledu na vlastní rodinu, možnosti a zdroje energie...*“⁷⁵

⁷⁴ BUBLEOVÁ, V.+ et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 14.

⁷⁵ ZEZULOVÁ, D., *Pěstounská péče a adopce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 18-19.

3.4 Rodiče z povolání – profesionální pěstouni

„Počínaje dnem 1. 1. 2013 je v platnosti výrazně novelizovaná právní úprava pěstounské péče na přechodnou dobu.“⁷⁶ Tato forma pěstounské péče existovala již dříve, ale jednalo se o institut, který fungoval spíše výjimečně. Nyní by tomu mělo být jinak. Vznikla rozsáhlá kampaň na podporu této formy rodinné výchovy, jež má za cíl dostat děti do rodin. Jedná se o rychlou a dočasnou formu pomoci v tíživé situaci, kdy je možné dítě umístit do rodiny místo využití ústavního zařízení. Tato cesta řešení situace dětí bez domova vznikla zejména z důvodu velké kritiky České republiky za umísťování velkého počtu dětí do ústavních zařízení. Otázkou však je, zda je naše společnost na tento krok dostatečně připravená a dokáže se vypořádat se všemi důsledky PPPD. Problémem by mohlo být časové ohraničení, které PPPD charakterizuje jako záležitost krátkodobou. Takle skutečnost ji odlišuje od klasické PP, ta je naopak často záležitostí až do dospělosti dítěte.

Osoba PPPD musí být v jistém slova smyslu terapeut, který umí jednat s rodinou i s dítětem. Jeho činnost spíše odpovídá zaměstnání s nárokem na dovolenou. Hlavním posláním PPPD je poskytnout rodině čas k zvládnutí nepříznivé životní situace a s rodinou spolupracovat při nápravě. Dítě tak nebude vystaveno stresovým situacím v rodině. Bude v péči osoby, která mu poskytne psychologickou pomoc a zajistí stabilní zázemí i veškeré materiální potřeby do doby, než má možnost vrátit se do původní rodiny. Kontakt s rodinou, často problémovou, činí jednání s ní poněkud složitějším. I toto by měl však pěstoun být schopen zvládnout. Rovněž si musí umět udržet odstup, kontrolovat své vlastní prožitky a **umět s dítětem hovořit o jeho problémech a pocitech. Najít vhodná řešení situace pro dítě, pomoci dítěti získat pocit bezpečí. Je důležité také umět dítěti vhodně vysvětlit dočasnost PP, aby nebylo zbytečně traumatizováno. Samozřejmě je nutno brát ohled na vyspělost a věk dítěte.** Rovněž musí umět zvládnout odchod dítěte, který je vždy nevyhnutelný. Dále v rodině pěstouna by měla být provedena diagnostika nutná pro další zdárný vývoj dítěte. Pěstoun by měl být nápomocen obnovení kontaktu s původní rodinou, pokud je to možné (a to např. v případě, kdy bylo dítě v PP pro nezralost rodiče, pro nedostatečné podmínky pro péči o dítě, ze zdravotních důvodů, z důvodu pobytu rodiče ve vězení). Svěřit děti do péče těmto pěstounům může soud na návrh OSPOD

⁷⁶ BUBLEOVÁ, V.+ et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 11.

zpravidla na dobu, kdy rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat, do doby než dají rodiče souhlas k osvojení či je zpravomocněno rozhodnutí, že není třeba souhlasu rodičů k osvojení.⁷⁷

Profesionálních pěstounů je stále nedostatek, i když ministerstvo rozjelo kampaň, prostřednictvím které se je snaží získat. Hlavní myšlenka tohoto počínu je jistě prospěšná. Tolik prospěšné však už není, že sítím vybraných pěstounů projde v současné době téměř každý, kdo si o ni zažádá. Kriteria pro tento typ péče o děti by měla být přísnější, aby tuto činnost vykonávali skutečně kvalitní vychovatelé s vhodnými osobnostními předpoklady.

PPPD je nutno považovat za profesi. Odborné posouzení probíhá do jisté míry velmi podobně jako u osvojení nebo „klasické“ PP. Dále žadatelé o přechodnou pěstounskou péči musí ze zákona absolvovat přípravný kurz v délce 72 hodin. Jedná se o přípravu k přijetí dítěte do rodiny. Tento kurz pořádá, pokud tím nepověří jiné osoby, krajský úřad. Zde jsou mimo jiné poskytnuty základní informace a dále je kurz zaměřen na zvládání situací, které mohou nastat. Kurz by měl vyváženě spojovat teorii s praxí. Dle informací z TRIALOGU, který tyto přípravy pořádá, žadatelé jsou odborně posouzeni a je zhodnoceno, zda mají předpoklady pro výkon péče o dítě. Zároveň se posuzuje, zda jsou schopni pečovat o dítě vyžadující speciální péči. Musí být rovněž schopni spolupracovat s rodiči dítěte a vytvářet podmínky směřující k navrácení dítěte do původní rodiny. Na základě rozhodnutí krajského úřadu jsou poté zařazeni do evidence osob vhodných k výkonu PPPD.

„Nárok na odměnu má osoba v evidenci po dobu zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (i když nemá momentálně svěřeno žádné dítě; výše odměny v tomto případě není odvislá od počtu dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu).⁷⁸

⁷⁷ BUBLEOVÁ, V.+ et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 11.

⁷⁸ Normativní instrukce č. 5/2013 vydaná Ministerstvem práce a sociálních věcí

4 PODPORA PĚSTOUNSKÝCH RODIN

Pěstounství je prospěšná činnost, která si zaslouží být oceňována. Pěstouni vychovávající v rodině více dětí mnohdy nemohou pracovat. Proto je pro ně finanční podpora nezbytná k zajištění důstojného a plnohodnotného života svěřených dětí. Dále je také nutné, aby měli možnost dalšího vzdělávání, které jim umožní být „lepšími rodiči.“ Z praxe jsou však známy situace, kdy s pěstouny je obtížná spolupráce ve smyslu jejich povinnosti se vzdělávat. **Příspěvky PP by měly být vázány na ochotu pěstounů dále se vzdělávat, aby byli schopni poskytovat dětem tu nejlepší možnou péči a saturovat je nejen po stránce finanční, ale i v rozvíjení jejich osobnostních předpokladů, které jim umožní naplno využít vlastní schopnosti.** Tímto by mohlo být zabráněno zneužití dávek pro vlastní obohacení.

Tato kapitola popíše možnosti pěstounů, kterých mohou využít, a to jak v rámci pomoci s péčí o zdravý vývoj dítěte, tak v rámci obnovení vlastních sil.

4.1 Práva a povinnosti pěstounů

Dne 1. 1. 2013 vstoupila v platnost novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, kterou byla zavedena dohoda o výkonu pěstounské péče. Tato dohoda je uzavřena s pěstouny a v ní jsou upraveny práva a povinnosti. Jedná se o veřejnoprávní typ smlouvy. Dohodu s pečující osobou může uzavřít obecní úřad obce s rozšířenou působností (příslušnost se posuzuje podle místa trvalého bydliště), obecní úřad, krajský úřad, pověřená osoba. **At' už je dítě svěřeno do klasické PP, PP příbuzenské nebo nepříbuzenské, povinností pěstouna je o dítě osobně pečovat a poskytovat mu potřebnou péči.** Vyživovací povinnost k dítěti mu okamžikem svěřeni nevzniká. Tato povinnost stále náleží rodičům. Jelikož se většinou jedná o osoby neschopné se o dítě postarat, i finanční podpora z jejich strany je značně nejistá. Tato vyživovací povinnost je saturována ze státních prostředků. **Aby nebyl ohrožen zájem dítěte, je systém PP nastaven tak, že pěstoun se může spolehnout na podporu státu** ve formě příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči a odměny pěstouna a stát, který hradí tento příspěvek, pak zpětně vymáhá výživné na rodičích z moci úřední.

Pěstouni mají právo na odměnu pěstouna a dále pobírají příspěvek na úhradu potřeb dítěte, která je určena konkrétnímu dítěti. „*K 1. 1. 2013 zaniká nárok na dávky pěstounské péče podle zákona č.l. 117/1995 Sb. o státní sociálně podpoře. Dávky pěstounské péče*

*přecházejí do zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.*⁷⁹ O tyto dávky si musí každý, kdo na ně má nárok, nově požádat. Krajskými pobočkami úřadů práce, které výplatu dávek zajišťují, byla všem oprávněným o tomto rozeslána sdělení. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje dávky PP, na které má nárok pěstoun, osoba, které bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče, poručník, který o dítě osobně pečuje, a pěstoun na přechodnou dobu. Jsou to:

- *Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*
- *Odměna pěstouna*
- *Příspěvek při převzetí dítěte*
- *Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla*
- *Příspěvek při ukončení pěstounské péče*⁸⁰

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se liší v závislosti na věku a počtu dětí. Je to dávka určená výhradně na zajištění všeho potřebného pro dítě. **Dávka má zajistit, aby dítě bylo po všech stranách zabezpečené.** Dle Normativní instrukce č. 5/2013, vydané Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky pro dítě do 6 let je určen příspěvek na úhradu jeho potřeb ve výši 4.500,-Kč, pro věk 6 až 12 let je určena částka 5.550,-Kč, pro dítě od 6 let až do 18 let se částka zvyšuje na 6.350,-Kč a do 26 let (pokud se jedná o dosud nezaopatřené dítě, které studuje) částka činí 6.600,-Kč.⁸¹

Ke shora uvedenému příspěvku má pěstoun nárok na odměnu za činnost, kterou výkonem péče o dítě vykonává. Pěstoun sám nemá k dítěti vyživovací povinnost. Odměna se liší v závislosti na věku a počtu dětí, které vychovává. Při péči o jedno dítě pěstounům náleží částka 8.000,-Kč, při péči o dvě děti se zvyšuje na částku 12.000,-Kč. 20.000,-Kč činí odměna při péči alespoň o tři děti. Dále na tuto částku má nárok osoba, která je v evidenci, i v případech, kdy nemá svěřeno žádné dítě. Rozhodující okolností pro výplatu této částky je i stupeň závislosti dítěte. V případě, že je dítě pěstounovi na přechodnou dobu svěřeno, zvyšuje se odměna pěstouna na částku 24.000,-Kč. Rovněž při tomto hraje důležitou úlohu stupeň závislosti na pomoci jiné fyzické osoby.

Za každé další dítě, které je osobě v evidenci svěřeno do jiné péče, než je pěstounská péče na přechodnou dobu (tedy do pěstounské péče, předpěstounské péče nebo osobní péče

⁷⁹ Normativní instrukce č. 5/2013 vydaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR

⁸⁰ www.mpsv.cz [online] [cit. 2014-04-01]

⁸¹ Normativní instrukce č. 5/2013 vydaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR

poručníka), se odměna pěstouna podle § 47j odst. 1 písm. c) bodu 3 nebo písm. d) zvyšuje o 4.000,-Kč.⁸²

Pokud mají manželé dítě svěřeno do společné PP dávka je poskytována jen jednomu z manželů. Který z nich bude dávku pobírat, vyplývá z dohody manželů. Pokud se manželé nedohodnou, určí příslušná pobočka úřadu práce, kterému z nich bude dávka přiznána.

Nárok na příspěvek při ukončení PP má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v PP, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Výše jednorázového příspěvku činí 25.000,-Kč. Dále má pěstoun nárok na příspěvek při koupi motorového vozidla, na toto má právo pokud má v péči minimálně tři děti.

Rodiče jsou v případě PP stále zákonnými zástupci dítěte. Jsou oprávněni rozhodovat o dítěti v důležitých případech. V souvislosti s tím občas mohou vznikat problémy. Pěstoun je oprávněn za dítě rozhodovat jen v běžných záležitostech. V záležitostech závažnějšího charakteru je nutné žádat souhlas rodičů dítěte. Pokud tento souhlas rodiče neudělí, nebo jejich rozhodnutí dle mínění pěstouna není v zájmu dítěte, může se pěstoun v této záležitosti obrátit na opatrovníkový soud.

Pěstouni a děti mají také právo na služby, jejichž značná část je poskytována orgány sociálně-právní ochrany v rámci jejich činnosti. **Nabídka těchto služeb se může pozitivně projevit i v péči o svěřené děti a může zkvalitnit život celé rodiny.** Dle Normativní instrukce MPSV osobám pečujícím a osobám v evidenci je přiznán nárok na krátkodobou péči, kterou je možno dětem zajistit v případě, že je pečující osoba dočasně práce neschopná, či ošetřuje jinou osobu blízkou, pokud si potřebuje vyřídit nezbytné osobní záležitosti, při úmrtí blízkého člověka. Rovněž má právo žádat o zajištění celodenní péče. Podmínkou je, že dítě dosáhlo věku dvou let. Toto je možné v rozsahu čtrnácti dnů v kalendářním roce. Osoba pečující má nárok na odbornou pomoc formou psychologické či terapeutické intervence. Rovněž má právo na bezplatné zvyšování dovedností a znalostí. To je rovněž povinností a podstatou pěstounské péče. Dle dohod s různými organizacemi se zprostředkovává styk s dítětem a asistence při styku s oprávněnými osobami.⁸³ Této formy pomoci je využíváno především profesionálními pěstouny, u kterých se předpokládá, že budou nápomocni při obnovení narušených funkcí rodiny.

⁸² Normativní instrukce č. 5/2013 vydaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR

⁸³ BUBLEOVÁ, V. + et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007, s. 13

Zároveň však jsou náhradním pečujícím ukládány povinnosti směřované hlavně na vzdělávání osob, které mají děti v péči, a ochranu zájmů dítěte. Podrobnosti ohledně výkonu práv a povinností osob pečujících by měly být uvedeny v dohodě o výkonu pěstounské péče, kterou osoba pečující uzavírá zpravidla s obecním úřadem s rozšířenou působností podle trvalého bydliště této osoby.

Z praxe vyplývá, že osoby, které nejsou s dítětem v příbuzenském poměru, mají větší ochotu se vzdělávat a spolupracovat při plnění individuálního plánu dítěte. Navíc je nepojí citové vazby k původní rodině dítěte, a tak mohou mít určitý nadhled nad situací a být vnímavější k projevům a potřebám dítěte. **Umožňuje jim to zachytit vyvíjející se problém ještě v zárodku a včas jej řešit, což může samotnou péči o dítě zkvalitnit.**

4.2 Příprava žadatelů o pěstounskou péči

Pěstouni mají povinnost se vzdělávat, aby dokázali vhodně reagovat na potřeby a problémy přijímaných dětí a řešit různé situace ku prospěchu dětí. *„Absolvování předepsané přípravy většinou nezajistí přípravu všech členů rodiny, ale soustředí se na manželský pár žadatelů. Pokud ale jsou v rodině děti, je třeba na příchod nového sourozence připravit i je, a v určité fázi je vhodné zasvětit do našich plánů i členy širší rodiny.“*⁸⁴ Neboť i širší rodina se později s dítětem setkává a bude na ně působit.

Dále v rámci přípravy jsou zkoumány motivace pěstouna vzít si dítě k sobě. V zásadě není až tak velký rozdíl mezi tím, čím si musí projít žadatelé o klasickou PP a PPPD, kromě vyššího počtu hodin, které musí žadatel o PPPD absolvovat v rámci přípravy žadatelů. Stejně nejsou příliš rozdílné služby, které jsou pěstounům obecně poskytovány.

Žadatel o PPPD prochází s žadatelem o jiný typ NRP základní přípravou. Žadatel o PPPD však prochází ještě další přípravou, která je zaměřena na jejich specifické potřeby.

Žadatel vždy musí být osobou bezúhonnou a zdravotně způsobilou vychovávat dítě. Žadatel o PPPD absolvuje povinný přípravný kurz v délce 72 hodin. Pro pořádání těchto kurzů jsou příslušné krajské úřady, které mohou pověřit jinou právnickou či fyzickou osobu. Kurz by měl vhodným způsobem spojovat teorii s praxí. Je zaměřen zejména na psychickou odolnost pěstouna. Ten musí být připraven na opakované odpoutávání se

⁸⁴ ZEZULOVÁ, D., *Pěstounská péče a adopce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2012, s. 27

od dítěte, musí zvládnout komunikaci jak s rodiči dítěte, tak s náhradními rodiči. **Schopnost vyrovnat se s těmito složitými aspekty a odlišnostmi PPPD se může odrazit na péči o dítě, proto by tyto osoby měly být vybírány zvláště pečlivě.** Dále jsou na pěstouna při PPPD po sociální stránce odlišné zejména požadavky z hlediska ekonomického. Tento člověk nemusí být zaměstnán. Může být v evidenci úřadu práce nebo pracovat v poměru na dobu určitou, neboť musí mít možnost kdykoliv zaměstnání opustit při přijetí dítěte do rodiny. Dalším důležitým požadavkem a podmínkou je přiměřené bydlení trvalého charakteru, uspořádané rodinné poměry, odpovídající zdravotní stav, beztrčnost. Nejdůležitější jsou však určité morální předpoklady a psychická odolnost zvládnout zátěž. O zařazení rozhoduje krajský úřad.

V současné době je situace v Jihomoravském kraji taková, že zařazených žadatelů je stále málo, navíc každý má určitá specifická oprávnění při přijetí dětí do rodiny (může pečovat o jedno dítě do jednoho roku, nebo o jedno dítě do tří let, může pečovat o jedno dítě se zdravotním postižením.). Tudíž jsem se setkala i s případem, kdy naprosto zdravá miminka musela být stejně umístěna do dětského centra, protože pro ně v dané době nebylo možné zajistit pěstouna na přechodnou dobu. To dokazuje, že účel, pro který byl tento institut zaveden, dosud nebyl zcela naplněn.

Dále z důvodů, že žadatelů je velmi málo, prochází do evidence téměř každý. Zamítnutí se týkalo pouze těch, kteří nebyli doporučeni orgánem péče o dítě. Nevyhověli zejména po sociální stránce, nebo ze zdravotního hlediska.

Dle informací z TRIADY, poradenského centra, které řadu let pořádá odborné přípravy pro pěstouny, tyto přípravy přinášejí pěstounům i osvojitelům zejména pohled na situaci dítěte, na možnosti naplnění potřeb, které přijetí takového dítěte vyžaduje. Budoucí pěstouni tak mají možnost si uvědomit rizika a problémy, které mohou nastat při přijetí dítěte do rodiny a zvážit, zda takovou odpovědnost zvládnou. **Nebylo by v zájmu dítěte, kdyby si příliš pozdě pěstouni uvědomili, že péče o dítě je nad jejich síly.** Odborná příprava k přijetí dítěte do rodiny je z tohoto úhlu **pohledem na životní historii dítěte, jeho současnou situaci, prognózu věcí budoucích s osobní reflexí situace.** Neexistuje tlustá hranice rozdělující přípravu z hlediska pěstounství či osvojení. Hranice je spíše dána motivací pro přijetí dítěte.⁸⁵ Je však nutno zdůraznit, že se jedná

⁸⁵ *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno, TRIADA-Poradenské centrum, o.s., 2009, s. 45

o dva velmi rozdílné instituty a příprava by toto měla zohlednit. „Příprava pro budoucí osvojitele je určena bezdětným párům, kteří si chtějí přijetím dítěte nahradit své vlastní rodičovství. Příprava pro budoucí pěstouny je určena těm, kteří chtějí přijmout dítě do pěstounské péče, nebo už nějaké vychovávají.“⁸⁶ Osvojitelé zpravidla přijímají do péče zdravé děti v kojeneckém nebo batolecím věku. Pěstouni si mnohdy berou starší děti, jejichž anamnéza je často komplikovanější. Jak je na první pohled jasné situace pěstounů mohou být poněkud složitější (ve srovnání s žadateli o osvojení). Proto i jejich příprava by měla být poněkud obsírnější z hlediska specifik dětí, které do pěstounské péče přicházejí až mnohdy poté, co zakusily život v rodině nepříliš optimální a do nové rodiny přišly ve věku předškolním, či školním. **Je to důležité proto, aby pěstouni byli schopni problémové situace vhodně řešit v nejlepším zájmu dětí.** Pěstoun také musí přijmout skutečnost, že **dítě má své rodiče, kteří se s dítětem mají právo stýkat. Tento vztah je rovněž pro dítě důležitý.** Pěstouni se musí také umět smířit s možností, že pomínou důvody pro pěstounskou péči a dítě se bude moci vrátit zpátky do biologické rodiny. Odborná příprava může poskytnout také podporu z hlediska setkání s lidmi, kteří se ocitnou ve velmi podobné situaci.⁸⁷ Člověk tak může získat náhled na různé situace, jež mohou nastat, a dostane zpětnou reakci na metodiku jejich řešení. Pěstouni musí mít na paměti, že pracují s dětmi majícími „nenaplněnou potřebu vazby.“ Míra stresu při práci s nimi by měla být udržena pro děti na snesitelné úrovni, rovněž pocit hanby. Pečovatelé by měli pozorovat zvládnutí stresu dítětem a zpočátku vytvořit prostředí, které by stres minimalizovalo. Postupně je však důležité, aby se dítě naučilo vyrovnávat s běžnými stresovými situacemi, které by se měly postupně připouštět.⁸⁸

Pro pěstouny jsou připravovány kurzy půldenní, celodenní, víkendové. Jedná se o vzdělávací pobyty. Dále OSPOD může hradit pěstounům tzv. *respitní péči*. Jedná se o pobyty dětí za účelem odpočinku pěstounů a zajištění možnosti vyřídit si své soukromé záležitosti. V nabídce je i možnost psychické podpory, která však zatím není dle informací OSPOD příliš využívána. **Pěstoun má tak možnost načerpat sil, což se může projevit i na zkvalitnění péče o dítě.** OSPOD, či různá sdružení pomáhající pěstounským rodinám mohou umožnit asistovaný kontakt dětí s rodiči.

⁸⁶ *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno, TRIADA-Poradenské centrum, o.s., 2009, s. 45.

⁸⁷ *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno, TRIADA-Poradenské centrum, o.s., 2009, s. 43 – 47.

⁸⁸ CAIRNS, K., *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*, 1. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 81

4.3 Proces zprostředkování

„Proces zprostředkování má několik fází a spočívá zejména ve vyhledání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení.“⁸⁹

Osoba nebo osoby dospějí k rozhodnutí stát se pěstouny. Kontaktují proto příslušný úřad. Funkci kontaktního místa vykonává pro město Brno Magistrát města Brna. Zde mohou osoby se zájmem stát se náhradními rodiči získat základní informace. Mohou si zde i půjčit literaturu k náhradní rodinné péči, získat potřebné kontakty. Také jsou zde k dispozici k vyzvednutí tiskopisy a formuláře, které je nutno vyplnit. Než je rozhodnuto o svěřeni dítěte do PP, jsou osoby zařazeny do evidence žadatelů o PP, či do evidence osob poskytujících PPPD. Tomu však předchází celá řada kroků. Tím prvním je vyplnění potřebných dokumentů, přiložení fotografie ve formátu používaném na občanský průkaz. Tyto jsou následně předány příslušné sociální pracovníci, která je zaeviduje a volí další postup.

Sociální pracovnice provádí šetření v bydlišti rodiny, která si zažádala o svěřeni dítěte. Zhodnotí kvalitu bydlení, vybavení domácnosti, dostupnost lékařské péče, školských zařízení, může zjistit informace o pověsti rodiny v okolí. Je proveden podrobný pohovor, prostřednictvím kterého se zjišťuje velká část informací. Odhalují se rodinné vztahy, motivace vzít si dítě, či děti do pěstounské péče. Důležité jsou rovněž názory a postoje případných budoucích pěstounů. Pro tento účel jsou k dispozici sociálním pracovnícím předem vypracované otázky a schéma, v jehož duchu se má rozhovor vést. Záleží však na charakteru každé rodiny a atmosféře uvnitř ní. Je vhodné způsob vedení pohovoru přizpůsobit a používat jej jako návod usnadňující plynulé vedení rozhovoru k získání potřebných informací. Důležité je, aby rozhovor probíhal nenásilně a přirozeně. Rovněž by žadatelé měli mít možnost na konci rozhovoru pokládat eventuální dotazy.

Po této fázi následuje další fáze, a to tzv. vstupní pohovor prováděný krajským úřadem, v případě města Brna se jedná o Krajský úřad Jihomoravského kraje. Tento je kompetentní k vybírání pěstounů, jejich školení, v případě města Brna ve spolupráci s Magistrátem města Brna. Při tomto pohovoru by mělo dojít k ujasnění představ o smyslu náhradní rodinné péče. Dochází k seznámení s žadateli, prověřování jejich motivace,

⁸⁹ www.mpsv.cz [online]. [cit. 2014-04-01].

zjišťují se představy, které mají, i to, o jaké dítě mají zájem, zda jim nezáleží na pohlaví, věku, etnickém původu, případně zda jsou ochotni převzít do péče celou sourozeneckou skupinu. Probíhá specializované psychologické vyšetření, které provádí psycholog příslušného krajského úřadu.

Předtím, než se pár rozhodne osvojit dítě, či si dítě vzít do PP, měl by si řádně promyslet, zda je zralý pro rodičovskou roli. V případě, že pár nemůže mít dítě vlastní, je důležité, zda se s touto skutečností vyrovnal a přijal ji, protože kdyby tomu tak nebylo, mohlo by to působit problémy při pozdějším přijetí biologicky cizího dítěte. Také v případě PP je důležité umět se smířit s případnými kontakty s biologickou rodinou dítěte a schopnost toto psychicky zvládat. Žadatelé si musí uvědomit, že jde především o dítě, které se s různými situacemi nedokáže vyrovnat tak, jako dospělý člověk.

Je důležité vhodně vybrat i fotografie, které žadatel k žádosti přikládá, zvážit, jaký dojem vzbuzují, neboť tato fotografie bývá mnohdy tím prvním, s čím se členové poradního sboru setkávají. *„Efekt prvního dojmu zde i přes veškerou profesionalitu členů poradního sboru zajisté působí. Nevhodně zvolená fotografie může způsobit, že žadatelé vypadají na ní například o deset, patnáct let starší, než skutečně jsou, nebo jako zarostlí „domorodci z buše“ mohou být ve výsledku poněkud znevýhodněni.“*⁹⁰ Posuzuje se zdravotní stav, posudek se vyžaduje od posudkového lékaře. Rovněž se přihlíží k posudku zaměstnavatele a zprávě o stálém příjmu. Každý, kdo žádá o svěřeni dítěte, musí být osobou bezúhonnou a soudně netrestanou, tuto skutečnost dokazuje přiložením opisu z trestního rejstříku. Je nutné zúčastnit se přípravy na přijetí dítěte, k tomu je zapotřebí písemného souhlasu. Nejdůležitějším zdrojem informací pro psychologa, který následně doporučuje či nedoporučuje žádosti žadatelů vyhovět, je zpráva o poměrech v rodině vypracovaná příslušným sociálním pracovníkem. Žadatelé mohou žádat o osvojení nebo o pěstounskou péči, případně si mohou podat žádost o obě formy náhradní rodinné péče. Posléze následuje posouzení krajským úřadem. Posudkový lékař příslušného krajského úřadu (v Praze se jedná o magistrát) posoudí zdravotní stav žadatelů. Následně je tímto orgánem zajištěno *absolvování přípravy na přijetí dítěte*. Když je příprava úspěšně dokončena, následuje psychologické vyšetření, jehož účelem je posoudit vhodnost žadatelů a jejich schopnosti přijmout dítě se specifickými potřebami.⁹¹

⁹⁰ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 75.

⁹¹ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 79.

„*Samotná příprava by se měla skládat z části teoretické a z části praktické.*“⁹² Tato příprava by měla být uskutečňována srozumitelnou a pochopitelnou formou. Její součástí by měly být interaktivní bloky a dán prostor pro aktivní zapojení žadatelů, vyjádření jejich postojů, myšlenek, názorů. **Zkušenosti jiných se mohou ukázat jako velmi užitečné a je vhodné je vzájemně sdílet a obohacovat se tak o poznatky, které mohou pomoci velkému množství dětí.** Důležité je vedení této diskuse odborným pracovníkem, který zajistí, aby byla pro její účastníky přínosem. Experienciální, neboli zážitkové prvky přispívají k hlubšímu vhledu do problematiky.⁹³ Výhodou různých skupin a setkání pěstounů a osvojitelů je možnost hovořit s lidmi, kteří zažívají podobné situace a mohou tak jiným poskytnout návod, jak by se případně i jejich situace dala řešit. Trvalé bydliště žadatelů hraje velkou roli v době, po kterou čekají, až bude nalezeno dítě vhodné právě do jejich rodiny. V různých regionech se počty žadatelů liší, někde jich je méně, jinde více. Od této skutečnosti se čekací doba na dítě odvíjí.⁹⁴

„*O výběru žadatelů nerozhoduje pouze jeden člověk. Jedná se o kolektivní výběr. V rámci krajských úřadů se scházejí komise odborníků, které se v rámci agendy zprostředkování náhradní rodinné péče nazývají poradní sbory.*“⁹⁵

Samozřejmostí by měla být přítomnost psychologa krajského úřadu ve sboru poradním. Zastává nezastupitelnou roli, neboť jeho účast začíná již v tzv. „předvýběru“, kdy jsou vytipováni vhodní žadatelé k dítěti.⁹⁶ Poté, co se poradní sbor usnese na vhodných žadatelích pro konkrétní dítě, je jako první kontaktována příslušná sociální pracovnice. Následně jsou žadatelé touto pracovnící vyzváni, aby se dostavili na krajský úřad k seznámení s informacemi o dítěti, mohou si rovněž prohlédnout barevné fotografie dítěte.⁹⁷ Důležité je také zaměření psychologů na otázky „nepatologické“, týkající se osobnostní výbavy žadatelů a posouzení jaké jsou jejich dovednosti a zejména vlastnosti. Ty určují, zda a nakolik jsou nositelé těchto vlastností předurčení ke kvalitnímu výkonu v rámci náhradního rodičovství.⁹⁸ Úkolem náhradních rodičů je nezakreslovat informace

⁹² GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 82.

⁹³ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 81.

⁹⁴ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 85.

⁹⁵ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 88.

⁹⁶ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 89

⁹⁷ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 93

⁹⁸ GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1 vyd. Praha: Grada, 2008, s. 98

o jejich minulosti, nesnažit se z ní udělat něco lepšího. Dítěti by mělo být umožněno prostřednictvím neutrálních informací, aby si o minulosti udělalo obrázek samo, nikoliv z pohledu našich představ a hodnot.⁹⁹

4.4 Dohled nad úspěšností náhradního rodičovství

PP je formou výchovného opatření, nad kterým se provádí dohled. Dítě je v péči osob, které k němu nemají rodičovskou odpovědnost a v důležitých záležitostech nejsou oprávněny za něj rozhodovat. Děti bývají poznamenány výchovnými problémy, které si přinášejí z biologické rodiny. Různé situace v dětech vyvolávají strach a obavy. Aby se děti v nové rodině cítily v bezpečí, je nutný trpělivý přístup. Dětem musí být umožněno zbavit se strachu postupně, aby se v nové rodině cítily příjemně a pochopily, že nehrozí nebezpečí a jsou zde vítané.¹⁰⁰ Kontrolám, zda vše probíhá dobře, jsou účastníci PP podrobováni hned z několika stran. V rodině se v prvním roce provádí sociálním odborem několik šetření. Po novele zákona jsou tyto kontroly častější než dříve. Dohlíží se na to, zda PP plní svůj účel a zda je dbáno nejlepších zájmů dítěte.

Dalším kontrolním orgánem jsou soudy. Spisy týkající se náhradního rodičovství jsou uloženy na opatrovnických odděleních až do doby zletilosti a nezaopatřenosti těchto dětí a pravidelně se dohlíží, zda jsou nejlepší zájmy dětí hájeny. Pěstouni mají povinnost zasílat soudu jednou ročně zprávy o dětech, které jim byly svěřeny, kde má být stručně popsáno, co se událo za rok v životě dítěte. OSPOD zasílá soudu rovněž zprávy, z kterých se vyhodnocuje, zda je výchovného opatření stále třeba a plní svůj účel.

Nařízení PP je možno zrušit. Ovšem jedná se o proces, který by se neměl uspěchat. Musí být dostatečně prokázáno, že změna k lepšímu stran biologické rodiny je dlouhodobého charakteru a byla by v zájmu dítěte. Je důležité mít na paměti, že děti byly z rodinného prostředí odebrány ze závažných důvodů. Je tedy zapotřebí jednat nanejvýš opatrně a teprve za stavu, kdy je osvědčeno, že se situace nebude opakovat, je možný návrat dítěte do biologické rodiny.

⁹⁹ PURVIS, K., CROSS, D. + et. al., *Dítě v nové rodině*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013, s. 76

¹⁰⁰ PURVIS, K., CROSS, D. + et. al., *Dítě v nové rodině*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013, s. 77

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 PŘÍPADOVÁ STUDIE – NAPŘÍČ ŽIVOTEM DÍTĚTE V NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČI

„Sociální pedagogika pojednává o tom, jak optimalizovat a usměrňovat životní situace a procesy, a to s akcentem na vnitřní potenciál jedince a jeho individualitu.“¹⁰¹

„Sociální dimenze je dána sociálním rámcem, společenskými podmínkami, situací v konkrétní dané společnosti.“¹⁰²

Děti jsou jednou ze skupin, která je nejohroženější ve svém vývoji. Jsou více ovlivnitelné a zranitelné. Snadněji mohou podlehnout nepříznivým svodům a sklouznout k závadovému chování. Proto je důležitá pevná rodinná základna, která jim dá schopnost vyrovnat se s různými vlivy, které na ně působí. **Prevence a odstraňování problémů patologické povahy** je jedním z cílů sociální pedagogiky a současně i cílem náhradního rodičovství, poznatky z oboru sociální pedagogiky jsou tedy s tímto institutem úzce provázány. Na kazuistikách je možné ukázat, jak PP působí na děti a jakým způsobem děti ovlivňuje. Forma kvalitativního výzkumu, která je použita, umožnila proniknout hlouběji do dané problematiky, ačkoliv nelze tyto výsledky zobecnit, neboť se nejednalo o reprezentativní vzorek.

Empirická část prezentuje výsledky kvalitativního šetření prováděného formou analýzy a komparace jednotlivých kazuistik.

5.1 Základní cíle a charakteristika výzkumu, formulace výzkumných otázek

V rámci výzkumu jsem cíleně vybrala 6 opatrovnických spisů s danou problematikou tak, aby mezi nimi byla zastoupena jak klasická pěstounská péče příbuzenská i nepříbuzenská, péče pěstounky v SOS vesničce, pěstounská péče na přechodnou dobu a mohly tak být představeny jednotlivé formy PP ve své rozmanitosti. Dále jsem oslovila 3 sociální pracovnice referátu náhradní rodinné péče a 3 soudce opatrovnického oddělení, s kterými se v rámci svých pracovních povinností setkávám. Provedla jsem s nimi rozhovory s **cílem získat jejich náhled a názory na danou**

¹⁰¹ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 45.

¹⁰² PROCHÁZKA, M., *Sociální pedagogika*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, s. 63.

problematiku vycházející z dlouholeté praxe. Tyto rozhovory jsem následně srovnávala s výsledky kazuistik.

Kvalitativní výzkum je proveden formou případové studie, vycházející ze sociální reality, kde se také odehrává. Prostřednictvím kazuistik a údajů ze spisové dokumentace jsem shromáždila data, která zanalyzuji. Případové studie umožnily vhled do jednotlivých typů PP, na kterých je možno pozorovat **výhody a nevýhody příbuzenské či nepříbuzenské PP**. Jsou popsány konkrétní oblasti, v kterých byla PP přínosem a v čem naopak prospěšná nebyla. „Případovou studii chápeme jako samostatný typ výzkumu v rámci kvalitativního přístupu, ačkoliv případová studie má širší použití, podstatou je to, že objektem našeho zájmu zůstává případ.“¹⁰³ Komparace je založena na sběru informací o několika rodinách po určitý časový úsek a popisuje situaci napříč životem dětí a jejich náhradních rodičů.

Na základě stanovených cílů jsem vytvořila výzkumné otázky zaměřené na:

- *Nejčastější důvody, pro které si pěstouni berou děti do pěstounské péče.*
- *Důležitost finanční saturace pěstounů.*
- *Osoby, které se nejčastěji stávají pěstouny.*
- *Význam biologické rodiny a vztahy dítěte k ní.*
- *Přínos pěstounské péče na přechodnou dobu pro život dětí.*

5.2 Kazuistiky

Teoretické poznatky by měly být využitelné v praxi. Na případech, které byly získány ze soudních spisů, je prezentováno, jaký je zásadní rozdíl mezi jednotlivými typy PP a jaké jsou vztahy mezi dětmi a pěstouny. Jednotlivé případy byly vybrány cíleně tak, aby byly zastoupeny všechny formy svěřeni dětí do PP. Na vybraných případech je možné ukázat, jak moc se jednotlivé typy PP od sebe navzájem liší a co tato rozdílnost znamená pro děti.

Z důvodu zachování anonymity jsou jména ve všech kazuistikách změněna.

¹⁰³ MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, 1. vyd. Praha: Grada, 2006, s. 94.

5.2.1 Případ A: Pěstounská péče babičky

Kateřina, 6 let, Helena, 5 let

otec neuveden

matka, narozena v r. 1987, nezaměstnaná

babička, narozena v r. 1950, starobní důchodkyně

Nezletilá se narodila mimo manželství, otec nebyl uveden. Péči o nezletilou zajišťovala matka, která bydlela ve společné domácnosti se svou matkou – babičkou nezletilé. Ta jí s péčí o dceru pomáhala. Z původního bydliště byla rodina nucena se vystěhovat, protože neplatili nájemné. Následovalo bydlení v jiném podnájmu, odkud však také museli odejít. Poté se společně zdržovali u známých na jiné adrese. Matka nezletilé odtud po nějakém čase odešla. Dceru ponechala výhradně v péči babičky. Matka začala požívat návykové látky, o dceru se nestarala. Pobývala v zahradní chatce, která však byla ve špatném stavu.

V lednu roku 2009 se matce narodila další dcera Helena. Tato dcera měla otce uvedeného a rodina otce se o Helenu zajímala. Přesto péči o tuto dívku převzala opět babička – matka matky.

V roce 2010 přišla o bydlení i babička. Přestěhovala se dočasně s malými vnučkami i s dcerou ke známým. V červnu 2010 odešla babička s matkou a dětmi od známých, u kterých do té doby přebývaly. V srpnu 2010 byli nalezeni sociální pracovníci v otřesných podmínkách v zahradní chatce. Zde byly naprosto nevyhovující podmínky. Rodina zde žila spíše jako bezdomovci. Spali na zemi ve špíně, bez vody, v chatrči bylo plno dřev, na zemi hadry, zbytky jídla. Děti jedly spolu s kočkami. Matka se v té době jevila naprosto apatická a bez zájmu, nekomunikovala se sociální pracovníci. Děti byly značně špinavé a zanedbané.

Poté byla matka odsouzena pro majetkovou trestnou činnost trestním soudem. Babička byla starobní důchodkyně, nezvládala péči o děti, neměla finanční prostředky na zajištění bydlení, i když si přivydělávala, např. úklidem. Problém byl v tom, že matka od ní peníze často brala, a tak se ocitaly ve finanční nouzi obě. Děti byly zanedbané a špinavé, jejich zdravotní stav rovněž nebyl dobrý, byly na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí v srpnu 2010 předběžným opatřením svěřeny do péče dětského centra. Následně bylo soudem zahájeno řízení o výchovném opatření.

Babička si podala návrh na svěření nezletilých vnuček do své výchovy s tím, že chata, kde byly nevyhovující podmínky, byla jen přechodným bydlením, kdy v mezidobí matka dětí i babička sháněly náhradní bydlení na ubytovně.

Babička si za pomoci sociální pracovnice zajistila náhradní bydlení na ubytovně a sociální pracovnice její žádost podporovala. Byla rozhodnuta vzít si do pěstounské péče starší Kateřinu, mladší Helenu si přislíbila k sobě vzít babička ze strany jejího otce.

Matka se v té době zdržovala neznámo kde, většinou po různých známých. Očekávala nástup do výkonu trestu odnětí svobody. Kateřina i Helena pobývaly v dětském centru, byly však často navštěvovány babičkou ze strany matky. Babička si často Kateřinu brala na dovolenky k sobě domů. Druhou Helenu si brala na dovolenky babička ze strany otce.

Babička v té době obývala menší pokoj na ubytovně, který byl zařízen tím nejnужnějším, vařilo se na chodbě na vařiči, který byl společný pro všechny. Bylo proto složité uvařit oběd, vařič na pokoji mít nesměla. Rovněž WC a sprcha byly společné. Nejednalo se o vhodné prostředí pro malé dítě, podmínky nebyly optimální, navíc pobyt zde mohl být kdykoliv ukončen. Babička sama připouštěla, že natrvalo by vnučku v takovém prostředí mít nechtěla, ovšem chtěla by ji mít u sebe. Hledala si aktivně jiné bydlení, ale nebylo to snadné, protože na podnájem, či jinou lepší ubytovnu neměla dostatek finančních prostředků.

Matka dcery v té době navštěvovala minimálně, za dobu pobytu v dětském centru je navštívila 5x. Jednu návštěvu prospala v křesle. Kde se zdržuje, nikomu nesdělila. Občas se matka dětí také vyskytovala u prarodičů dcery Heleny. Chodila se k nim vysprchovat, ale o svou dceru se nezajímala.

Byly důvodné obavy, že matka se pohybuje v pochybné společnosti, užívá návykové látky. Toto sama matka přiznala. Babička následně v prosinci roku 2010 vzala svůj návrh na svěření vnučky zpět s tím, že si ji bude brát na dovolenky a návrh si podá, až se její životní podmínky zlepší. U Kateřiny byla nařízena ústavní výchova. Rovněž u Heleny byla ústavní výchova nařízena.

Situace se dále vyvíjela tak, že Kateřinu si brala na dovolenky babička, druhou vnučku Helenu si brala na dovolenky rodina jejího otce. Matka obou dětí v té době stále neměla vyřešeny své podmínky. V r. 2011 nastoupila do výkonu trestu odnětí svobody, byla odsouzena na 8 měsíců. O nezletilé dcery se zajímala prostřednictvím pohlednic

a dopisů. Vážný zájem však neprojevovala. Sociální pracovnice v té době naznala, že není předpoklad, že by se někdy matka o dceru Kateřinu více zajímala, proto považovala za nutné řešit situaci v zájmu dítěte, a to tak, že by bylo vhodné zabývat se náhradní rodinnou péčí. Babička neměla dostatečné finanční prostředky, nařízení pěstounské péče by v jejím případě mohlo velmi pomoci. O vnučku se zajímala, ale neměla peníze na zajištění jejích potřeb a lepšího bydlení.

Matka s pěstounskou péčí nesouhlasila. Slibovala, že po návratu z vězení si najde práci, bydlení a ujme se péče o své děti. Po návratu z vězení si matka skutečně za pomoci občanského sdružení zajistila dočasné bydlení a práci. Začala se zajímat o dcery a činit kroky k jejich převzetí. Společně se svojí matkou začala děti v dětském centru navštěvovat, trávila s nimi víkendové pobyty. Chtěla děvčata převzít do své péče. Začala spolu se svou matkou-babičkou bydlet v domě sociální prevence. Podmínky pro děvčata zde byly vyhovující. Kateřina a Helena byly propuštěny na delší dovolenku, aby matka prokázala, že péči o děti myslí vážně a že ji bude zvládat. Po nějakém čase se však ukázalo, že péči zajišťuje především babička. Nástup do mateřské školy pro starší Kateřinu matka také nezajistila tak, jak slíbila. Vrátila se k nezodpovědnému způsobu života.

Babička byla ochotná převzít vnučky do své péče a podala si návrh na pěstounskou péči. Převzala péči o vnučky na základě propustek z ústavní výchovy v listopadu r. 2012. Zajistila si stabilní bydlení, zlepšila si finanční situaci. Matka dětí se svěřením dětí do péče babičky v té době souhlasila.

Vzhledem k tomu, že k péči matky o děti opakovaně byly výhrady, byla opakovaně soudně trestána (krádež, výtržnictví, loupež) a babička vždy matce s výchovou dětí pomáhala, zajistila si bydlení, sociální odbor doporučil, aby děti byly svěřeny do pěstounské péče babičce. Babička řádně spolupracovala se sociálními pracovníky i kurátorem. K její péči nebyly výhrady. Bytová jednotka na ubytovně byla větší a vhodná pro výchovu dětí. Babička byla osobou soudně netrestanou, po zdravotní stránce způsobitou výchovy vnuček. Soud začátkem roku 2013 její žádosti vyhověl a svěřil jí vnučky do pěstounské péče.

V současné době babička obě své vnučky vychovává a plně se jejich výchově věnuje. Starší vnučka Kateřina má problémy s učením, babička spolupracuje s poradnou a snaží se její výchovu co nejlépe zabezpečit. Kateřina je dle jejích slov živé dítě, vyvíjí se dobře. Babička si řádně vyřídila pěstounské dávky, které pravidelně pobírá a které zajišťují

rodině dostatečný příjem na zajištění vhodného prostředí pro obě děti. Matka je opět ve výkonu trestu odnětí svobody.

5.2.2 Případ B: Pěstounská péče pěstounky v SOS vesničce

Magda, 17 let, Barbora, 15 let, Pavlína, 14 let

matka, narozená v r. 1974, nezaměstnaná

otec, narozený v r. 1970, invalidní důchodce

pěstounka, narozená v r. 1974

Děti se narodily z družského soužití matky a otce. Zpočátku spolu rodiče žili ve společné domácnosti v okrese Hodonín. Žili v rodinném domku otce dětí spolu s adoptivním otcem otce děvčat. Otec však nadměrně užíval alkoholické nápoje, napadal nejen svého adoptivního otce, svoji družku a děti, ale také cizí osoby ve svém okolí.

Problémy otce dětí začaly v době, kdy zemřela jeho matka a on to nezvládl a začal nadměrně pít. V roce 1994 byl otec omezen ve způsobilosti k právním úkonům. V roce 1998 mu způsobilost byla vrácena s tím, že v minulosti popisované poruchy v chování, spojené s agresivitou především při kombinaci s nadměrným užíváním alkoholu, se v té době již nevyskytovaly.

V době narození nejmladší dcery spolu rodiče přestali vést společnou domácnost. Otec hodně pil, byl agresivní a neměl o rodinu zájem. Děti ho nezajímaly. Matka mu zpočátku nedala vědět ani to, že očekávala narození nejmladšího dítěte. Matka se otce dětí velmi bála, neboť jí i dětem fyzicky a psychicky ubližoval. Byl agresivní. Matka dětí od něj utekla v době, kdy očekávala nejmladší dceru.

Výraznější problémy v rodině začaly začátkem roku 2001. V té době se rodina dostala do hledáčku sociálního odboru. Matka se s dcerami přestěhovala do Brna za svou rodinou, u které si nechala zapsat jen trvalé bydliště. V bytě své rodiny matka nemohla s dětmi přebývat, neboť její matka požívala ve zvýšené míře alkoholické nápoje a v bytě 2+1 žilo již více lidí (druhá dcera, sestra matky se svými dvěma dětmi a jejich otcem). Díky trvalému bydlišti v Brně matku přijali do domova pro matky s dětmi.

Zde matka zpočátku působila vystrašeně, byla tichá a uzavřená, nezodpovědná ve vyřizování úředních záležitostí. Neplnila základní podmínky k ubytování v domově, neuměla vařit, uklidit, hospodařit s penězi. Zůstala úplně bez finančních prostředků, neboť

měla laxní přístup k vyřizování záležitostí. Pobyt v domově mohl být poskytnut na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však na jeden rok. Matka včas nezačala hledat nové ubytování, ačkoliv dopředu věděla, že za několik měsíců jí bude pobyt v domově pro matky s dětmi ukončen.

V té době bylo zjištěno, že nejmladší Pavlína nejen v důsledku nedostatečně kvalitní stravy neprosplávala. V roce a půl vážila jen 6 kilogramů, seděla s obtížemi, nelezla, nestoupala si. Vyšetřením Pavlíny v dětské nemocnici nebylo zjištěno žádné onemocnění, ale byla doporučena pravidelná a kvalitní dětská strava a rehabilitační cvičení. I přestože se matce sociální pracovníci i pracovníci charitního domu snažili pomáhat, k výraznějšímu zlepšení nedošlo. Matka péči o nejmladší dceru nezvládala. Výchovu dětí byla schopna částečně zvládat jen pod dohledem a po upozorněních se vždy její přístup částečně zlepšil. Pokud však matka nebyla pod stálým dohledem, situace se opět opakovala. V bytě býval často cítit zápach a byl tam nepořádek. S ostatními maminkami v zařízení matka nenavázala žádný kontakt. Matka v dostatečném předstihu věděla, že jí bude ukončen pobyt v charitním domě, přesto se nesnažila zajistit si přiměřené ubytování pro sebe i děti. Začala hledat až na poslední chvíli na opakovaný nátlak sociálních pracovníků domova. Hrozilo, že se rodina ocitne na ulici. Pavlínka neprosplávala, nezvyšovala se její hmotnost. I další dvě děvčata byla často nemocná, neměla některé základní hygienické a stravovací návyky, hovořily tzv. dětskou patlavostí. Vývoj Pavlínky neodpovídal jejímu věku. Matka s ní komunikovala velmi málo, dítě nemělo dostatek podnětů ke svému vývoji.

Nakonec bylo vyjednáno prodloužení pobytu dětí a matky v domově, protože se jednalo o rodinu ve velmi tíživé sociální situaci. Protože však péče o děti byla nedostačující, prodloužení pobytu bylo ujednáno za podmínky, že Magda nastoupí okamžitě do mateřské školy s týdenním pobytem, nejmladší Pavlína bude umístěna na dobrovolný pobyt do kojeneckého ústavu a matka se plně bude věnovat prostřední Barboře a řádně dbát na hygienu a čistotu domácnosti. Protože však byly děti stále nemocné, nemohly být splněny stanovené podmínky. Matka neprojevovala snahu danou situaci řešit.

Matka si podala návrh na ubytování v ubytovně magistrátu. Pobyt zde však vyžadoval, aby byla schopna zajistit řádnou péči o své děti a vést zcela samostatnou domácnost. Matka však potřebovala nad sebou dohled. Švagr jí pomáhal najít bydlení, kde by byla schopna za pomoci své rodiny zvládat vedení domácnosti a péči o tři děti.

Začátkem roku 2002 musela být nejmladší Pavlína umístěna do kojeneckého ústavu. S ohledem na její zdravotní stav bylo velké nebezpečí, že by byla ohrožena na životě a zdraví. I dvě další dcery byly umístěny do dětského domova, neboť matce skončil pobyt na ubytovně a nebyla schopna se samostatně starat o děti. Nastěhovala se ke své matce, ale zde měla k dispozici pouze starší gauč. Své věci měla v pytlích.

Nejstarší Magda se v domově dobře adaptovala, neprojevil se u ní žádné potíže. Setkání s matkou na půdě domova pro ni nebyla nijak zvlášť náročná. Neměla k matce silnější citovou vazbu. Matka při návštěvách nevěděla, o čem si má s Magdou povídat, Magda po chvíli vždy odběhla za ostatními dětmi a k matce se nechtěla vrátit s tím, že už jí řekla všechno, co chtěla.

Barbora byla velmi zanedbaná. Zpočátku byla velmi plačtivá. Postupně se na prostředí domova adaptovala. Vyžadovala však náročnější péči, neboť nebyla zvyklá poslouchat, co jí kdo říká, neuměla sedět na židličce při jídle. Když matka přišla za Barborou, tak se s ní pomazlila, Barbora se předváděla, ale matka ji neuměla zvládnout. Když chtěla, aby Barbora něco nedělala, začala ji chovat. Matka se jevila jako málomluvná a zvláštní.

Matka stále bydlela ve stísněných podmínkách v bytě své matky. Byla nezaměstnaná. Otec byl v únoru 2002 propuštěn z psychiatrické léčebny, probíhalo řízení o zbavení rodičovských práv otce ve vztahu k dcerám.

I v průběhu roku 2003 matka děti navštěvovala často, ale to byl z její strany jediný zájem. Měla dluhy na ošetřovném. Barbora za dobu ročního pobytu v dětském domově učinila velký pokrok ve svém vývoji. Z kojeneckého ústavu ke starším sestrám byla přeřazena nejmladší Pavlínka. I Pavlínka celkem úspěšně ve svém vývoji doháněla ostatní vrstevníky. O sourozenecké vazbě mezi děvčaty se však zatím v pravém slova smyslu hovořit nedalo, neměly k sobě moc blízko. Matka měla své děti ráda, mazlila se s nimi, ale jinak byla spíše v roli pozorovatele dětí, než že by dokázala děti zaujmout hrou nebo vykládáním. Otec dětí se s dětmi ani se sociálním odborem nekontaktoval.

Matka nesouhlasila s nařízením ústavní výchovy, ale o změnu k lepšímu se nepříčinila, zůstávalo jen u slov a slibů. Proto byla ústavní výchova dětí soudem nařízena, neboť v péči matky by nedosahovaly pokroků a byly by ohroženy ve svém vývoji.

I v r. 2004 byla situace stále obdobná. Matka dětí bydlela u kamarádky, kam si občas brala děti na víkendy. Všechna tři děvčata v dětském domově dobře prospívala, Barborka

a Pavlínka byly náročnější na péči. Barborku začala v dětském domově navštěvovat paní, která měla zájem o hostitelskou péči. Matka stále byla velmi laxní k otázkám budoucnosti své a svých dětí. Odborem sociální péče začalo být uvažováno o řešení situace děvčat prostřednictvím pěstounské péče. Začali činit kroky k nalezení vhodné pěstounské rodiny.

Magda byla šikovná, patrný byl její pokrok v rozumovém vývoji. Byla nekonfliktní, ostatní děti si s ní rády hrály, často činnosti a hry organizovala.

Barborka měla výraznou řečovou vadu. V domově se velmi zlepšila a učinila velký pokrok. Stále však upoutávala pozornost nevhodným způsobem a napomenutí chápala jako „hru.“

Pavlínka byla zpočátku opožděná, hlavně v řeči, ale její stav se postupně zlepšoval. S dospělými i dětmi velmi živě komunikovala. Na pokárání reagovala úšklebkem a smíchem.

V listopadu 2005 pro děti byla nalezena vhodná pěstounka – pěstounka SOS vesničky, která byla ochotna si je všechny vzít do pěstounské péče. Pěstounka se s dětmi seznámila v domově, děti měly možnost poznat život v její rodině. Došlo k oboustrannému navázání pozitivních vztahů. Pěstounka byla prověřená a doporučena žadatelka o náhradní rodinnou péči, která byla schopna poskytnout dětem trvalé a kvalitní rodinné zázemí. Pěstounka žila v SOS vesničce. V pěstounské péči měla svěřeny tři další sourozence, dva chlapce a jednu dívku. Všichni žili v rodinném domku. Rozhodnutím krajského úřadu byla zařazena do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny. Bylo vydáno oznámení, že je vhodná stát se pěstounkou nezletilých děvčátek. Matka se svěřením do pěstounské péče pěstounce souhlasila, otce se podařilo kontaktovat, s pěstounskou péčí souhlasil, další zájem o děti neprojevoval, neměl zájem je navštěvovat, matka zájem měla.

Děvčátka se dobře adaptovala na nové prostředí, s dalšími dětmi v rodině se dobře sžila a vznikly téměř sourozenecké vztahy (všechny děti byly ve věku od 6 do 10 let). Pěstounka děti dobře zvládala, věděla, jak se s nimi učit, rozvíjet jejich schopnosti, zájmy, byla to žena klidná a pohodová. S dětmi žila aktivním způsobem života. Děti byly velmi dobře přijaty i širší rodinou.

Matka v roce 2005 porodila chlapce. Žila s jeho otcem, svým novým přítelem a za pomoci širší rodiny zvládala péči o něj celkem dobře. V průběhu roku 2006 se návštěvy dětí matkou snížily. Sama se vyjádřila tak, že na to nemá čas, protože žije s novým přítelem a jejich společným synem. Navštívila je pouze jednou o Vánocích. Děvčata

jednoznačně chtěla zůstat v nové rodině pěstounky, na kterou se dobře adaptovala. Pěstounka dohromady v péči měla 6 dětí ve věku 6 až 10 let. Zaměstnavatel hodnotil pěstounku kladně. Byla zdravotně způsobilá. Vztahy mezi všemi členy pěstounské rodiny byly kladné. Proto byla děvčata svěřena do pěstounské péče pěstounky, neboť v její péči prospívala velmi dobře.

V současné době je situace taková, že všechna tři děvčata jsou stále svěřena do péče pěstounky. Dobře prospívají, jsou zdravé, veselé. Každý rok v létě spolu jezdí na tábory. Problémy s nimi nejsou. Jsou v kolektivu dalších dětí rády, umí se přizpůsobit. Jezdí na prázdniny k rodičům pěstounky. Vlastní matka za dětmi už vůbec nechodí. Děti jsou s tímto stavem obeznámeny.

Magda chodí do 9. třídy, učí se velmi dobře, učitelé ji chválí i za chování. Ráda by šla na zdravotní školu, proto si hlídá prospěch, aby ji přijali na základě průměru. Dělá atletiku, druhým rokem dělá bojový sport capoeira. Mezi dětmi je oblíbená.

Barbora chodí do 8. třídy, v učení je pomalejší, ale zvládá, připravuje se poctivě. Nejsou s ní žádné vážnější problémy, občas má pubertální projevy. Je však samostatná a ochotná. Chodí do skautu a věnuje se judu, je živá a temperamentní.

Pavlinka chodí do 6. třídy, v učení je pomalejší, ale zvládá se připravovat i samostatně, jen je třeba jí připomínat, že má úkoly a že se musí učit. Je spíše klidná, problémy v chování nemá. Chodí do kroužku westernového jezdeckví, toto ji velmi baví. Začala také chodit do skautu.

5.2.3 Případ C: Pěstounská péče nepříbuzenská

Kristýna, 16 let

otec, narozený v r. 1963

matka, narozená v r. 1959, zemřela v r. 2013

pěstounka, narozená v r. 1978, prodavačka

pěstoun, narozený v r. 1972, barman.

Kristýna se narodila za trvání prvního manželství matky. Otcem však nebyl současný manžel matky. Bylo popřeno otcovství a toto uznal na matrice jiný muž. S tímto mužem žila matka dítěte do března 2002, pro neshody se od otce Kristýny odstěhovala a začala s dcerou bydlet v centru pro matku a dítě.

V té době byla dcera hodně fixovaná na matku. K otci Kristýna nechtěla příliš jezdit. Jezdila však za babičkou ze strany otce, která se na její výchově vždy velmi podílela. Otec poukazoval na to, že matka má problémy s alkoholem, proto odešla po hádce ze společné domácnosti. Ovšem ze sociálního šetření bylo zjištěno, že alkohol požíval i otec, pod vlivem alkoholu se choval agresivně, jeho výtržnosti v době opilosti šetřila i Policie ČR. Nedalo se však vyloučit ani požívání alkoholu matkou, i když na veřejnosti nikdy spatřována opilá nebyla. Bylo však zjištěno, že se pro problémy s alkoholem léčila. Problém požívání alkoholických nápojů často vedl k roztržkám mezi matkou a otcem. Tyto roztržky občas musely být řešeny i prostřednictvím Policie ČR. Matka se však o dceru starala vzorně, a tak jí byla Kristýna svěřena do výchovy.

V prosinci roku 2003 si podala babička ze strany otce (narozená v r. 1933) návrh na svěření Kristýny do své výchovy. Matka v té době výrazně požívala alkoholické nápoje, nebyla schopna zajistit péči o dceru, proto byla Kristýna předána do péče babičky. Otec babičce s výchovou částečně pomáhal, matka přišla za dcerou jednou, dcera s ní nechtěla jít. Od té doby nevěděli, kde matka žije. Babička, která v roce 2002 ovdověla, žila s vnučkou v rodinném domě, kde žil i otec Kristýny. Zdravotní stav babičky byl velmi dobrý, byla i na svůj poměrně vysoký věk zcela soběstačná.

Matka požádala o zprostředkování styku s Kristýnou orgán sociálně-právní ochrany dětí s tím, že by se s ní chtěla stýkat, ale babička s otcem jí toto neumožňovali a chovali se k ní hrubě.

Kristýna byla komunikativní, ale o matce se odmítala se sociální pracovníci bavit. Bylo doporučeno, aby se styk navazoval postupně, a aby byla navštívena s Kristýnou pedagogicko – psychologická poradna.

V březnu 2004 prodělala matka léčbu. Tato byla dle jejích slov úspěšná, chodila se doléčovat k psychologovi a do skupiny. Našla si podnájem a práci jako cukrářka v Brně. Chtěla dceru do své výchovy. Postupně se vztahy matky s dcerou obnovily do té míry, že dcera přestala matku odmítat a mluvila s ní. Zpočátku byl styk horší, ale postupem času se zlepšil. Velký podíl na Kristýnině odmítavém vztahu k matce měl postoj babičky a otce k matce, kteří matce zakazovali chodit k nim domů. Musel být vypracován znalecký posudek, protože vztahy v rodině byly vyhrocené. Znalecké posudky byly vypracovány z oboru psychologie a psychiatrie.

Babička vyčítala matce, že se o dceru dostatečně nestará. Matka chtěla dceru do péče, ale otec byl na matku agresivní, když se za Kristýnou přijela podívat. Bylo zjištěno ze znaleckého posudku psychiatra, že oba rodiče trpí závislostí na alkoholu. Otec byl emočně nestabilní. Matka absolvovala léčbu a stále spolupracovala v ambulantní léčbě. Její prognóza byla dobrá, podle psychiatra byla vhodnější osobou pro výchovu dcery než otec. Babiččina péče se nedala hodnotit jako negativní, bylo však otázkou času, kdy kvůli svému pokročilému věku bude výchova Kristýny nad její síly. Matka se dle znaleckého vyšetření jevila výchovně způsobilější než otec a babička. To, že se Kristýna při stycích s matkou držela zpátky, vyplývalo spíše ze složitých rodinných poměrů, než že by ji neměla ráda. Otec navíc negativně působil na Kristýnu ve vztahu k matce. Byl doporučen postupný přechod Kristýny k matce. Ze strany otce v tomto nebyla podpora, byl afektovaný a vzteklý, odmítal komunikovat. Matka byla postupnému navazování kontaktů s dcerou vstřícnější. Babička rovněž byla rozumnější než otec a projevovала snahu situaci postupně řešit, bála se jen, aby to nepůsobilо špatně na Kristýnu. Kristýna však, dle vyjádření psychologa, neměla v kontaktech s matkou problém. Problém měla jen v situaci, kdy byli přítomni otec a babička. Bylo zřejmé, že matka ve výchově Kristýny pochybila, udělala však vše pro to, aby se svou závislostí na alkoholu bojovala a mohla se o dceru starat. Otec toho schopen nebyl. Babička začala mít zdravotní problémy, které péči také znemožňovaly. Kristýna byla svěřena do výchovy matky, nad její výchovou byl stanoven dohled. Babička se však proti tomuto rozhodnutí odvolala. Změnila svůj postoj, i když zpočátku říkala, že by bylo lepší, aby dceru vychovávala matka. Nyní to tak nechtěla.

Pokud byly v rodině prováděny pohovory s Kristýnou, kterým byla přítomna babička a otec, Kristýna se o matce vyjadřovala neurčitě. Babička i otec vždy hovořili velmi hlasitě, podrážděně, jejich výstupy neměly na Kristýnu příznivý vliv. Když sociální pracovnice mluvila s Kristýnou o samotě, více se rozhovořila. Sdělila, že mamka dovnitř (do domácnosti otce a babičky) nesmí. Babička se chovala velmi hlučně, nepustila sociální pracovnice ke slovu. Vyčítala, že výchova Kristýny jsou pro ni jen starosti a až se matka znovu opije a Kristýna bude u ní, ať už ji k ní zpět nevrací, že si ji nevezme. Vypočítávala vše, co pro ni dělá, že si toho nikdo neváží.

Jednalo se o složitou situaci. Otec, matka ani babička nebyli ideální. Mezi rodinami vládla znesvářená atmosféra, vzájemně se obviňovali, napadali, matka byla anonymně udávána.

Matka však opakovaně prokázala, že její snaha zlepšit svůj život a zbavit se závislosti na alkoholu je opravdová. Babička s otcem ji neustále napadali a nechtěli jí dítě předat do péče. Tyto spory neměly na dceru dobrý vliv v tom smyslu, že byla naváděna proti matce.

Kristýna byla svěřena do výchovy matky, která prokázala, že je schopna se o ni postarat, že má práci, bydlení a žije řádným způsobem života. Matka vyšla také lépe ze znaleckého posudku. Od té doby se řádně o dceru starala.

Zvrat však nastal v květnu 2013, kdy do bytu, ve kterém žila matka s Kristýnou, byla přivolána policie, která zjistila, že matka je bez známek života. Policie ČR se obrátila na pohotovostní sociální pracovníci s tím, že zemřela matka Kristýny, nezletilá ji našla v bytě. Policií bylo vyloučeno cizí zavinění smrti. Kristýna sdělila, že matka už zase hodně pila. Sociální pracovnice navrhl, aby šla k babičce ze strany otce, toto Kristýna odmítla s tím, že raději půjde do ústavu. Dětský ústav souhlasil s tím, že ji přijme. Kristýna však později uvedla, že by chtěla jít k „tetě“ – přítelkyni rodiny, kde často bývá a bude se zde cítit lépe. Tato žena souhlasila a byla ochotna si Kristýnu na nějakou dobu k sobě vzít. Policie se sociální pracovníci k ní Kristýnu převezli. Zde však mohla zůstat jenom pár dní.

Sociální pracovnice zjistila, že otce Kristýna neviděla dva roky, je to alkoholik, který ji bil, proto k němu v žádném případě nechtěla. Otec se vyjádřil tak, že by měl dceru rád u sebe, ale že ví, že ona u něj být nechce. Dokonce s ním odmítala hovořit po telefonu. Kristýna se vyjádřila tak, že nechce být svěřena do péče svého otce, ale své tety – sestry otce. Otec s tímto souhlasil. I teta s tímto souhlasila, proto byla předběžným opatřením Kristýna svěřena do její péče. S touto rodinou se Kristýna příliš nevidala, ale souhlasila s tím, že k nim půjde. Teta s jejím manželem vychovali čtyři děti, dvě s nimi ještě žily v rodinném domě – 19letý syn a 22letá dcera. Manželé byli ochotni vzít si Kristýnu k sobě, ale rozhodnutí ponechali na ní. Kristýna se rozhodla, že nabídku tety a strýce využije a bylo vydáno předběžné opatření, kterým Kristýna byla svěřena do péče tety, a to v červnu 2013 a bylo zahájeno řízení o výchovném opatření.

Následně se však na oddělení sociálního odboru dostavil otec nezletilý a sdělil, že Kristýna bude u něj, protože jeho sestra ji už nechtěla mít u sebe. Kristýna ji neposlouchala, byla nevychovaná, odmítala se umývat, nachystat si snídani, umýt si po sobě hrnek. Sociální pracovnice telefonicky kontaktovala tetu Kristýny a ta jí potvrdila, že Kristýnu u sebe mít nechce. Pokud dva dny předem do telefonu sociální pracovníci tvrdila,

že je vše v pořádku a Kristýna poslouchá, tak to bylo proto, že se domnívala, že situace se zlepší.

Na další jednání na sociálním odboru se otec vždy dostavoval páchnoucí alkoholem, byl verbálně agresivní, arogantní.

Následně byli na oddělení pozváni manželé – blízcí přátelé rodiny, ve které Kristýna často pobývala v době, kdy ještě její matka žila. Ti se o ni bezprostředně po úmrtí její matky starali. O těchto se Kristýna vyjadřovala, že její největší přání je zůstat u nich. Dcera těchto manželů chodila s Kristýnou do stejné třídy. Jezdila s nimi na dovolenou, když s vlastními rodiči na dovolenou nikam nejezdila, přespávala u nich často.

Otec nesouhlasil s tím, aby Kristýna byla svěřena komukoliv jinému než jemu. Toto Kristýna odmítla. Otec tedy souhlasil, aby byla umístěna do domova. Na nezbytně nutnou dobu byla Kristýna umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Jevilo se však nevhodné svěřit ji do výchovného zařízení, když zde byly osoby, které byly schopny a ochotny péči o ni převzít. Tito lidé – navrhovatelka a navrhovatel bydleli v prostorném domě. Jejich dcera s Kristýnou byly velké kamarádky. K navrhovatelce a její dceři měla Kristýna vytvořenu velkou citovou vazbu. Navrhovatelka byla vyrovnaná žena, která měla u děvčat autoritu a přitom působila klidným, vyrovnaným dojmem.

Kristýna působila na první pohled jako „drsná holka.“ Měla piercing, spoustu náušnic, vlasy alternativně ostříhané, probarvené. Kristýna se vyjadřovala tak, že oba rodiče pili, ale mamka se dokázala ovládat, povídala si s ní. Otec se nedokázal ovládat, byl agresivní, bála se ho, rozhodně k němu nechtěla jít. Nejbližší vztah měla k navrhovatelce.

Otec se vyjadřoval velmi vulgárně, nechtěl, aby dcera byla svěřena do pěstounské péče. Chtěl, aby šla buď k němu, nebo do dětského domova. Vyjadřoval se tak, že navrhovatelé Kristýnu chtějí kvůli tomu, že dostane sirotčí důchod a jiné dávky. On, že je nyní „s nervama hyn, pije většinou jen litr vína denně. Nikde se neléčí, nevidí k tomu důvod.“

Navrhovatelé měli kromě dcery, kamarádky Kristýny, ještě společného syna narozeného v červnu 2006. Kristýnu měli rádi, znali se s ní po dobu 6 let, často u nich přespávala, jezdila s nimi občas i na dovolenou. S její matkou udržovali přátelské kontakty. Chtěli, aby jim byla svěřena do pěstounské péče.

Výchovné prostředí bylo pro Kristýnu u navrhovatelů příznivé. Měla společný pokoj s jejich stejně starou dcerou. Cítila se u nich dobře a bezpečně. Respektovala je. Manželé splňovali veškeré podmínky pro to, aby se stali jejími pěstouny.

O vztazích v biologické rodině Kristýny svědčilo i to, že pohřeb matky vypravovala obec a v těžké chvíli ji doprovodil navrhovatel s dcerou, navrhovatelka se nemohla uvolnit ze zaměstnání. Oporou Kristýně nebyl ani otec, ani vzdálenější příbuzní. Kristýna byla svěřena do pěstounské péče manželů, což si sama velmi přála a kde se cítila šťastná a spokojená.

V současné době je situace taková, že Kristýna do rodiny dobře zapadla a se všemi vychází. Jezdí s nimi na všechna rodinná setkání, všichni ji přijali velmi dobře a ona si se všemi rozumí. Nastoupila do prvního ročníku učebního oboru cukrářka. Její studijní výsledky jsou spíše podprůměrné, ale pěstouni věří, že pod jejich dohledem zapracuje, aby se zlepšila. Celá rodina dochází na sezení s psycholožkou. Během vánočních prázdnin strávila Kristýna 4 dny u svého biologického otce a babičky. Vše proběhlo bez nějakých problémů a větších neshod. Jako domů se však chce vracet ke svým pěstounům, které považuje za svou rodinu a je s nimi šťastná.

5.2.4 Případ D: Pěstounská péče babičky

Lukáš, 7 let

matka, narozená v r. 1987

otec neuveden

pěstounka-babička, narozená v r. 1963

Lukáš se narodil dvacetileté matce, která již několik let před jeho narozením měla problémy s užíváním návykových látek. Nikdy se nechtěla léčit a stýkala se s lidmi drogově závislými a páchajícími trestnou činností. Otec nezletilého byl neznámý. V době před narozením syna rodině nebylo známo, kde a jakým způsobem matka žila. Ve čtvrtém měsíci těhotenství se vrátila domů ke své matce a následně až do roku 2011 u ní žila ve společné domácnosti. Babička Lukáše se tedy podílela na výchově chlapce již od jeho narození. Ve společné domácnosti s nimi žila také starší dcera babičky-sestra matky chlapce-jeho teta. Babička se starší dcerou poskytly matce Lukáše veškeré zázemí, aby se mohla o syna starat. Ta však nebyla stále spokojená a utíkala do své závislosti. Vyhledávala osoby závislé na drogách a sama drogy brala.

V červenci 2011 se odstěhovala i s Lukášem do bytu, jehož nájemcem byl drogově závislý člověk. Celá rodina matce Lukáše pomohla vybavit byt. Přestože jí poskytli finanční částku, prostředí v bytě bylo katastrofální a pro malého chlapce naprosto nevyhovující. Lukáš byl stále častěji u babičky, která ho ochotně hlídala.

Když si v létě roku 2012 vzala tetu Lukáše na dovolenou, matka se pro syna již nevrátila a ten zůstal v péči babičky. V té době se zdravotní stav matky Lukáše vlivem užívání drog natolik zhoršil, že péči o Lukáše nemohla vůbec sama zajišťovat. Babička se snažila do září roku 2012 se svou dcerou, matkou chlapce, komunikovat. Působila na ni, aby se šla léčit, ta to však odmítala. Od té doby veškerá péče o chlapce zůstala na babičce a její starší dceři, která ji s výchovou chlapce velmi pomáhala. Lukáš měl k oběma ženám velmi silnou citovou vazbu. Matka na chlapce výživné neplatila a ani se o něj nezajímala. Rodině nebylo známo, kde se zdržuje, neboť z posledního bydliště byla za dramatických okolností vystěhována, nepohodla se s majitelem bytu. Naposledy se s rodinou kontaktovala v dubnu 2013. Od té doby o sobě nedala vědět.

Lukáš byl zpočátku nemluvný, snažil se komunikovat spíše neverbálně. Později, když se situace s matkou vyhrocovala, se jeho chování zhoršilo. Postupem času se však se situací v rodině srovnal.

V současné době je stále v pěstounské péči babičky, kde prospívá výborně. Občas si vzpomene na maminku, ale díky babičce a tetě není smutek častý a dlouhodobý. Lukáš je spokojené dítě, je bystrý, šikovný a vnímavý. Zajímá se o encyklopedie, rád se dozvídá nové věci. Má smysl pro spravedlnost, nemá rád porušování pravidel. Ve skupině dětí má přirozenou autoritu.

5.2.5 Případ E: Pěstounská péče prarodičů

Michal, 6 let, Patrik, 3 roky, Tereza, 1 rok

matka, narozená v r. 1986

otec, narozený v r. 1977

babička, narozená v r. 1964

dědeček, narozený v r. 1963

Michal, Patrik a Tereza se narodili z manželství rodičů, jejich soužití od prvopočátku provázely problémy. Rodina se potýkala s finančními problémy, neboť rodiče byli

dlouhodobě nezaměstnaní. Postupem času se přidalo ještě experimentování s užíváním návykových látek a časté pití alkoholu, jež nakonec překročilo únosnou mez (tuto skutečnost sdělili orgánu sociálně právní ochrany dětí a následně i soudu další rodinní příslušníci).

Rodina se dostala do hledáčku sociálních pracovníků v prosinci roku 2012 na základě zprávy od Policie České republiky, která oznámila neadekvátní jednání ze strany otce. Ten řešil konflikt mezi ním a svou manželkou tak, že děti ponechal v bytě bez dozoru a danou skutečnost nahlásil na linku 158. Vydával se za anonymního oznamovatele. Chtěl se tak své manželce pomstít. Dalším důvodem bylo hrozící vystěhování z bytu, který mnoho měsíců rodina obývala, aniž by hradili náklady související s bydlením. Po těchto incidentech začala být rodina orgánem sociálně právní ochrany dětí sledovaná, neboť situace v rodině se postupně stále měnila k horšímu.

OSPOD rodinnou situaci pravidelně monitoroval a s rodinou se snažil navázat spoluprací, která by vedla ke zlepšení jejich stavu. Rodina se po řadu let potýkala s finančními problémy, jejich bytová situace byla nestabilní a nejistá. Byly zde i výhrady k péči o nezletilé děti, pro které domácí prostředí nebylo dostatečně podnětné, rodiče se dětem příliš nevěnovali. Domácnost byla neorganizovaná a ve znečištěném stavu. Rodině pro neplacení nákladů souvisejících s bydlením hrozilo vystěhování. S matkou dětí bylo intenzivně pracováno s cílem zařídit azylové bydlení pro ni a její děti. Spolupráce však byla velmi problémová, matka nebyla schopna a ochotna manžela opustit a odejít pouze s dětmi, úmyslně i přes četná doporučení se pobytu v domově vyhýbala. Oba však nebyli schopni jejich bytovou a finanční situaci změnit a zlepšit. Děti byly ve stresu. Prostor, ve kterém žily, bylo konfliktní, časté hádky a neustálé shánění peněz.

Od začátku roku 2013 OSPOD obdrželo několik anonymních oznámení, která žádala opětovné prošetření poměrů v dané rodině. Oznámení upozorňovala na experimentování rodičů s návykovými látkami, nevhodné výchovné přístupy k dětem a také na nedostatečné zajištění základních potřeb pro nezletilé děti. Několika šetřeními bylo následně zjištěno, že rodiče neměli pro děti k dispozici žádné potraviny a nezbytnou výživu pro novorozenou holčičku. Nedisponovali žádnými finančními prostředky pro zajištění těchto naturálií. V těchto případech se vždy OSPOD obrátil na prarodiče nezletilých dětí (rodiče matky), se kterými od začátku byla dobrá spolupráce. Ti okamžitě zajistili základní potřeby – jídlo a Nutrilon pro měsíční holčičku, aby děti měly co jíst. Rodina dostala 12.000,-Kč,

následující pondělí již však neměla žádnou finanční hotovost a dětem nemohla zabezpečit jídlo.

Od prarodičů bylo zjištěno, že rodičům nezletilých dětí intenzivně vypomáhali dlouhá léta v minulosti. Jednalo se o pomoc finanční, materiální a bytovou. Platili za ně dluhy. Tato pravidelná finanční výpomoc se za tu dobu vyšplhala do statisícových částek, proto už jim prarodiče nemohli dále v tomto směru vypomáhat. Do řešení nepříznivé rodinné situace se zapojovala i širší rodina. Když nemohli přispět finančně, alespoň pomáhali formou materiálních věcí – kupovali jim potraviny, děti si pravidelně brávali na prázdniny, kde byly vždy děti spokojené. Otcí dětí několikrát sehnali práci, ten však buď do daného zaměstnání vůbec nenastoupil, nebo ho hned po pár dnech opustil. V minulosti často rodině poskytli azyl, protože neměli kde bydlet. Toto bylo učiněno také ze strany širší rodiny (prarodičů, sourozenců). Komunikace s rodiči byla velmi problematická, často lhali.

Rodiče nebyli schopni zajistit péči o děti ani za mnohočetné podpory různých rodinných příslušníků a nebyli ochotni tuto skutečnost změnit. Na svém přístupu k péči o děti neshledávali nic špatného. Prostředí, které rodiče dětem poskytovali, bylo velmi nepodnětné a ohrožovalo jejich zdravý vývoj.

Michal zpočátku navštěvoval mateřskou školu, po krátké době do ní přestal kvůli finanční nedostatečnosti rodiny docházet. Svůj volný čas trávil před televizí či počítačem. Z kontaktu pracovnice OSPOD a chlapce bylo zřejmé, že jde o chytrého a bystrého chlapce, kterému dané prostředí neumožňovalo rozvíjet naplno jeho potenciál a negativně se odráželo na jeho rozumovém, emočním a psychickém vývoji. Michal značně strádal nedostatkem kontaktu s ostatními dětmi – vrstevníky. U tohoto chlapce se rodinná situace negativně odrazila v jeho chování. Byl v určité tenzi, kterou hůře zvládal. Byl hospitalizován v nemocnici, kde potvrdili, že jeho zdravotní problémy mohou být psychického původu, neboť děti byly stále ve stresu. Prostředí, ve kterém děti žily, bylo konfliktní. Rodiče dětí se často hádali a neustále sháněli peníze na živobytí.

V dubnu 2013 se dostavila matka na OSPOD s tím, že nemá žádnou finanční hotovost a jídlo pro děti. Z bytu byli všichni vystěhováni. Matka se ocitla zcela bez prostředků, neměla kde bydlet, byla sankčně vyřazena z úřadu práce na 6 měsíců, neměla zaměstnání a přespávala po známých a na noclehárně. Za této situace a po projednání všech dostupných možností bylo ujednáno, že se o nezletilé děti dočasně

postarají prarodiče ze strany matky. Mělo to být jen do doby, než si rodiče upraví své osobní poměry a budou schopni dětem zajistit stabilní a příznivé prostředí.

Prarodiče byli manželé od roku 1985. Bydleli ve vlastním rodinném domě. Dům rodiny se nacházel v menší obci. Byl jednopatrový s malou zahrádkou za domem. Pro děti měli prarodiče veškeré potřebné vybavení. V přízemí byla koupelna, chodba, kuchyně a prostorný obývací pokoj. V prvním patře ložnice, kde měla Tereška také postýlku. Vedlejší pokoj byl vybaven pro dva malé chlapce. U postýlky mladšího z chlapců byla postavena židle, kde babička sedávala a četla jim pohádky před spaním. Děti zde měly dostatek hraček a také knih. Oba prarodiče byli po zdravotní stránce v naprostém pořádku, pracovně činní, nikdy nebyli trestně stíháni. Finančně jim vypomáhala jejich další dcera, která děti pohlídala v případě potřeby a celkově prarodičům odlehčila. S výchovou pomáhal také mladší zletilý syn, který s nimi stále žil ve společné domácnosti. I širší rodina se zapojila.

Bylo zřejmé, že prarodiče se dětem věnovali a veškerý volný čas se s dětmi snažili trávit aktivně. Jezdili s nimi na výlety, realizovali časté procházky, děti zapojovali do společnosti, děti tudíž nebyly již tolik izolované a netrávily většinu času pouze pasivně, tj. u televize a počítače, jak tomu bylo dříve. U prarodičů bylo prostředí podnětné.

Rodiče nekontaktovali OSPOD a neprojevovali o změnu jejich situace zájem. Občas se ozvali prarodičům a děti navštívili. Nejednalo se však o dlouhé návštěvy. Navíc tyto návštěvy děti rozrušovaly. Prarodiče se dozvěděli, že rodiče dětí nelegálně bydleli ve sklepních prostorách bytového domu a nebyli schopni zabezpečit základní životní potřeby dětí. V péči rodičů by se děti ocitly v ohrožení na zdárném vývoji. Rodiče navíc neměli zájem spolupracovat při hledání vhodného řešení jejich situace. Chtěli si děti převzít zpátky do své péče, avšak nedělali nic pro urovnání své životní situace. Za těchto podmínek nebylo možné, aby si vzali děti zpátky.

Děti se u prarodičů dobře adaptovaly, na jejich domácí prostředí byly zvyklé. Respektovaly i péči prarodičů, která byla důsledná, avšak laskavá a vřelá. Děti neměly zažitý žádný pravidelný režim a řádně osvojeny základní návyky, prarodiče jim v tomto ohledu věnovali intenzivní péči.

Zpočátku se mělo jednat o dočasné řešení situace, proto si prarodiče podali k soudu návrh na svěřeni nezletilých dětí do výchovy třetí osoby, prarodičů, neboť rodinná situace rodičů nezletilých dětí byla dlouhodobě nepříznivá. Ukázalo se však, že zřejmě péče o děti

zůstane dlouhodobě na prarodičích. Vzhledem k tomu, že jejich finanční situace nebyla taková, aby dlouhodobě zvládali péči o tři malé děti, byla by pěstounská péče schůdnějším řešením pro zajištění, že o děti bude řádně postaráno. Rodiče na výživu dětí nikterak nepřispívali. Babička nastoupila na rodičovskou dovolenou z důvodu péče o holčičku a začala pobírat rodičovský příspěvek. Dědeček dříve zastával tři zaměstnání. Vedlejší zaměstnání musel opustit, aby babičce vypomohl s péčí o tři vnuky.

Prostřednímu z chlapců bylo navíc potřeba věnovat zvýšenou pozornost. Prarodiče zmínili, že hlavně ze začátku to bylo obtížné – nezletilý kousal, škrábal, míval hysterické záchvaty, chtěl získat jejich pozornost neadekvátním způsobem. Po nějakém čase se jeho chování stabilizovalo. Viděli určité pokroky, chlapec byl klidnější, veselejší, poslušnější. Děti si musely zvyknout na pravidla a stabilní režim. To děti do té doby značně postrádaly a byly zvyklé samy se obsluhovat. Nejstarší z chlapců, šestiletý Michal, uvedl, že si doma dělali, co oni sami chtěli. I u Michala byly viditelné změny v jeho chování. V době šetření pracovníce OSPOD se usmíval, byl klidnější, nebyl v tenzi, jak býval při provádění šetření v době soužití s rodiči. Tehdy příliš nekomunikoval, schovával se pod stolem, nebyl vůbec kontaktní a nenavazoval oční kontakt. Prarodiče zajistili jeho vyšetření v pedagogicko – psychologické poradně a od září nastoupil do základní školy, kam se velmi těšil a škola ho nyní velmi baví.

Nejmladší holčička dobře prospívala, přibírala na váze. Prarodiče k ní měli velmi silný citový vztah. Holčička měla u prarodičů veškerou výbavu, která byla vzhledem k jejímu věku a potřebám nezbytná.

I dle lékařky, u které děti byly evidovány, děti v péči prarodičů prospívaly, a to nejen po stránce fyzické, ale také po stránce psychické. Byly o poznání komunikativnější.

Děti zpočátku na návštěvy rodičů reagovaly velmi emočně. Chlapci byli nevladatelní, plakali a byli k neutěšení. To se nyní stabilizovalo. Chlapci již do určité míry akceptovali, že rodiče jezdí pouze na návštěvy. Matce prarodiče nechtěli umožňovat styk s dětmi jen v případě jejího stavu, kdy ji děti neměly vidět, tj. pod drogami nebo pod vlivem alkoholu. Děti si na prostředí u prarodičů zvykly. Nezletilý Michal navštěvoval 1. třídu základní školy. Nezletilí chlapci hovořili o výletech, procházkách, společných hrách s prarodiči. Babička musela odejít z práce, péče o tři děti byla náročná.

Prarodiče uvedli, že chlapci se na návštěvu rodičů vždy těší. Otec si s nimi pěkně hraje, něco jim vždy přiveze. Matka si s dětmi chvíli pohraje a pak se věnuje spíše sobě.

Navrhovatelé jsou s rodiči dohodnuti, že styk bude probíhat 1x za 14 dní o víkendu. V poslední době jsou kontakty rodičů s dětmi častější. Ovšem matka je nadále bez zaměstnání, přespává různě po známých, je bez finančních prostředků. Otec pracuje, bydlí u své sestry. Rodiče prarodičům na nezletilé nepřispívají žádnou finanční částkou, ale otec aspoň občas přiveze naturálie (potraviny) a hračky dětem. Zájem otce je dle prarodičů patrnější a opravdovější. Vždy, když přijede, se dětem věnuje, pohraje si s nimi, obvykle přiveze tašku s jídlem, koupí jim hračky.

Prarodiče si všimli, že v rámci návštěv rodiče věnují veškerou pozornost oběma chlapcům, k nejmladší dcerce nemají tak silnou citovou vazbu, jako k synům. Tuto informaci sociální pracovníci potvrdila také nepřímo matka v rámci posledního setkání. Vyjádřila se tak, že o dceru přišla, není její, ale její matky.

5.2.6 Případ F: Pěstounská péče na přechodnou dobu

Holčička, 7 měsíců

matka, narozená v r. 1988

otec neuveden

pěstounka, narozená v r. 1970

Když matka očekávala narození holčičky, měla ve své péči další dítě, syna narozeného v květnu 2013 (další dcera, která se matce narodila již v srpnu 2007, byla svěřena do péče babičky ze strany matky). Neměla podmínky pro přijetí a výchovu dalšího dítěte. Nad výchovou syna byl stanoven soudní dohled, protože ani péče o tohoto syna nebyla zcela bezproblémová.

V porodnici se matka předběžně vyjádřila tak, že bude souhlasit s umístěním dítěte do náhradní rodinné péče. V té době souhlasila, aby dítě bylo svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu pěstounce s tím, že po uplynutí šestinedělí byl předpoklad, že se matka dostaví podepsat souhlas s adopcí. Pěstounka si dítě převzala do své péče přímo z porodnice.

Soudem bylo zahájeno řízení o výchovném opatření. Ještě koncem ledna nebyla situace dítěte vyřešena. Matka nedala souhlas k osvojení. Dítě se stále nacházelo v péči pěstounky na přechodnou dobu. S ohledem na aktuální bytovou situaci matky jí bylo doporučeno, aby si zajistila ubytování v azylovém domě. Toto doporučení matka akceptovala. Pro hrubé porušení domovního řádu (matka užívala drogy) však s ní byl pobyt

ukončen a byla převezena do jiného centra, kde jí byla poskytnuta sociální služba Krizová pomoc. Matce bylo prokázáno užívání drog – pervitin, extáze, THC, což je základní složka konopných drog marihuany a hašiše. Na doporučení matka nastoupila v psychiatrické nemocnici k detoxikaci. Léčbu však na vlastní žádost ukončila.

Na základě oznámení krizového centra byl odbor náhradní rodinné péče nucen podat návrh na nařízení předběžného opatření i ve věci syna matky a ten byl předán rovněž do péče pěstounky na přechodnou dobu (jiné pěstounky). Matka žila s otcem holčičky v pronajatém bytě. V tomto bytě provedla zásah Policie ČR. Tomuto zásahu proti osobám podezřelým z krádeží a distribuce drog byl přítomen i syn matky. V bytě byl velký nepořádek a injekční jehly. Byl ohrožen život i zdraví dítěte, proto byl syn z péče matky odebrán.

V současné době se matka zdržuje v azylovém domě, kde je jí umožněno bydlet, i když nemá v péči žádné ze svých dětí. Spolupracuje se sdružením Podané ruce, vyhodnocení spolupráce by mělo proběhnout koncem března. **Matka má v úmyslu převzít si v budoucnu zpět do své péče obě své děti.** S dětmi se stýká v průměru jednou týdně cca na jednu hodinu. Otec nezletilé holčičky je matce znám, ale otcovství neuznal, ani dceru nenavštěvuje. Matka sdělila, že otec údajně čeká, až matce bude holčička předána do péče.

Oddělení náhradní rodinné péče pracuje s matkou podle individuálního plánu, který směřuje ke stabilizaci jejich poměrů a k vytvoření bezpečného a stabilního prostředí pro děti. Matka musí nejprve prokázat, že je schopna vytvořit a dlouhodobě zajistit bezpečné prostředí pro staršího syna, následně by pak bylo možné uvažovat o svěřeni nezletilé holčičky do její péče. Podmínkou pro návrat dítěte do péče matky je především zajištění bezpečného prostředí, abstinence matky od návykových látek.

Matka byla schopna zajistit základní péči o syna, je však nutno pracovat s ní na vytváření podnětů pro nezletilého, edukovat ji v oblasti výchovy dítěte (podpora rozvoje dítěte). Předání holčičky může proběhnout poté, co matka osvědčí, že je schopna řádně se postarat o syna.

Holčička v péči pěstounky na přechodnou dobu prospívá velmi dobře, je v normě, zdravá, péče pěstounky na přechodnou dobu je v zájmu holčičky. Pěstounka má uzavřenou dohodu s organizací Trialog, na jejichž půdě dochází k pravidelným kontaktům matky s dítětem.

Otec dodatečně uznal otcovství. Před soudem byl otec velmi negativní, až hrubý, vyvolával spory, nadával, že jim úřady berou dítě. Sám však po celou dobu, co je dcera na světě, o ni neprojevil zájem, neviděl ji, neplatí na ni výživné, nezajímá se o možnosti kontaktu s ní.

Matka má v chování výkyvy. Často je roztrpčena požadavky ze strany sociálních pracovníků, nerozumí tomu, proč zrovna ji sledují. Pod vlivem momentální nálady se věnuje i své dceři.

Matka chodí do občanského sdružení na setkání s pěstounkou a holčičkou. Zpočátku byla nejistá, vyhýbala se očnímu kontaktu, nejprve dítě chovala, pak ji nechala ležet na stole a hladila ji po hlavě. Pěstounka matku ujistila, že se o dítě nemusí bát, že je o dítě dobře postaráno. Sděluje matce informace o tom, jak dítě prospívá. Matka stále nerozumí tomu, že dělá něco špatně, nemá náhled na své nevhodné chování. Bývá rozzlobená, že se na to může vykašlat, protože děti stejně nedostane. Argumentuje tím, že spoustu matek si občas šlehne a nikdo jim děti nebere. Svoji zodpovědnost za vzniklou situaci odmítá, všechny kolem sebe obviňuje. Většinou má potřebu odcházet před uplynutím jedné hodiny, protože neví, co s ní má dělat. Velmi těžko se matce pomáhá, ač se stále ptá, co má dělat.

Při příchodu do bytu pěstounky bývá hlučná a zrychlená. Dělá prudké pohyby, hlučně mluví, až dceru rozpláče. Její přístup bývá nepřiměřený. Neustále, i přes námitky pěstounky, dceru oslovuje „špekoune, tlust'oško, šeredko.“ Syna oslovuje bůčku (protože je tlustý). V domě, kde bydlí, je velký hluk a dle jejích slov jsou tam samí parchanti. Těší se, až bude mít syna i dceru u sebe a bude na ně moct křičet. Občas jsou obavy, že jí dcera vyklouzne, protože jí nepřidrží horní část těla, ale pouze si ji posadí na ruku, což dítě ještě plně nezvládá. Občas při rozhovoru potom působí dojmem, že zapomíná na to, že drží dítě. Zatím není připravená péči o své děti převzít, ale ve spolupráci s ní a její ochotě změnit svůj život k lepšímu je vidět nepatrný pokrok.

5.3 Shrnutí kazuistik

Společných prvků popsaných kazuistik je hned několik, je v nich možno pozorovat opakující se schéma. Ve všech případech se jednalo o sociálně slabé rodiny. Jen v případech C a F bylo možno pozorovat snahu o změnu k lepšímu, přesto však nebyla takového charakteru, aby od PP mohlo být upuštěno. Ve třech případech, a to v případech A, D a F se jednalo o mladé matky, otce svých dětí nevedly. Je možné, že jim tyto ani

nebyli známi, což svědčí o lehkomyšlnosti těchto matek, která může být dána tím, že všechny ženy byly závislé na drogách, pod jejichž vlivem se mohly dopouštět nezodpovědného chování. Důvodem proč svou rodičovskou roli nezvládly, může být i ta skutečnost, že byly příliš mladé a bez pomoci se k péči o dítě nebyly schopny zodpovědně postavit, ani je finančně bez pomoci partnerů zabezpečit. Na druhou stranu je nutné poukázat na skutečnost, že v ostatních případech, kdy byl otec ve výchově dětí přítomen, vnášel do vztahu problémy zejména tento mužský prvek. V případě B byl otec alkoholik, který napadal matku, v případě C byli alkoholici oba rodiče, ale roztržky vyvolával zejména otec, v případě E měli oba rodiče problémy s návykovými látkami a otec byl často tím, kdo byl zdrojem problémů a dělal matce naschvály.

Významnou úlohu sehrála i závislost na návykových látkách, ať už na alkoholu, či drogách, která byla **prokázána ve všech případech**. Závislost na alkoholu či drogová závislost je závažnou překážkou v péči o dítě. Snižuje rodičovskou odpovědnost. S touto závislostí je spojen i další problém, a to **neschopnost rodin vyjít s finančními prostředky**, které má rodina k dispozici.

Nezaměstnanost rodičů přispěla k neschopnosti zajistit dětem stabilní rodinné zázemí, a to ve všech uvedených případech. Významný podíl měla i neschopnost hospodařit s financemi, v mnoha případech i přes širší pomoc rodiny a sociálních pracovníků, kteří se s rodinami snažili situaci vyřešit předtím, než bylo přistoupeno k poslednímu kroku, a to k odnětí dětí.

Dalším problémem, a to zásadním, byla **zanedbanost dětí** způsobená nepodnětným prostředím a absencí kvalitní rodičovské péče. Děti v důsledku špatného vlivu svých rodičů byly opožděné a značně zanedbané po sociální i emocionální stránce. V případě A se neprojevíly natolik závažné problémy na straně vývoje dětí, ale to bylo dáno zejména tím, že babička dětí se na jejich výchově podílela již od narození. V případě B se jednalo o sestry, které nevhodně reagovaly na pokárání a výtky, nebyly dostatečně socializované, ani k sobě navzájem je nepojily sesterské vazby. Tato zanedbanost způsobila, že později byla péče o ně náročnější. Dívka z případu C měla značné výchovné problémy, a to zejména po smrti své matky, kdy se neadekvátně projevovala v rodině, do které byla na chvíli umístěna. Souviselo to se složitou životní situací a neurovnanými poměry. V péči kvalitní náhradní rodiny se všechny tyto projevy stabilizovaly. Chlapec z případu D byl nemluvný, situace s matkou na něj měla špatný vliv, trpěl neukázněným způsobem života s ní, až v PP se výrazně zlepšil. Chlapci z případu E trpěli nedostatečným kontaktem

s vrstevníky, starší chlapec byl bystrý, ale neměl dostatek podnětů, aby dostatečně rozvíjel svůj potenciál. U prostředního chlapce docházelo k hysterickým záchvatům, kterými si sám ubližoval a byl v té chvíli naprosto nezvladatelný, trvalo nějaký čas, než se tyto projevy uklidnily. V případě F se jednalo o malou holčičku, kterou matka ihned po narození umístila dobrovolně k pěstounce. Nyní odmítá dát dítě k adopci, jak měla původně v úmyslu, ráda by si dceru vzala k sobě, ale její podmínky nejsou vyhovující. Je prokázáno, že se o dítě nedokáže sama v pořádku postarat, její osobnost je narušená a v zájmu dítěte by nebylo vhodné svěřit dítě do její péče.

Jednoznačně se tedy kazuistikami podává, že ve všech případech byly děti vlivem nedostatečné a nepodnětné péče rodičů ohroženy ve svém vývoji. Děti byly zanedbané, proto také péče o ně i po přechodu do pěstounských rodin byla zpočátku náročnější. U všech dětí však došlo k výraznému posunu po stránce řečové i v sociálních dovednostech, jakmile měly dostatek podnětů a pěstouni se jim věnovali. Prokázalo se, jak je důležité dostat dítě z nepodnětného prostředí nefungující biologické rodiny do prostředí, které jim umožní rozvíjet jejich schopnosti. Na základě analýz případů lze konstatovat, že děti byly ve svých biologických rodinách ohroženy nejenom ve vývoji emocionálním, ale mnohdy i doslova na životě, kdy rodiče neměli peníze ani na zajištění těch nejzákladnějších potřeb dětí. Žili v podmínkách, které byly katastrofální. Rodiče byli nezodpovědní, neměli snahu svou situaci vyřešit. PP ve všech případech byla jednoznačně ve prospěch dětí.

Jen ve dvou případech, a to v případech C a v případě F je možno pozorovat snahy o změnu k lepšímu. V případě C se matka snažila překonat svou závislost, aby mohla být s dcerou, bohužel to nedokázala. Ve všech případech rodiče projevují nesouhlas s PP, alespoň zpočátku. Není však u nich patrná snaha o nápravu, převládá neochota něco na sobě změnit. V případech A, B, C, D zájem rodičů o děti postupně opadal a v současné době je buď minimální, nebo vůbec žádný. Rodiče z případu E se občas o své děti zajímají, navštěvují je, ale nečiní kroky potřebné k tomu, aby si děti mohli převzít.

Kladně lze hodnotit snahu matky v případě F, která se, i když pozvolna, snaží upravit své poměry tak, aby mohla převzít dceru zpátky do své péče. **Na tomto případě lze pozorovat i úspěšnost pěstounské péče na přechodnou dobu.** Pěstounka umožňuje matce časté kontakty s dítětem a radí jí, jak k dceři přistupovat. Matka tak má možnost určitým způsobem se podílet na péči o dceru, aniž by dcera byla ohrožena. Dítě má možnost vyrůstat v citově klidném a stabilním rodinném prostředí pod dohledem člověka,

který dbá na to, aby jeho vývoj nebyl ohrožen. Matce je tak dána šance upravit si své poměry a získat dceru zpátky do péče, pokud prokáže, že svůj postoj myslí vážně. **Na druhé straně je zde možno poukázat na nevýhodu PPPD spočívající v krátkodobosti tohoto opatření a případný problém, který může nastat.** Dítě je v péči pěstounky již nějakou dobu a není jisté, zda se situace v blízké době urovná. Pro problémovou povahu matky je spíše předpoklad, že situace ještě nějaký čas potrvá a dítě bude u pěstounky muset zůstat déle, než na jakém principu PPPD funguje.

PPPD je výhodná, jak je patrné na případě F, pro děti, jejichž situace bude následně řešena jinou formou náhradní rodinné péče nebo pokud dítě bude navráceno do biologické rodiny. Na ostatní uvedené případy by se aplikace této krátkodobé metody neosvědčila, protože k pěstounské péči dětí z případů A, B, C, D a E bylo nutno přistupovat jako k dlouhodobé záležitosti. Děti z případů A, D a E měly fungující prarodiče, kteří byli schopni a ochotni péči o ně zabezpečit.

Pozitivum PP z hlediska jejího vlivu a přínosu pro děti lze spatřovat ve vytvoření stabilního prostředí, které je u pěstounů v mnoha směrech podnětnější. V péči svých rodičů by děti nejen neprosplávaly, ale byly by rovněž ohroženy na zdraví, v některých případech, troufám si říci, i na životech. V biologických rodinách převládal problém s rozpočtem rodiny, který v mnoha případech stačil stěžít na přežití rodiny, natož aby se děti mohly realizovat i v jiných oblastech. V pěstounských rodinách dávky PP zajišťují rodinám dostatečný příjem, díky kterému péče o děti může být kvalitní a rozvíjí jejich zájmy.

5.4 Rozhovory

Pomocí rozhovorů se sociálními pracovníci odboru náhradní rodinné péče a soudců opatrovníckého oddělení je dotvořen obrázek o jednotlivých formách pěstounské péče, výhodách a nevýhodách jednotlivých typů a je zjištěn pohled těchto pracovníků na danou problematiku. „*Hlavním cílem interview je získat tzv. jádrové informace. Způsob jejich získávání závisí na tématu, na typu rozhovoru a samozřejmě také na osobě respondenta a tazatele.*“¹⁰⁴ Je srovnáváno, zda zjištění z kazuistik korespondují s názory soudců a sociálních pracovníků.

¹⁰⁴ SKUTIL, M. + et al., *Základy pedagogicko – psychologického výzkumu pro studenty učitelství*, 1 vyd. Praha: Portál, 2011, s. 93

Za účelem provedení rozhovorů jsem oslovila osoby, se kterými se často setkávám v rámci mé pracovní činnosti a vím, že mají dostatek zkušeností a v problematice, která je obsahem této práce, se orientují. Seznámila jsem je s tématem mé bakalářské práce a požádala je, zda by byli ochotni odpovědět mi na několik otázek. Rozhovory se uskutečnily v kancelářích oslovených. Odpovědi respondentů jsem zaznamenávala přímo do přenosného počítače.

Otázky jsem formulovala tak, že korespondují s rozsahem výzkumných otázek.

5.4.1 Sociální pracovníce vykonávající agendu náhradní rodinné péče

Sociální pracovníce 1.

1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru? „*Přes 40 let.*“

2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umisťovány do pěstounské péče? „*Nezájem a špatná péče rodičů o děti.*“

3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny? „*Prarodiče, popřípadě jiní příbuzní dětí, o které se rodiče nestarají, nezajímají. Těmi dalšími jsou lidé, kteří chtějí pomoci dítěti v dětském domově. Nejčastěji však prarodiče.*“

4. Stávají se, podle Vašeho názoru, nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte? „*V posledních dvou letech ano.*“

5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv? „*Finanční motivace zejména u příbuzných hraje velkou roli. Pokud se jedná o příbuzenskou pěstounskou péči, často je to jediné řešení. Klasičtí pěstouni jsou často motivováni pomoci dítěti.*“

6. Je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni? „*Ano.*“

7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle Vás přísnější, nebo naopak mírnější? „*Přísnější, zejména s ohledem na „finanční*

podporu od státu“, některé rodiny, mám podezření, volí pěstounskou péči právě pro finanční příspěvky.“

8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou?

V čem spatřujete případné nedostatky? *„Po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí je pomoc pěstounským rodinám uzákoněna, je určitě dost velká, ale např. možnost se vzdělávat byla přeměněna na povinnost, nejméně 24 hodin ročně. Někteří pěstouni odmítají se takto povinně vzdělávat a jsou s tím problémy, zajistit jim adekvátní vzdělávání.“*

9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc?

„Většina ano, ale máme například mezi prarodiči i negramotné pěstouny s minimálním základním vzděláním, s kterými je to obtížnější.“

10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat?

„Myslím, že tři děti v pěstounské péči v jedné rodině by mělo být maximum s výjimkou sourozeneckých skupin.“

11. Jsou podle vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu?

„Určitě některé mají problémy zejména s identitou se svojí biologickou rodinou, některé prožily v primární rodině krušné chvíle, špatnou péči, týrání, byly svědky drogové, alkoholové závislosti rodičů, deviantního chování, takže se svou minulostí se obtížně vyrovnávají a pak je kladen velký důraz na kvalitu pěstounů. U některých příbuzenských pěstounských rodin je téměř nemožné s pěstouny na vyrovnání se dětí s minulostí domluvit a pracovat.“

12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý? *„Ano, velmi, každý někam patříme, každý odněkud pocházíme, je důležité znát své kořeny.“*

13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství? *„Jako velmi důležité, pro děti i pro společnost.“*

14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná?

„Každá je jiná, má jiné právní důsledky. Pěstounská péče na přechodnou dobu dle získaných zkušeností je důležitá, zatím máme zkušenosti jen s pěstounskou péčí na přechodnou dobu u miminek a tam se jeví tato péče jako velmi dobrá a vhodná.“

Sociální pracovnice č. 2.

1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru? „Na sociálním odboru pracuji od roku 1999, vlastní agendu náhradní rodinné péče vykonávám od roku 2008.“

2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umisťovány do pěstounské péče? „Nejčastějším důvodem je odložení dětí jejich rodiči.“

3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny? „Nejvíce pěstounů máme mezi prarodiči dětí. Pěstouni, kteří nejsou v příbuzenském poměru k dítěti, se pro pěstounskou péči rozhodují hlavně z altruistických motivů.“

4. Stávají se podle Vašeho názoru nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte? „Ano, příbuzenská pěstounská péče je nejčastější.“

5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv? „Nelze toto jednoznačně potvrdit ani u příbuzenské pěstounské péče. Většina prarodičů by dítě do ústavní péče nepředala ani v případě, že by jejich návrh na svěřeni do pěstounské péče byl zamítnut. Spíše ojedinělé jsou situace, kdy si prarodič vezme dítě z ústavu až po právní moci rozhodnutí, tedy jakmile má nárok na dávky pěstounské péče.“

6. Je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni? „Cizí pěstouni si rozhodně zaslouží odměnu, prarodiče, kteří nesou částečnou odpovědnost za přístup vlastního dítěte k rodičovství, by měli být zajištěni určitou dávkou, která poskytne slušnou životní úroveň svěřeného dítěte, nemá sloužit pro vlastní potřeby pěstouna nebo na potřeby nevyvedených rodičů dítěte.“

7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle vás přísnější, nebo naopak mírnější? „V případě nepříbuzenské pěstounské péče jsou dle mého názoru nároky nastaveny optimálně. U příbuzenské pěstounské péče by se měla komplexně posuzovat výchovná způsobilost s ohledem na výchovu vlastních dětí a také ekonomická situace a motivace zájemce o pěstounství.“

8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou? V čem spatřujete případné nedostatky? „Myslím, že pro mnoho nepříbuzných pěstounů je právě problematické vyrovnat se se shodnými podmínkami pro příbuzenskou pěstounskou péči. Nepříbuzní pěstouni bývají mnohem vnímavější k jakýmkoliv odlišnostem

v chování dítěte, častěji kontaktují odborníky záhy po objevení problému, navíc procházejí odbornou přípravou. Zejména prarodiče potřebují doprovázení zaměřené na snahu potíže řešit dříve, než později. Prarodiče děti velmi často litují, nechávají se od nich obelhávat, chování dítěte omlouvají, často je pro ně dítě jediným zájmem a povinností v životě, je stále středem pozornosti; prarodiče opakují stejné chyby, jakých se dopouštěli při výchově rodičů těchto dětí. S těmito pěstouny by bylo vhodné zintenzívnit kontakty doprovázejících organizací, péče by měla být zajištěna již v době, kdy má být dítě předáno pěstounovi.“

9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc? „Totéž, co jsem uvedla, v předchozí odpovědi.“

10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat? „Jsem pro maximálně dvě děti. Pokud jsou v rodině děti vlastní a přijaté, jeví se mi jako vhodnější pár. To proto, aby v rodině měl někdo stejné právní postavení jako přijaté dítě. V případě sourozenců je možné počet dětí v pěstounské rodině přiměřeně situaci navýšit.“

11. Jsou podle vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu? „Roli hraje nejen výchova, ale i genetická výbava dítěte a výchovná způsobilost pěstouna. Důležité jsou také zevní vlivy, které na dítě působí. Nejsem zastáncem ústavní výchovy, přála bych všem dětem alespoň náhradní rodinu, ta biologická často nebývá velkou „výhrou“. Bylo by však potřeba nalézt mnoho kvalitních pěstounů, ochotných nechat si odborně poradit. Takových mezi pěstouny s dítětem příbuzných není mnoho. Já osobně raději svěřuji dítě lidem, kteří jsou v evidenci osob, které mají zájem stát se pěstouny. Šanci na vyšší úspěšnost dávám této péči; roli hraje připravenost pěstounů, zkušenosti a jejich věk, otevřenost, nadhled a do jisté míry i to, že toto dítě zpravidla nepoznalo jiný než ústavní život. Cizí pěstouni navíc nejsou citově zaangażováni do života rodičů dítěte.“

12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý? „Určitě ano, ale vždy dle individuálních potřeb každého dítěte. Důležité je, jak intenzívně je dítě v nové rodině „zakořeněno“.“

13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství? „Jako společenskou oběť.“

14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná? *„Pěstounská péče na přechodnou dobu nemá u nás zatím tak velkou tradici, aby bylo možné zcela objektivně hodnotit její přínos. Zatím mi nezbývá než porovnávat. Když bylo dítě umístěno po narození v ústavu, byla snaha, co nejrychleji zajistit jeho přemístění do náhradní rodiny. V pondělí se s dítětem budoucí osvojitelé seznámili, v úterý jej přišli nakrmit a vykoupat, ve středu od rána čekali s vykonatelným rozhodnutím před branami zařízení, že si mohou dítě odvézt domů. S dítětem museli následně absolvovat mnoho vyšetření, rehabilitovat, neměli čas se na převzetí připravit, ale nechtěli zklamat. Nyní vše probíhá pomaleji, klidněji, bez stresu pro dítě i budoucí rodiče. Pěstounka na přechodnou dobu se věnuje pouze jednomu malinkému dítěti, dítě předá rodičům opečované, spokojené, bez abstinenčních příznaků, s potřebnými lékařskými vyšetřeními, s návykem pravidelného krmení, spinkání, cvičení. Tuto péči je nutné skutečně považovat za zaměstnání s pravidelným platem a nárokem na dovolenou, navíc s možností to přestat dělat. O klasickém pěstounství jsem se vyjádřila v minulé odpovědi. Rozdíl mezi nároky a službami u klasické pěstounské péče a péče na přechodnou dobu není prakticky žádný kromě delšího počtu hodin, které musí žadatel o pěstounskou péči na přechodnou dobu absolvovat v rámci přípravy žadatelů, příprava a psychologické odborné posouzení je zaměřená hlavně na psychickou odolnost pěstouna, který musí být připraven na opakované odpoutávání se od dítěte, komunikace s rodiči, náhradními rodiči. Požadavky po sociální stránce jsou odlišné hlavně z hlediska ekonomického. Po žadateli o pěstounskou péči na přechodnou dobu nepožadujeme, aby byl zaměstnán. Může být v evidenci úřadu práce nebo pracovat v poměru na dobu určitou, protože zaměstnání bude stejně muset opustit. Podmínkou je přiměřené bydlení trvalého charakteru, uspořádané rodinné poměry, odpovídající zdravotní stav, beztrčnost a hlavně zmiňované morální předpoklady. O zařazení rozhoduje krajský úřad. Protože je zatím zařazených žadatelů málo, prochází do evidence téměř každý. Zamítnutí se týkalo zatím pouze těch, kteří nebyli doporučeni naším úřadem, nevyhověli po sociální stránce nebo ze zdravotního hlediska.“*

Sociální pracovnice č. 3

1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru? *„V sociální oblasti 15 let, přímo v náhradní rodinné péči 1, 5 roku.“*

2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umístovány do pěstounské péče? *„Rodiče se o ně nestarají vůbec nebo jejich péče není v pořádku.“*

3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny? *„Nejčastěji máme příbuzenskou pěstounskou péči – babičky, méně často ostatní příbuzní. Nejméně pěstounská péče bez vzájemných vazeb. Příbuzní to dělají z potřeby pomoci konkrétnímu dítěti z rodiny, cizí z potřeby pomoci cizímu dítěti nebo uspokojit vlastní potřebu mít dítě a starat se o něj.“*

4. Stávají se, podle Vašeho názoru, nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte? *„Ano.“*

5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv? *„Finanční faktor hraje roli hlavně u té příbuzenské pěstounské péče, mám podezření, že se někdy i účelově domlouvají prarodiče s rodiči a na pěstounské péči se tzv. dohodnou.“*

6. Je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni? *„Ano, aby mohli lépe zabezpečit děti.“*

7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle Vás přísnější, nebo naopak mírnější? *„Nároky jsou dnes na pěstouny vysoké a myslím si, že je to v pořádku.“*

8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou? V čem spatřujete případné nedostatky? *„Pomoc pěstounským rodinám je dle mého názoru dostatečná.“*

9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc? *„Míra informovanosti je u pěstounů různá, ale rozhodně má každý z nich právo oslovit svoji sociální pracovníci, která mu se všemi jeho problémy pomůže. Mají povinnost navštěvovat školení, která si mohou vybrat dle vlastního zájmu a zde mohou získat dostatečné množství informací. Také si u nás mohou zapůjčit literaturu.“*

10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat? *„Myslím si, že v jedné rodině může vyrůstat více dětí v pěstounské péči a počet bych stanovila tak 3 děti na rodinu, výjimku bych snad stanovila jen u sourozeneckých skupin.“*

11. Jsou podle Vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu? „Tyhle děti už přicházejí se složitější anamnézou, často genetickou výbavou či zdravotními problémy. Už jenom ten fakt, že se o ně vlastní rodiče nestarají, musí být velmi frustrující a start těchto dětí do života je obtížnější než v běžné rodině. Určitě je pro tyto děti dobré, pokud mohou být umístěny do vhodné rodiny v rámci náhradní rodinné péče, aby vyrůstaly v rodinném prostředí.“

12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý? „Význam to má, ať už v pozitivním či negativním smyslu. Dítě zná své kořeny, ale nedomníám se, že pobyt v biologické rodině je žádoucí za každou cenu. Protože znám podmínky, ve kterých některé děti vyrůstají a naopak znám prostředí dětských domovů, tak se nedomníám, že by ústavní výchova byla za každou cenu špatná a biologická rodina to nejlepší řešení.“

13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství? „Domníám se, že pokud to není účelové, tak je to pro děti dobrá forma výchovy a děti zde mohou najít nový domov.“

14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná? „Celkově je klasická pěstounská péče lepší, protože je na delší dobu a dítě se zde lépe zakotví. V některých situacích je ale třeba dítě umístit na kratší dobu. Osobně mám zkušenost s pěstounskou péčí na přechodnou dobu u novorozenců a tam to funguje výborně. Pěstounky si dítě přebírají přímo v porodnici, takže dítě jde hned vlastně do rodiny, má pro sebe svoji maminku a po nějaké době přechází do náhradní rodinné péče. Myslím si, že je to dobrá myšlenka, pouze s tím časovým omezením 1 rok si nejsem jistá, protože pokud by se situace u dítěte nevyřešila a muselo jít zpátky do ústavu, tak by to nebylo dobré.“

5.4.2 Soudci opatrovnického oddělení rozhodující ve věcech náhradní rodinné péče

Soudce č. 1

1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru? „33 let.“

2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umisťovány do pěstounské péče? „Z důvodu nedostatečné péče rodičů o nezletilé.“

3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny? *„Nejčastěji se jedná o příbuzné, případně osoby, které chtějí opuštěným dětem poskytnout domov, přesto, že mají své vlastní děti.“*

4. Stávají se podle Vašeho názoru nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte? *„Ano.“*

5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv? *„Citový vztah k dítěti v případě příbuzenství, přání dát domov. V některých případech i finanční motivace, zejména u pěstounské péče na dočasnou dobu.“*

6. Je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni? *„Domnívám se, že ano. Často jsou pěstouny prarodiče, jejich finanční situace není dobrá. Nebyli by schopni zajistit pro dítě vše potřebné.“*

7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle Vás přísnější, nebo naopak mírnější? *„Pěstounem by měla být osoba občansky bezúhonná, a to i v případě příbuzenského poměru. Dosavadní nároky na osobu pěstouna jsou přiměřené.“*

8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou? V čem spatřujete případné nedostatky? *„Pomoc pěstounským rodinám považuji za dostatečnou.“*

9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc? *„Ano, OSPOD jim zajišťuje dostatečnou informovanost. Ve městě Brně určitě.“*

10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat? *„Čím je v rodině více dětí, tím může nastat více problémů. Samozřejmě záleží na tom, zda některé z dětí má zdravotní postižení, a to psychické či fyzické, nebo je hůře výchovně zvladatelné. Maximální počet dětí v rodině 5, a to zdravých.“*

11. Jsou podle Vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu? *„Nemyslím si, že děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, by byly problémovější.“*

12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý? „Význam biologické rodiny je pro dítě důležitý, pokud se jedná o dobře fungující rodinu. Děti však mají silný citový vztah i k rodičům, kteří své povinnosti neplní.“

13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství? „Institut, který dokáže dětem nahradit chybějící rodinné zázemí.“

14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná? „Tradiční pěstounská péče je dlouhodobá, tudíž pro dítě přínosná. S pěstounskou péčí na přechodnou dobu nesouhlasím, není v zájmu dítěte, aby bylo přemísťováno z rodiny do rodiny. Pěstounskou péčí na přechodnou dobu nepovažuji za přínosnou pro dítě. Domnívám se, že dítěti škodí, pokud dítě z první pěstounské rodiny nejde hned k osvojení.“

Soudce č. 2

1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru? „Na úseku opatrovnickém jsem pracovala v počátcích výkonu soudcovské profese a potom po dlouhé přetržce je to posledních zhruba 11 let.“

2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umisťovány do pěstounské péče? „Nedostatečná péče rodičů, úmrtí jednoho z rodičů.“

3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny? „Setkala jsem se v praxi s navrhovateli pěstounské péče jednak z řad blízkých příbuzných, jako např. tety, strýcové, starší sourozenci, apod., ale i osobami bez příbuzenského poměru, a to bezdětnými manželskými páry, také manželé, kterým se nedařilo mít další vlastní dítě, i osoby samostatně žijící. Nejčastěji se však jedná o příbuzné dítěte, těch je dle mého nejvíce.“

4. Stávají se, podle Vašeho názoru, nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte? „Častěji se stávají pěstouny příbuzní, zpravidla prarodiče.“

5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv? „Motiv, pokud je účastníkem zformulován, spočívá především ve snaze pečovat o dítě, které se dostane z přímé péče od rodičů, takže děti bývají často přebírány z ústavů, či zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. U sociálně slabých vrstev je motivace i finanční stránka věci.“

Je však třeba uvést, že pěstouni nemají zákonnou vyživovací povinnost a v případě pěstounské péče vyživovací povinnost rodičů přechází na stát a stát potom při aplikaci zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře v platném znění vyplácí dávky pěstounské péče, kterými jsou příspěvek na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla.“

6. Je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni? *„Já jsem přesvědčena, že odměna pěstouna je namístě, pokud by pěstounství bylo založeno na principu dobrovolnosti, tak si myslím, že by o něj takový zájem nebyl.“*

7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle Vás přísnější, nebo naopak mírnější? *„Co se týká této otázky, tady je třeba říct, že soud nad pěstounskou péčí provádí dohled, pěstouni mají povinnost nejméně jednou ročně poreferovat o průběhu pěstounské péče, dohlíží na ně orgány OSPOD, v Brně Magistrát města Brna. Co se týče nároků, které jsou kladeny na pěstouny, mám za to, že jsou to takové nároky, které jsou poněkud vyšší, než u rodičovství, např. je vyžadován dobrý zdravotní stav, je vyžadována občanská bezúhonnost – čistý rejstřík. A to je dle mého názoru v pořádku a dostatečné opatření.“*

8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou? V čem spatřujete případné nedostatky? *„Myslím, že pomoc těmto rodinám je na vysoké úrovni. Jde o otázku individuálního názoru, zda dávky pěstounské péče jsou dostačující či nikoliv. Je také rovněž nutné zkoumat případ od případu a podle toho dávky rozdělovat. Pokud se týká ostatní pomoci domnívám se, že pěstouni, kteří v převážné míře předtím, než podají návrh na pěstounskou péči, prochází šetřením OSPOD, vědí, že přinejmenším na tento úřad se mohou se svými problémy obrátit. Proto pomoc považuji za dostatečnou.“*

9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc? *„Ano. Myslím si, že přístup k informacím mají dostatečný, určitě dostanou přinejmenším od orgánu péče o dítě dostatek informací k tomu, na koho se obrátit v případě specifických situací.“*

10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat? *„Záleží na tom, zda děti jsou zdravé či postižené, jakou péči vyžadují, zda mají*

výchovné problémy. Jedná se o věc individuálního názoru. Za maximum obecně vzato považuji maximálně 5 dětí.“

11. Jsou podle Vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu? „Myslím, že obecně ne. I toto je velice individuální. Nelze jednoznačně říct, jestli jsou problémovější děti vyrůstající v biologické rodině, či v pěstounské. Pravda je, že mnohdy do pěstounské rodiny přicházejí s výchovnými problémy z biologické rodiny, takže to může tak vypadat.“

12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý? „Význam a zejména dopad biologické rodiny pro dítě je velký a pro dítě důležitý. Dítě má znát své kořeny a být s nimi spojeno.“

13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství? „Jako velmi prospěšnou a náročnou náhradní rodinnou péči, to jest pěstounství trvalé, nikoliv na přechodnou dobu.“

14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná? „K této otázce směřuji s myšlenkou, že tradiční pěstounská péče je jednoznačně na prvním místě proti pěstounské péči na dobu přechodnou. Pěstounskou péči na přechodnou dobu považuji za škodlivou pro citový vývoj dítěte. Dítě bude, mnohdy opakovaně, navazovat citové vazby k přechodným pěstounům a následně z tohoto bude vytrženo. To nemůže mít jiný než devastující dopad na jeho schopnost vytvářet stále citové vazby v budoucnu. S tímto institutem, tedy přechodné pěstounské péče, si myslím ještě nejsou zvláštní zkušenosti, nicméně už z podstaty, na jaké má fungovat, vyplývá, že nějaký přínos pro dítě od přechodné pěstounské péče očekávat nelze.“

Soudce č. 3

1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru? „Asi dva roky na opatrovnickém úseku a předtím jsem 8 let pracovala na civilním úseku.“

2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umístovány do pěstounské péče? „Rodiče se o ně nejsou schopni po řádné stránce postarat, např. nemají stálé bydlení, příjmy, jsou ve výkonu trestu, nemají o ně zájem, jsou drogově závislí atd.“

3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny? „Příbuzní, zpravidla prarodiče.“

4. Stávají se podle Vašeho názoru nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte? „Ano.“
5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv? „Aby péče o dítě byla řádná a dítě prospívalo, mělo stabilní rodinné zázemí. Dalším motivem může být finanční zajištění potřeb dítěte formou pěstounských dávek, jejich jistota. Pěstouni se také domnívají, že budou mít více rozhodovacích pravomocí ohledně dítěte v oblasti zdravotní, hospodaření s majetkem, vzděláním.“
6. Je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni? „Domnívám se, že ano, aby byli schopni zajistit pro dítě vše potřebné.“
7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle Vás přísnější, nebo naopak mírnější? „Obecně jsou dostatečné, ale v některých případech by se mělo bedlivě sledovat, zda se dotyčná osoba nesnaží získat dítě do pěstounské péče stěžejně kvůli finančnímu ohodnocení a o blaho dítěte jí vůbec nejde.“
8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou? V čem spatřujete případné nedostatky? „Je dostatečná.“
9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc? „Ve spolupráci s příslušným OSPOD ano. Myslím, že mají.“
10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat? „Pokud jde o sourozence, tak ano, jinak maximálně tři, a to dohromady s případnými nezletilými dětmi pěstounů.“
11. Jsou podle Vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu? „Obecně platí, že ano, a to ve smyslu začlenění do společnosti v dospělosti, zařazení do pracovního procesu atd. Myslím ale, že v posledních letech se rozdíly snižují.“
12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý? „Nepochybně. Dítě by mělo vědět, odkud pochází.“
13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství? „Jako významný institut náhradní rodinné péče.“

14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná? „Na tuto otázku nedokážu jednoznačně odpovědět, neboť s pěstounskou péčí na přechodnou dobu nemám z hlediska praxe žádné zkušenosti. Neodmítám ji, ale tradiční pěstounskou péči preferuji.“

5.5 Vyhodnocení rozhovorů a jejich komparace s kazuistikami, interpretace výsledků

Výzkumná otázka č. 1

Nejčastější důvody, pro které si pěstouni berou děti do pěstounské péče.

Pomocí otázek č. 2 a 5 jsem zjišťovala nejčastější důvody, pro které si pěstouni berou děti do PP. Z rozhovorů se sociálními pracovníci vyplývá, že nejčastějším důvodem, pro který jsou děti umístovány do PP, je špatná péče rodičů. *Sociální pracovníce 1 jako důvod uvádí „nezájem a špatná péče rodičů o děti“, sociální pracovníce 2: „Odložení dětí jejich rodiči.“ Sociální pracovníce 3: „Rodiče se o děti nestarají nebo jejich péče není v pořádku.“*

I soudci v otázce důvodů, pro které bývá nařizována PP, uvádějí *„nedostatečnou péči rodičů, neschopnost se o dítě postarat.“ Soudce 2 uvádí jako další důvod úmrtí rodičů. Soudce 3 zmiňuje drogovou závislost, nestálé bydlení, příjmy, to však souvisí s neschopností řádně se o dítě postarat.*

Ve všech odpovědích tedy převládá jako důvod nedostatečná péče rodičů a ta je také nejčastějším důvodem, pro který si pěstouni berou děti do PP. Toto zjištění je možno pozorovat i na uvedených kazuistikách. Z nich vyplývá, že nejčastější důvody, pro které bylo nutno umísťovat děti do PP, jsou problémoví rodiče, kteří se o své děti nebyli schopni postarat mnohdy vlivem závislostního chování a nebyli schopni postarat se ani sami o sebe. Rovněž ze stejných důvodů neměli možnost najít a udržet si stálé zaměstnání, které by rodině poskytlo dostatečný příjem. Svým nezodpovědným chováním tedy způsobili, že jejich péče byla pro děti nejen nepodnětná, ale i zdraví ohrožující.

V otázce motivů pěstounů se názory mírně liší, přesto však ve všech odpovědích je zastoupen prvek **finanční motivace**. Pěstounům z řad rodinných není lhostejná situace

dítěte a touží dítěti pomoci. Sociální pracovníce rovněž jako jeden z možných faktorů vidí finanční motivaci, a to zejména u příbuzenské PP. Tento názor vyslovily sociální pracovníce 1 a 3, sociální pracovníce 2 se k této otázce vyjádřila tak, že případy převzetí dítěte do péče z důvodu finanční motivace, jsou spíše ojedinělé. Soudce č. 1 dává na první místo z hlediska motivace „*citový vztah k dítěti, přání dát domov*“, ovšem nepopírá ani finanční stránku věci. Soudce č. 2 rovněž na prvním místě udává „*snahu pečovat o dítě*“, finanční stránku věci vidí zejména u „*sociálně slabých vrstev obyvatelstva*“. I soudce 3 vidí motivaci zejména ve snaze „*dát dítěti stabilní rodinné zázemí*, finanční motiv hodnotí v souvislosti se „*zajištěním potřeb dítěte*.“

Vyhodnocením zjištění dojde k podobnému závěru i při komparaci se shora uvedenými kazuistikami. Z nich rovněž vyplývá, že na prvním místě je vždy touha dát dítěti domov a stabilní rodinné zázemí. Na druhé straně je zde i finanční motivace, která však nesouvisí s cílem pěstounů se obohatit, ale spíše s potřebou zajistit svěřeným dětem vše potřebné. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že péče pěstounů nastává z důvodů špatné péče rodičů a finanční faktor je důležitý z hlediska zajištění potřeb dětí.

S touto otázkou souvisí i objasnění ***důležitosti finanční saturace pěstounů.***

Výzkumná otázka č. 2

Důležitost finanční saturace pěstounů.

Jak již bylo řečeno, ta je velmi důležitá. Na otázku č. 6, zda je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni, je ve všech odpovědích zastoupen názor, že to nutné je z důvodu lepšího zabezpečení dítěte. Sociální pracovníce č. 2 tuto otázku ještě hodnotí z toho pohledu, že „*cizí pěstouni si rozhodně zaslouží odměnu, prarodiče, kteří nesou částečnou odpovědnost za přístup vlastního dítěte k rodičovství, by měli být zajištěni určitou dávkou, která poskytne slušnou životní úroveň svěřeného dítěte*“ a dále i oni mají určitým způsobem ke svým vnukům nepřímo vyživovací povinnost. V otázce č. 7 se názory sociálních pracovníků rozcházejí. Sociální pracovníce 2 a 3 nároky vidí jako optimální, sociální pracovníce č. 1 odpovídá, že nároky by „*měly být přísnější, zejména s ohledem na finanční podporu od státu.*“ Soudci tuto podporu vidí jako dostatečnou, ovšem v této oblasti nemají soudci takový přehled o nárocích, které jsou na pěstouny kladeny, spíše to vidí z pohledu soudního řízení. O podpoře, které se pěstounům dostává, rovněž soudci nemají takový přehled jako sociální pracovníce, jak potvrzují odpovědi

na otázku č. 8 a 9, které jsou soudci zodpovězeny velmi stručně a převládá v nich názor, že péče o tyto rodiny je dostatečná a spíše ji hodnotí v souvislosti s činností OSPOD.

Z popsaných kazuistik rovněž jednoznačně vyplývá, jak je důležité, aby pěstouni byli finančně odměňováni. Mnohdy pečují o více než jedno dítě, tyto děti bývají výchovně složitější, proto i péče o ně je časově i psychicky náročnější. V některých případech jeden z pěstounů musí přestat pracovat, nebo se jedná o osoby důchodového věku, čímž by příjem celé rodiny byl citelně ohrožen, a to by se negativně odrazilo i v péči o děti. Rovněž, jak je z odpovědí na otázky č. 8 a 9 patrné, je důležité poskytovat pěstounským rodinám i jiné potřeby než finanční, a to různé formy podpory. Sociální pracovníci se shodují v otázce důležitosti vzdělávání pěstounů, a to nejen u PPPD, ale zejména z řad příbuzných. Tyto je obtížnější o vhodnosti a důležitosti vzdělávání přesvědčit. Ale celkově panuje názor, že míra informovanosti pěstounů o nabízených možnostech a také existující formy pomoci jsou dostatečné. Soudci se shodují v tom, že pomoc pěstounským rodinám je dostatečná, alespoň co se týká pomoci poskytované OSPOD.

Výzkumná otázka č. 3

Osoby, které se nejčastěji stávají pěstouny.

Prostřednictvím otázek č. 3 a 4 jsem zjišťovala, jací lidé se nejčastěji stávají pěstouny. Na tuto otázku mají soudci i sociální pracovníci velmi podobný názor. *Sociální pracovníci č. 1 na otázku jací lidé se nejčastěji stávají pěstouny, odpovídá: „Prarodiče, popřípadě jiní příbuzní dítěte...“ Sociální pracovníci č. 2: „Nejvíce pěstounů máme mezi prarodiči dětí...“ Sociální pracovníci č. 3: „Nejčastěji máme příbuzenskou PP.“* Rovněž odpovědi soudců se velmi podobají. *Soudce č. 1 na zmíněnou otázku odpovídá: „Nejčastěji se jedná o příbuzné...“ Soudce č. 2: „...častěji se stávají pěstouny příbuzní.“ Soudce č. 3: „Příbuzní, zpravidla prarodiče...“*

Na konkrétní otázku, zda se nejčastěji stávají pěstouny příbuzní dítěte, bylo všemi dotazovanými odpovězeno: „Ano.“

Při výběru vhodných kazuistik a procházení spisové dokumentace týkající se PP mohu konstatovat, že nejvíce je PP realizována u rodinných příslušníků, respektive prarodičů, nejčastěji babiček. Toto zjištění tedy koresponduje s názory sociálních pracovníků i soudců. Nevýhodou péče rodinných příslušníků však je citový vztah osob pečujících a rodičů dětí, který může ovlivňovat výchovné vedení prarodičů. Prarodiče v určitém ohledu selhali při výchově vlastních dětí. Je důležité se na tento poznatek

zaměřit a s rodinou komplexně pracovat tak, aby se vyloučilo opětovné selhání rodiny a chyby ve výchově se neopakovaly. Pěstouni by měli být motivováni k tomu, aby se vzdělávali a zlepšovali své didaktické přístupy.

Výzkumná otázka č. 4.

Význam biologické rodiny a vztahy dítěte k ní.

Otázka č. 12, ale rovněž otázky č. 10 a 11 mi pomohly dojít k závěru, jaký je význam biologické rodiny a vztahy dítěte k ní. Sociální pracovníce přikládají biologické rodině velký význam. Je to dáno i tím, že zejména ony se musí snažit o návrat dítěte do biologické rodiny a s rodinami jsou v úzkém kontaktu. *Sociální pracovníce č. 3 tento přínos vidí, jak „v pozitivním, tak i v negativním smyslu.“* Jednoznačně však z odpovědí vyplývá důležitost *„znát své kořeny.“* *Soudce č. 1 vidí význam biologické rodiny jako pro dítě důležitý, pokud se jedná o dobře fungující rodinu. Soudce č. 2 se přiklání k názoru, že „dítě má znát své kořeny a být s nimi spojeno.“* *Soudce č. 3 rovněž rodině přikládá důležitý význam. „Dítě by mělo vědět, odkud pochází.“*

S významem biologické rodiny souvisí i otázka č. 10, a to v tom smyslu, že je důležité, aby se netrhaly sourozenecké vazby. S tímto názorem se ztotožňuje i soudce č. 3. Z výše uvedeného tedy vyplývá důležitost znát biologickou rodinu.

S touto otázkou souvisí i případné výchovné problémy, které si mnoho dětí přináší z biologických rodin do rodin náhradních. Z tohoto hlediska má biologická rodina na dítě negativní vliv. Problém může nastat, pokud v primární rodině děti prožily *krušné chvíle, byly svědky drogové, alkoholové závislosti, deviantního chování.* To na každém jistě zanechá následky. Z odpovědí respondentů nevyplývá, že by děti z pěstounských rodin byly problémovější, spíše se jedná o něco, co si přinášejí z biologické rodiny, takže se jako problémovější mohou zdát. Dá se s nimi však pracovat, pokud mají pěstouni zájem na spolupráci a chtějí pomoci dítěti vyrovnat se s minulostí. V tomto jim umístění do vhodné pěstounské rodiny může pomoci.

Důležitost znát své kořeny vyplývá i z teoretické části. Rovněž v kazuistikách je popsáno, že znalost biologické rodiny je pro děti důležitá, ať už v pozitivním nebo negativním smyslu. Zejména pro starší děti je pro další život důležité, aby se se svou minulostí vyrovnaly. Děti, které i přes negativní působení mají s rodiči vytvořeno citové pouto, by bylo nevhodné od nich násilně odtrhávat. Měla by být rodičům dána šance alespoň se s dětmi stýkat a sledovat, jak se vyvíjí.

Výzkumná otázka č. 5.***Přínos pěstounské péče na přechodnou dobu pro život dětí.***

Zejména odpovědi na otázku č. 14 prezentovaly názory respondentů na přínos pěstounské péče na přechodnou dobu pro život dětí. Názor na PPPD se však často promítal i do jiných odpovědí. Náhradní rodina může uspokojovat stejné potřeby jako rodina biologická. Teoretická část shrnula nejen vývoj pěstounské péče, ale celkově náhradního rodičovství, jak se vyvíjelo, jaké změny v průběhu let přineslo. Je zde popsána doba, kdy se tento institut objevil. Je nastíněno, jaké funkce by z hlediska respektování nejlepších zájmů dítěte rodina měla plnit. Každá doba se řídí svými individuálními požadavky. PPPD vzniká z důvodu velkého množství dětí, jejichž situace vyžaduje umístění do ústavního zařízení. Cílem je snížit počty dětí v ústavních zařízeních a zmírnit deprivaci z ústavního prostředí.

Z rozhovorů se sociálními pracovníci a soudci opatrovnického oddělení, kteří mají dlouholeté zkušenosti s institutem PP, vyplývá, že jednoznačně jako příznivější pro život dětí hodnotí klasickou PP. PPPD u nás nemá zatím příliš dlouhou tradici, proto je obtížnější její přínos hodnotit. V tomto se všichni dotázaní shodují. Pěstounství obecně hodnotí všichni respondenti jako činnost velmi důležitou pro společnost, ale zároveň i náročnou činnost a společenskou oběť. Ohledně PPPD se respondenti vyjadřují zejména v souvislosti s miminky. *Sociální pracovnice č. 1 „PPPD hodnotí jako velmi dobrou a vhodnou u miminek.“ Sociální pracovnice č. 2 „výhodu PPPD vidí v tom, že pěstounka se stará o jedno malinké dítě, kterému se maximálně věnuje a toto dítě předá rodičům opečované, spokojené“....Sociální pracovnice č. 3 považuje „klasickou péči za lepší, ovšem v případě novorozenců si myslí, že PPPD funguje výborně. Považuje PPPD za dobrou myšlenku, pouze časové omezení nepovažuje za vhodné řešení v případě, že se situace do té doby u dítěte nevyřeší.“ Soudce č. 1 „jednoznačně preferuje tradiční PP, její přínos vidí v dlouhodobosti. S PPPD nesouhlasí. Nepovažuje ji za přínosnou, neboť není v zájmu dítěte, aby bylo přemísťováno z rodiny do rodiny. Uznává však výjimku, pokud jde z první PPPD rovnou k osvojení.“ Soudce č. 2 „dává tradiční PP na první místo. PPPD považuje za škodlivou pro citový vývoj dítěte. Uznává však, že s touto péčí nejsou zvláštní zkušenosti, ale z podstaty, na jaké má fungovat vyplývá,“ dle názoru tohoto soudce, „přínos od PPPD očekávat nelze.“ Soudce č. 3 uvádí, že „s PPPD nemá z hlediska praxe žádné zkušenosti. Neodmítá ji, ale tradiční pěstounskou péči preferuje.“*

Ze své podstaty klasickou PP všichni respondenti považují za vhodnější a lepší. Sociální pracovnice č. 2 ještě hodnotí příbuzenskou a nepříbuzenskou pěstounskou péči z hlediska toho, že pěstouni mimo rodinu „bývají vnímavější k odlišnostem v chování dítěte, častěji kontaktují odborníky záhy po objevení problému, navíc procházejí odbornou přípravou. Zejména prarodiče potřebují doprovázení zaměřené na snahu potíže řešit dříve, než později.“ Ovšem v případě miminek, u kterých převládá svěřování do PPPD, se jeví tento nový institut jako vhodný. Zkušenost s ním v tomto ohledu je pozitivní, ovšem za předpokladu, že situace dítěte se v krátké době vyřeší a přechází do jiného typu NRP nebo do původní rodiny. Její výhodu lze tedy spatřovat zejména v péči o malá miminka, jak je možno prezentovat také na shora uvedené kazuistice v případě F. V tomto případě ji lze zhodnotit jako pro dítě vhodnou a přínosnou.

U sociálních pracovnic jsem zaznamenala pozitivnější přístup k PPPD, než u soudců. Ti se k PPPD staví spíše negativně, ačkoliv sami uznávají, že pro malé dítě může být přínosem. V tomto se shodují se sociálními pracovníky, kteří tomuto institutu dávají větší šanci, neztracují jej, dokud se plně neprokáže, jak v průběhu času obstojí. Jeho náročnost pro specifika jednotlivých dětí umístěných do PP byla v teoretické části popsána. I zjištění kazuistik s tímto názorem korespondují. Z hlediska vlivu na dobrý vývoj se jeví jako výhodnější klasická pěstounská péče. PPPD je hodnocena 3 respondenty za škodlivou pro zdravý vývoj dítěte. Jeví se jako vhodné řešení u malých dětí, které by v PPPD trávily pouze krátkou dobu. V tomto případě lze tedy spatřovat určitou výhodu, zejména v možnosti budoucích náhradních rodičů, kteří se s dítětem mohou postupně seznámit. Pěstounka jim v mnoha ohledech poradí, celkově způsob převzetí dítěte bude pro všechny strany méně stresující a pozvolný. V otázce vhodnosti jednotlivých typů PP hraje tedy důležitou úlohu věk dítěte. Podle toho se odvíjí vhodnost svěřit dítě do příbuzenské PP, či do péče pěstouna mimo rodinu, případně péče pěstouna na přechodnou dobu. Vhodnost jednotlivých typů PP se také odvíjí od schopností pěstounů a jejich ochoty spolupracovat a dále se vzdělávat ve zlepšování svých rodičovských rolí. Péče osoby, která není s dítětem a jeho rodinou biologicky spřízněná, může mít své výhody oproti tradiční PP. PPPD je nařizována zejména u dětí v reakci na akutní naléhavou situaci, v níž je krátkodobost namístě.

Pro pěstounskou péči obecně je důležitá připravenost. Aby pěstounská péče na přechodnou dobu i klasická pěstounská péče měly přínos pro život dětí, důraz by měl být kladen na vzdělání a edukaci pěstounů, aby byli schopni se vypořádat se specifickými

nároky dětí, pro které odloučení od biologické rodiny může být složitou záležitostí vyžadující citlivý přístup a způsob řešení.

Dále je vhodné zmínit, že nejvhodnější pro život dítěte je vyrůstat v biologické rodině, která by měla mít přednost před jakoukoliv formou náhradního rodičovství. Proto by bylo namístě zaměřit se na včasnou intervenci v rodině hned, jakmile se problémy objeví. Je důležité navázat včasnou spolupráci s rodinou a snažit se vhodným způsobem krizové situace řešit, což by mohlo snížit potřebu po náhradním rodičovství. Včasným odhalením problémů v rodině se zabrání ohrožení vývoje dětí.

ZÁVĚR

Vliv náhradní rodinné péče na život dětí, které jsou touto formou vychovávány, je zásadní. Pěstounská péče má svůj význam. Poskytuje dětem stabilitu a jistotu stálého dlouhodobého prostředí. Biologickou rodinu lze stěží nahradit, ale pokud nastane situace, kdy dítě musí být z rodiny odebráno, pěstounská péče je formou, která se běžnému rodinnému životu nejvíce podobá. Život dětí v rodinách i právní důsledky jednotlivých typů náhradní rodinné péče jsou značně rozdílné. Tato rozdílnost se v práci podává a je zde blíže v teoretické části popsán princip, na kterém jednotlivé systémy náhradní rodinné péče fungují.

Dala jsem si za cíl popsat jednotlivé formy náhradní rodinné péče. Jedná se o poměrně rozmanitou škálu způsobů, jak řešit situace dětí, které se ocitly v ohrožení v důsledku nefungující rodiny. Šíře tématu a postupné pronikání do dané problematiky při studiu literatury a také ohlasy, které se ke mně dostávají v souvislosti s nově se rozvíjejícím institutem pěstounské péče na přechodnou dobu, mne přiměly zaměřit se na specifickou oblast. Dospěla jsem k názoru, že je zajímavé srovnání klasické pěstounské péče a pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu rozdílnosti života uvnitř těchto zásadně rozdílných forem pěstounských rodin.

Provázanost se sociální pedagogikou je možno spatřit zejména v oblasti prevence při činnosti sociálních pracovníků, kteří s rodinami a ohroženými dětmi pracují a snaží se rodině napomoci v obnovení jejích funkcí. Aplikovat poznatky sociální pedagogiky je možno na předcházení vzniku krizových situací či v souvislosti s odstraňováním problémů patologické povahy. Sociální pedagogika pracující na principu práce s problémovými jedinci tvoří základ pro práci s dětmi ohroženými selháním biologické rodiny.

Teoretickou a empirickou částí se podařilo shrnout a obsáhnout širší problematiky náhradní rodinné péče. V teoretické části je vyslovena důležitost rodiny a její správné fungování. Je popsáno, jakým způsobem se institut pěstounské péče v průběhu let mění a že tyto změny jsou rozdílné vzhledem k měnícím se požadavkům každé doby. Potřeba rodiny a důležitost přizpůsobit se požadavkům kterékoliv doby je doložena i prostřednictvím empirické části. Pěstounská péče má rozhodně svůj význam, což vyplývá jak z teoretické části, tak z části empirické. Prostřednictvím kazuistik byly popsány případy, které osvědčily, jak náročné pro osoby pěstounů může být přijetí dítěte, které

trpělo podnětovými nedostatky. Byl proveden rozbor těchto případů, který jednoznačně prokázal důležitost a potřebnost pěstounské péče obecně. Pokud je dále srovnáván přínos jednotlivých typů lze konstatovat, že každá forma pěstounské péče má své pozitivní i negativní stránky.

Charakter pěstounské péče na přechodnou dobu zásadním způsobem mění tradiční pojetí pěstounství. Pěstounská péče na přechodnou dobu pracuje na principu péče odborníka. U osob profesionálních pěstounů je možno pozorovat výhodu oproti klasické pěstounské péči zejména ve srovnání s mírou edukace pěstounů. Ta je v této formě pěstounské péče poměrně vysoká. Pěstouni na přechodnou dobu by měli být lépe připraveni zvládat rozličné situace ve prospěch svěřených dětí. Proto je nutné vybírat tyto osoby zvláště pečlivě. Aby péče pro dítě ohrožené nefungující biologickou rodinou byla přínosná je nutné, aby se péče ujal člověk vzdělaný a schopný zvládat zátěžové situace, ochotný nechat si odborně poradit. V tomto ohledu je příprava pěstouna v rámci přechodného pěstounství kvalitnější, neboť „profesionální pěstouni“ procházejí odbornější a pečlivější přípravou, proto i jejich působení na dítě je v tomto směru přínosnější a má na děti větší formující vliv. Důležitost schopností pěstouna řešit problémy dítěte vyplývá z teoretické části. Pěstounská péče na přechodnou dobu je nařizována zejména v případech akutní, krátkodobé pomoci dítěti, kde se jeví jako vhodná a účinná. Negativum je zejména v časovém ohraničení, které by v řadě případů vyžadujících dlouhodobější řešení, nemuselo mít dobrý vliv na psychiku dětí při opakovaném odloučení od pečujících osob. S tímto korespondují některé názory na pěstounskou péči na přechodnou dobu v tom, že její vliv na děti může mít devastující účinky právě s ohledem na časté střídání rodinného prostředí. Rozhovory přinesly důležitý poznatek, že pěstounů je stále nedostatek, a proto ne všechny děti mohou být do pěstounské péče na přechodnou dobu umístěny, ačkoliv by to povaha jejich problémů připouštěla. Zásadní otázka tedy zní, zda je na tento krok naše společnost připravená. Při zpracování tématu a z rozhovorů se sociálními pracovníci a soudci opatrovnického oddělení jsem zjistila, že ne zcela.

V současné době lze konstatovat, že klasická pěstounská péče se v našich podmínkách jeví jako příznivější pro život dětí. Poskytuje dítěti stabilitu a jistotu dlouhodobého stálého prostředí. Zde je nutno rozlišovat mezi péčí příbuzných a osob mimo okruh rodiny. Bylo prokázáno, že nejvíce dětí vyrůstá v pěstounské péči někoho ze svých příbuzných, v největší míře se jedná o prarodiče. Je však překvapivé, že tato péče není vždy hodnocena jako pro dítě ta nejlepší. Z rozhovorů se sociálními pracovníci

vyplývá, že spolupráce s pěstouny z řad rodinných, bývá často komplikovanější a složitější. Pěstouni „mimo rodinu“ bývají vnímavější k projevům a potřebám dětí, projevují větší snahu a ochotu se vzdělávat, na problémech dítěte pracovat. Nemají sklon podléhat vlivu biologických rodičů dětí, kteří se mnohdy snaží výchovu dětí v rodinách prarodičů nevhodně ovlivňovat, na rozdíl od pěstounů z řad rodinných. Tato myšlenka směřuje k názoru, že i jejich péče je lepší. Rovněž je nutno podotknout, že někteří prarodiče se dopustili chyb při výchově vlastních dětí, které v rodičovské roli selhaly. Přijetím dítěte svých dětí se snaží napravit tato selhání, mnohdy se jich však opětovně dopouštějí.

RESUMÉ

Ve své práci jsem se věnovala problematice pěstounství a jeho přínosu pro život dětí. Práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. Teoretická část obsahuje čtyři kapitoly. Poslední pátá kapitola je kapitolou výzkumnou.

První kapitola pojednává o rodině a jejím správném fungování. Zmiňuji se o důležitosti stabilního rodinného zázemí pro správný vývoj dítěte. Je důležité chránit právo dětí na dětství a dbát na jejich zdravý vývoj. To umožňují nejen instituty náhradní rodinné péče, ale i nejrůznější mezinárodní dokumenty, jejichž přijetím se jednotlivé země zavazují k lidskému přístupu k dětem, který má v konečném důsledku pozitivní vliv na rozvoj celé společnosti. Dále se v této kapitole vracím do minulosti k historii svěřování dětí do náhradní rodinné péče, představuji změny, kterými tento institut prochází.

Druhá kapitola se zabývá jednotlivými formami péče o děti, které nemohou být vychovávány vlastními rodiči. Je zde popsána účast jednotlivých rozhodných institucí a role sociálních pracovníků.

Třetí kapitola je zaměřena výhradně na jednotlivé formy pěstounské péče. Blíže specifikuje hlediska jednotlivých typů pěstounské péče.

Čtvrtá kapitola se zabývá procesem, který předchází svěřování dětí do pěstounské péče. Je zde zaznamenáno, jak probíhá vytipování vhodných pěstounů pro dítě a proces přípravy na přijetí dítěte do rodiny. Dále jsou zde uvedeny možnosti, jaké pěstouni mají a jaké podpory se jim dostává.

Empirická část se zabývá výzkumem. Je zde zjišťováno, jaký je život dětí v náhradní rodině. Rozbor případových studií je zaměřen na pěstounskou péči. Pohled do různých typů pěstounské péče je zprostředkován prostřednictvím kazuistik, jejichž komparaci je výzkumná část věnována. Dále je v empirické části proveden rozhovor se 3 sociálními pracovníci a 3 soudci opatrovnického oddělení. Kazuistiky jsou konfrontovány s rozhovory a následně jsou vyhodnoceny.

Závěrem práce je možno konstatovat, že se podařilo popsat přínos jednotlivých typů pěstounské péče, byly zaznamenány i jejich nedostatky. Cíle bakalářské práce byly splněny.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákony

- 1) Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- 2) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- 3) Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- 4) Normativní instrukce Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, č. 5/2013 ze dne 4.2.2013, č.j. 2013/4109-21, o dávkách péčovské péče podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Literatura

- 5) CAIRNS, K., *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*, 1. vyd. Praha: Portál, 2013, 184 s., ISBN 978-80-262-0370-4.
- 6) DOBSON, J., *Rodičovství chce odvahu*, 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, 190 s., ISBN 80-85495-45-7.
- 7) GABRIEL, Z., NOVÁK, T., *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 144 s., ISBN 978-80-247-1788-3.
- 8) GULOVÁ, L., *Sociální práce*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011, 208 s., ISBN 978-80-247-3379-1.
- 9) HENDL, J., *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, 1. vyd. Praha: Portál, 2005, 408 s., ISBN 80-7367-040-2.
- 10) KOCOUROVÁ, J., RABUŠIC, L., *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný?*, Praha: Univerzita Karlova, 2006, 158 s., ISBN 80-86561-93-3.
- 11) KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 216 s., ISBN 978-80-7367-383-3.
- 12) KRAUS, B., SÝKORA, P., *Sociální pedagogika I*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 63 s.
- 13) LACA, S., *Sociální pedagogika*, 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 211 s., ISBN 978-80-87182-19-2.

- 14) LACA, S., *Výchova – Rodina – Hodnoty*, Brno: Institut mezioborových studií, 2013, 223 s., ISBN 978-80-87182-32-1.
- 15) LACINOVÁ, L., ŠKRDLÍKOVÁ, P., *Dost dobří rodiče, aneb, Drobné chyby ve výchově dovoleny*, 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 160 s., ISBN 978-80-7367-442-7.
- 16) MÁDROVÁ, E., *Zkuste být dítětem*, 1. vyd. Praha: Portál, 1998, 120 s., ISBN 80-7178-229-7.
- 17) MATĚJČEK, Z., *Co děti nejvíc potřebují*, 5. vyd. Praha: Portál, 2008, 112 s., ISBN 978-80-7367-504-2.
- 18) MATĚJČEK, Z., *Co, kdy a jak ve výchově dětí*, 4. vyd. Praha: Portál, 2007, 143 s., ISBN 978-80-7367-325-3.
- 19) MATĚJČEK, Z., *Po dobrém, nebo po zlém?: o výchovných odměnách a trestech*, 5. vyd. Praha: Portál, 2000, 109 s., ISBN 80-7178-486-9.
- 20) MATĚJČEK, Z., *Praxe dětského psychologického poradenství*, 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 344 s., ISBN 978-80-0000-0.
- 21) MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. et al., *Osvojení a pěstounská péče*, 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 152 s., ISBN 80-7178-637-3.
- 22) MATĚJČEK, Z., Langmeier, J., *Psychická deprivace v dětství*, 4. vyd. Praha: Karolinum, 2011, 399 s., ISBN 978-80-246-1983-5.
- 23) MATĚJČEK, Z., et al., *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*, 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 184 s., ISBN 80-7178-304-8.
- 24) MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Krizové situace v rodině očima dítěte*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2002, 128 s., ISBN 80-247-0332-7.
- 25) MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Jak a proč nás trápí děti*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 1997, 215 s., ISBN 80-7169-587-4.
- 26) MATĚJČEK, Z., *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2005, 184 s., ISBN 80-247-0870-1.
- 27) MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*, 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 1999, 144 s., ISBN 80-7169-897-0.
- 28) MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M., KARGER, P. + et al., *Rodičům na nejhezčí cestu*, 1. vyd. Jinočany: H, 2004, 211 s., ISBN 80-7319-023-0.

- 29) MATOUŠEK, O., *Rodina jako instituce a vztahová síť*, 3. vyd. rozš. a přeprac., Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, 161 s., ISBN 80-86429-19-9.
- 30) MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, 1. vyd. Praha: Portál, 184 s., ISBN 978-80-7367-739-8.
- 31) MIOVSKÝ, M., *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 332 s., ISBN 80-247-1362-4.
- 32) MOŽNÝ, I., *Rodina a společnost*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s., ISBN 978-80-86429-87-8.
- 33) NOVOTNÁ, V., PRŮŠOVÁ, L., *K vybraným otázkám osvojování dětí*, 1. vyd. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2004, 187 s., ISBN 80-86131-56-4.
- 34) PELCOVÁ, N., *Vzorce lidství*, 2. vyd. přeprac. a rozš., Praha: Portál, 2010, 264 s., ISBN 978-80-7367-756-5.
- 35) PONCET-BONISSOL, Y., *Psychický nátlak v rodině*, 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 112 s., ISBN 978-80-262-0153-3.
- 36) PREKOPOVÁ, J., *I rodiče by měli dělat chyby*, 1. vyd. Praha: Portál, 2010, 112 s., ISBN 978-80-7367-766-4.
- 37) PREKOPOVÁ, J., *Malý tyran*, 6. vyd. Praha: Portál, 2009, 160 s., ISBN 978-80-7367-589-9.
- 38) PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, Ch., *Neklidné dítě*, 2. vyd. Praha: Portál, 2008, 160 s., ISBN 978-80-7367-351-2.
- 39) PROCHÁZKA, M., *Sociální pedagogika*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, 208 s., ISBN 978-80-247-3470-5.
- 40) PURVIS, K., CROSS, D. + et. al., *Dítě v nové rodině*, 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013, 256 s., ISBN 978-80-247-4535-0.
- 41) RADVAN, E., VAVŘÍK, M., *Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách*, Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009.
- 42) ŘÍČAN, P., *Cesta životem: vývojová psychologie*, 2. vyd. Praha: Portál 2006, 390 s., ISBN 80-7367-124-7.
- 43) SKUTIL, M. + et al., *Základy pedagogicko – psychologického výzkumu pro studenty učitelství*, 1 vyd. Praha: Portál, 2011, 254 s. ISBN 978-80-7367-778-7.

- 44) SOBOTKOVÁ, I., *Psychologie rodiny*, 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 224 s., ISBN 978-80-262-0217-2.
- 45) STRIOVÁ, M., *Děti, které se rodí v srdci: příběh adoptivní a pěstounské maminky*, 1. vyd. Praha: Portál, 2013, 176 s., ISBN 978-80-262-0359-9.
- 46) ŠKOVIERA, A., *Dilemata náhradní výchovy*, 1. vyd., Praha: Portál, 2007, 144 s., ISBN 978-80-7367-318-5.
- 47) VÍZDAL, F., *Základy psychologie*, Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 186 s.
- 48) ZEZULOVÁ, D., *Pěstounská péče a adopce*, 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 200 s., ISBN 978-80-262-0065-9.

Ostatní zdroje

- 49) *Aktuální otázky náhradní rodinné péče*, Sborník z IX. Celostátního semináře NRP Brno, TRIADA-Poradenské centrum, o.s., 2009, ISBN 978-80-254-5957-7.
- 50) BUBLEOVÁ, V. + et al., *Pěstouni mají právo na služby, praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*, Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit 2007.
- 51) MOTEJL, O. + et al., *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv: Rodina a dítě*, Praha 2007.

Internetové zdroje

- 52) *Kca.knowledge that changes lives*, www.katecairns.com [online]. [cit. 2014-04-01].
Dostupné z: <http://www.katecairns.com/?carousel=main>
- 53) *Kca.knowledge that changes lives*, www.katecairns.com [online]. [cit. 2014-04-01].
Dostupné z: [http://www.katecairns.com/?sector=other sectors](http://www.katecairns.com/?sector=other%20sectors)
- 54) *Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR*, www.mpsv.cz [online] rodina a ochrana práv dětí [cit. 2014-04-01]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7256>.
- 55) *Středisko náhradní rodinné péče*, www.nahradnirodina.cz [online]. Teoretické pojetí náhradní rodinné péče. [cit. 2014-04-01].
Dostupné z: [http://www.nahradnirodina.cz/?action=search&search=teoretick %C3%A9+pojet%C3%AD](http://www.nahradnirodina.cz/?action=search&search=teoretick%C3%A9+pojet%C3%AD).

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

aj.	A jiné.
apod.	A podobně.
atd.	A tak dále.
cit.	Citace.
č.	Číslo.
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí.
např.	Například.
NRP	Náhradní rodinná péče.
o.z.	Občanský zákoník.
PP	Pěstounská péče.
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu.
s.	Strana.
Sb.	Sbírka.
tzv.	Takzvaně.

SEZNAM PŘÍLOH

P I Otázky položené v rámci rozhovoru

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POLOŽENÉ V RÁMCI ROZHOVORU

Otázky:

- 1. Jak dlouho pracujete ve svém oboru?**
- 2. Z jakých důvodů jsou děti, podle Vašeho názoru, nejčastěji umisťovány do pěstounské péče?**
- 3. Jací lidé se podle Vás nejčastěji stávají pěstouny?**
- 4. Stávají se podle Vašeho názoru nejčastěji pěstouny příbuzní dítěte?**
- 5. Jaké jsou, dle Vašeho názoru, motivy pěstounů, proč si berou děti do pěstounské péče? Myslíte si, že finanční faktor může mít na tato rozhodnutí vliv?**
- 7. Jak hodnotíte nároky, které jsou kladeny na pěstouny při rozhodování, zda jsou vhodnými osobami pro výkon pěstounské péče a v průběhu péče o dítě. Měly by být podle Vás přísnější, nebo naopak mírnější?**
- 8. Považujete pomoc poskytovanou u nás pěstounským rodinám za dostatečnou? V čem spatřujete případné nedostatky?**
- 9. Orientují se podle Vás pěstouni dostatečně v záležitostech týkajících se specifických situací? Mají dostatečný přístup k informacím o tom, kde hledat podporu a pomoc?**
- 10. Myslíte si, že je vhodné, aby v rodině vyrůstalo více dětí, které jsou svěřeny do pěstounské péče? Jaký je podle Vás maximální počet dětí, které by takto měly vyrůstat?**
- 11. Jsou podle Vašeho názoru děti, které vyrůstají mimo svoji biologickou rodinu, problémovější? Pokud ano, v jakém smyslu?**
- 12. Myslíte si, že význam biologické rodiny je pro dítě důležitý?**
- 13. Jak vnímáte, Vy osobně, pěstounství?**
- 14. V čem spatřujete výhody „tradiční“ pěstounské péče oproti pěstounské péči na přechodnou dobu? Myslíte si, že pěstounská péče na přechodnou dobu je pro dítě přínosná?**